

Kwaliteitsbeeld Noord-Holland 2050

Inhoud

Introductie Kwaliteitsbeeld p5

1

Kwaliteiten landschap p11

2

Programmatistische opgaven 2050 p53

3

Voorzet samenhangende koersen p117

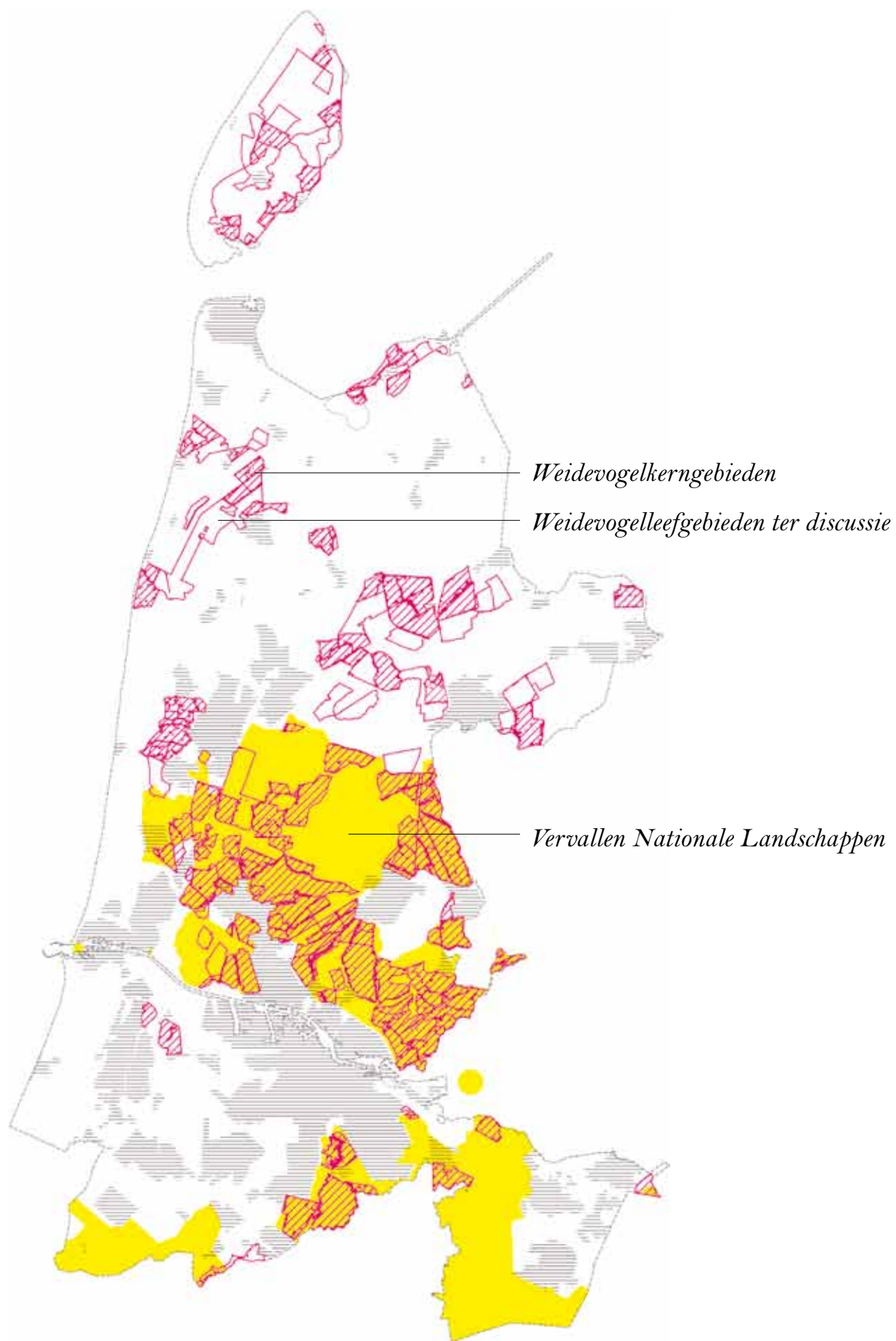
4

Samenhang beleid en Kwaliteitsbeeld p137

5

Aanbevelingen p163

Colofon p170

Vervallen en mogelijk vervallende beschermingsregimes

Introductie Kwaliteitsbeeld

Het Kwaliteitsbeeld 2050 is een voorzet voor een samenhangend verhaal over toekomst van het Noord-Hollandse landschap. Het is opgesteld door Van Paridon x de Groot landschapsarchitecten in samenwerking met de PARK (Jandirk Hoekstra) als een input voor de nieuwe Omgevingsvisie van de provincie.

Aanleidingen

Voor de opstelling van een Kwaliteitsbeeld voor het landschap zijn een tweetal aanleidingen. De eerste aanleiding is dat de wijze waarop het landschap beschermd wordt aan verandering onderhevig is. Enige tijd terug is de bescherming van het landschap van het Rijk overgedragen naar de provincies. In de provincie Noord-Holland zijn toen de Nationale Landschappen (met uitzondering van de buffergebieden) vervallen. Een deel van de voormalige Nationale landschappen wordt nu nog via andere regimes (bijvoorbeeld als natuur- of weidevogelleefgebied) beschermd, in ander delen is de bescherming vervallen. Ook in een deel van de weidevogelleefgebieden gaat mogelijk de bescherming vervallen. Met het teruglopen van het aantal weidevogels is de bescherming recent teruggebracht tot de weidevogelkerngebieden. Voor de overgebleven weidevogelleefgebieden is het de vraag of de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van deze gebieden nog specifieke bescherming vragen, anders zullen deze ook vervallen. Over kwaliteiten van het Noord-Hollandse landschap is er echter geen samenhangend verhaal beschikbaar om dit te kunnen beoordelen. Dit is de eerste aanleiding om een kwaliteitsbeeld voor de Noord-Hollandse landschap op te stellen.

De tweede aanleiding is de nieuwe provinciale Omgevingsvisie 2050 die op dit moment in voorbereiding is. Deze nieuwe visie speelt in op de veranderende rol van de overheid: van een centrale rijksoverheid naar een kleinere, decentrale overheid die vooral op hoofdlijnen stuurt, met meer ruimte en verantwoordelijkheden voor lagere overheden en andere betrokken partijen, ondernemers en bewoners. De provinciale Omgevingsvisie beoogt in deze context tot meer samenhang in het beleid te komen, op basis waarvan de provincie een heldere koers voor de toekomst (2050) aan alle partijen mee kan geven. Ook hiervoor is behoefte aan een samenhangend verhaal over de landschappelijke kwaliteiten van de provincie en hoe deze beschermd en ontwikkeld (kunnen) gaan worden.

Opzet en doel

Vanuit de actuele ontwikkelingen is de centrale vraag voor het Kwaliteitsbeeld: wat zijn de landschappelijke kwaliteiten van Noord-Holland waar de Provincie voor de lange termijn (op hoofdlijnen) op in moet zetten? De kwaliteitsvraag voor het landschap wordt beantwoord in de context van de ontwikkelingen en opgaven die op de provincie afkomen. Uit het ruimtelijk onderzoek komt naar voren dat de huidige wijze van ontwikkelen leidt tot een teruglopende landschapskwaliteit. Daarnaast staat de provincie voor grote, urgente opgaven die veel impact op het landschap kunnen gaan krijgen. Om de kernkwaliteiten van het landschap te behouden en (ook in de toekomst) van meerwaarde te laten zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van Noord-Holland, is er een actieve strategie nodig om alle ontwikkelingen bij te laten dragen aan het behoud en de versterking van de landschapskwaliteit.

In het Kwaliteitsbeeld ligt de focus op de vraag 'waar' deze ontwikkelingen, in relatie tot de landschappelijke kwaliteiten van de provincie, bij voorkeur wel of niet een plek kunnen krijgen. Er blijkt daarbij veel meerwaarde te behalen door het bundelen en samenbrengen van programma's en opgaven met de specifieke kenmerken en kwaliteiten van de verschillende landschappen. Het Kwaliteitsbeeld leidt zo tot een voorzet voor samenhangende (ruimtelijke en programmatische) koersen voor de beeldbepalende landschappen van Noord-Holland. In het verlengde daarvan wordt een voorstel gedaan voor een nieuw helder kwaliteitsbeleid voor het bescherming én versterking van de landschappen.

Het Kwaliteitsbeeld biedt geen totaalplan of eindbeeld voor 2050. Het is een plan dat inspeelt op de veranderende rol van de overheid, waarbij op meer hoofdlijnen wordt gestuurd, met veel ruimte voor andere partijen om invulling te geven aan een kwalitatief, betekenisvol en toekomstbestendig landschap. De oplossingen voor de grote opgaven van de toekomst zijn daarbij nog volop in ontwikkeling en vragen nader onderzoek op vele vlakken (technisch, ruimtelijk, financieel, ontwikkelingswijze, etc.). Om alle kwaliteiten, oplossingen, kansen en partijen bij elkaar te brengen staat het ontwerp van een goed planproces in de vervolgstap centraal. Het kwaliteitsbeeld biedt als input hiervoor een compact, helder verhaal over de te beschermen en ontwikkelen kwaliteiten van provinciaal belang.

Het Kwaliteitsbeeld is het complement van de provinciale 'Leidraad Landschap en Cultuurhistorie', die vanuit de provincie principes aanreikt 'hoe' ontwikkelingen vormgegeven en ingepast kunnen worden.

Aanpak

Het Kwaliteitsbeeld is tot stand gekomen op basis van veldonderzoek, kaartstudies, actuele studies en verkenningen van de opgaven en gesprekken met de provincie en bij de provincie betrokken partijen (gemeenten, natuur-, landschap- en erfgoedbeheerders, ontwerpers en onderzoekers, bestuurders). Er heeft een drietal tussenpresentaties plaatsgevonden, die telkens levendige discussies opleverde. Er is door alle betrokken partijen veel basismateriaal, deelstudies, opgaven en ideeën voor oplossingen aangeleverd. Uit al deze informatie is een aantal verbindende hoofdlijnen gehaald, die weer besproken en bediscussieerd zijn met de betrokken partijen. Hieruit blijken de hoofdlijnen een gedragen kader te kunnen bieden voor het vervolgproces.

Werkbijeenkomsten

onderste foto: www.opperdoezerronde.nl

Begrip Landschap

Landschap wordt vaak als een sectoraal belang beschouwd, dat moet worden afgewogen tegen andere functies en belangen vanuit bijvoorbeeld natuur, water, landbouw, energie of wonen. In deze afweging wordt vaak de nadruk gelegd op de bescherming en het behoud van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten tegen de aantasting door andere functies. In het Kwaliteitsbeeld wordt bewust gekozen voor een bredere benadering van het begrip landschap. Het wordt in de eerste plaats beschouwd als het ruimtelijk resultaat van alle (natuurlijke en menselijke) processen die er spelen; alle sectorale functies en opgaven krijgen uiteindelijk vorm in het landschap. Het landschap heeft in die zin verschillende, overlappende betekenissen. Het heeft zowel waarde voor bijvoorbeeld de voedselproductie, de natuur, waterberging, de winning van energie, als voor kwaliteit van de woonomgeving, beleving van de ruimte, seizoenen, het heden en verleden. Het landschap is in deze zin niet alleen een 'bullet' op de lijst van sectorale thema's, maar de accolade die alle processen, functies en opgaven die spelen ruimtelijk met elkaar in verbinding brengt.

Dit sluit letterlijk aan bij de opbouw van het woord 'land-schap'. De component 'land' staat voor de fysieke eigenschappen, zoals bodem, water en klimaat. En 'schap' slaat op hoe het menselijk ingrijpen daaraan heeft vorm gegeven. Als menselijk handelen nagenoeg achterwege blijft ontwikkelt zich natuur, als het handelen gericht is op voedselproductie, ontwikkelt zich landbouwgebied en bij bewoning wordt de impact van menselijk handelen nog groter en ontstaat het bebouwd gebied van dorp en stad.

In het Kwaliteitsbeeld is er zowel veel aandacht voor de historische kwaliteiten en waarden van het landschap, als voor de potentiële landschapskwaliteiten in de toekomst. De opgaven en ontwikkelingen die hier spelen zijn niet bij voorbaat een bedreiging, maar kunnen - goed begeleid, ontworpen en in samenhang gebracht - veel kansen bieden voor de versterking van het landschap.

Leeswijzer

1 Kwaliteiten landschap

Het Kwaliteitsbeeld start met een beschrijving van de dragende landschappelijke kwaliteiten en de bijzondere cultuurhistorische waarden van de provincie. Via een aantal observaties van actuele ruimtelijke ontwikkelingen die deze kwaliteiten onder druk zetten, leidt dit hoofdstuk naar de kwaliteitsambities voor het provinciale landschap.

2 Programmatische opgaven 2050

Het daarop volgende hoofdstuk bevat een compact verkenning van de (grote) opgaven die op de provincie afkomen, in relatie tot de kwaliteiten van het landschap. Per opgave worden kansrijke oplossingsrichtingen beschreven, die zowel een oplossing kunnen bieden voor de betreffende opgave, als de potentie in zich hebben om de specifieke kwaliteiten van de provincie te behouden, ontwikkelen en vernieuwen. Dit hoofdstuk sluit af met 'een pijl' door de opgaven, die de samenhang laat zien tussen de opgaven en de verschillende landschappen van de provincie.

3 Voorzet samenhangende koersen voor de landschappen

Het landschap van de provincie bestaat uit een overzichtelijk palet van landschappen, die in opbouw, aard en mogelijkheden van elkaar verschillen. Uit de verkenning van de programmatische opgaven blijkt veel meerwaarde te behalen door ze te verbinden met de specifieke kenmerken en kwaliteiten van de verschillende landschappen. In dit hoofdstuk wordt een voorzet gedaan voor samenhangende (ruimtelijke en programmatische) koersen voor de landschappen van Noord-Holland.

4 Ruimtelijk beleid en Kwaliteitsbeeld: prachtlandschap en krachtlandschap

In de laatste stap is een korte verkenning uitgevoerd hoe de kwaliteitsprincipes (uit hoofdstuk 1) en de voorzet voor de koersen (hoofdstuk 3) input kunnen vormen voor een nieuw en helder kwaliteitsbeleid. Dit leidt tot twee nieuwe, heldere ruimtelijke regimes: de prachtlandschappen en de krachtlandschappen. In hoofdstuk vier is ook het 'Advies weidevogelleefgebieden' opgenomen.

5 Aanbevelingen

Het ruimtelijk onderzoek sluit af met een aantal aanbevelingen richting de provincie, hoe het Kwaliteitsbeeld een opmaat kan vormen naar een proces, waarin de inhoudelijke voorstellen met betrokkenen worden bediscussieerd en nader uitgewerkt.

foto: Wiebe Swart

1 Kwaliteiten van het Noord-Hollandse landschap

Kwaliteiten landschap

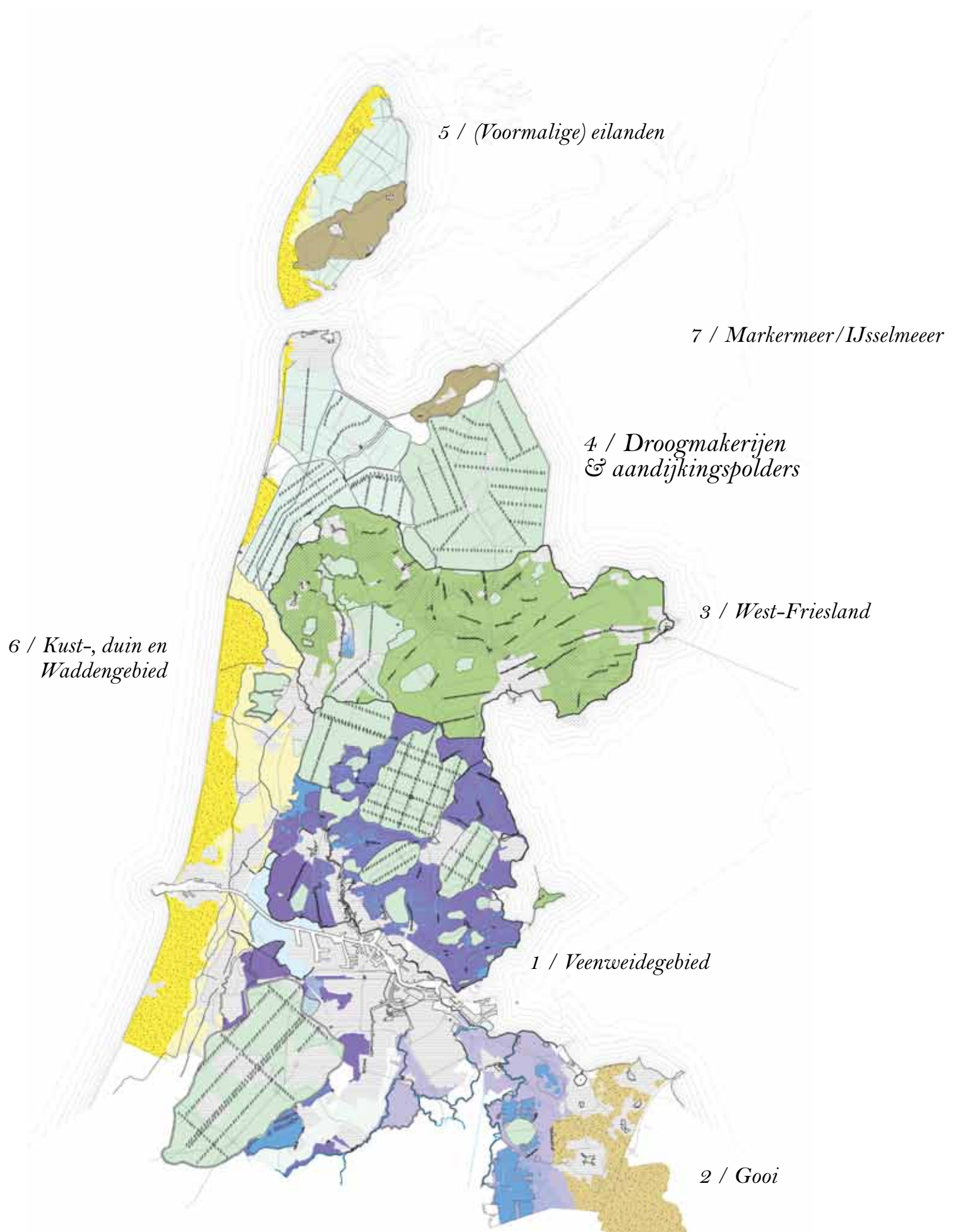
Noord-Holland is een provincie met een palet van aantrekkelijke, onderscheidende landschappen, vaak dichtbij en nauw verbonden met de steden en dorpen. De cultuurlandschappen met de historische (water)stadjes en dorpen en vormen een belangrijk onderdeel van de leefkwaliteit en identiteit van de provincie, evenals de natuurlandschappen van de kustzone, Waddenzee en de stuwwal van het Gooi. Tegelijkertijd is er sprake van een hoge dynamiek, zowel in en rond de steden, havens, werkgebieden, op Schiphol, als in de land- en tuinbouwgebieden. Juist het bestaan van drukke, dynamische gebieden náást gebieden waar de rust, stilte, duisternis, natuur overheersen, is bepalend voor de kwaliteit van de leefomgeving. Noord-Holland onderscheidt zich hierin expliciet van andere stedelijke regio's in Nederland. De grote open ruimten in directe aansluiting op het bebouwde, stedelijk gebied is in Noord-Holland een kwaliteit om te koesteren.

Palet van landschappen

Het Noord-Hollands palet van landschappen is zeer afwisselend: het biedt zowel grote, dynamische natuurgebieden, vrijwel gave historische cultuurlandschappen (met prachtige historische dorpen en (water)stadjes), als dynamische vitale agrarische werklandschappen. Elk landschap daarbinnen heeft zijn eigen kwaliteiten. Op veel plekken zijn er heldere overgangen van het ene naar het andere landschap. Zo is bijvoorbeeld de overgang tussen de kleinschalige, waterrijke veenlandschappen en strak opgezette droogmakerijen zeer markant, evenals de overgang van de open landschap langs de binnenduinrand naar de hoge, beboste duinen. Het samenstel van samenhangende en heldere landschapseenheden heeft zijn oorsprong in de wijze waarop het landschap in verschillende tijdsperiodes is ontstaan (drooggemalen) en in cultuur gebracht. De reeks van landschappen is nog steeds goed ervaarbaar.

Op hoofdlijnen zijn er 7 landschappen met een eigen karakter te onderscheiden:

- 1 / Veenweidegebied
- 2 / Gooi
- 3 / West-Friesland
- 4 / Droogmakerijen en aandijkingspolders
- 5 / (Voormalige) eilanden
- 6 / Het kust- en duinsysteem, inclusief de Waddenzee
- 7 / Markermeer/IJsselmeer

Palet van landschappen met eigen identiteit

Erfgoed als rode lijn

De historische cultuurlandschappen bepalen sterk de identiteit van het Noord-Hollandse landschap. De open weidelandschappen, koeien, weidevogels, grote open ruimtes, zicht op molens en bebouwingslinten, ze zijn beeldbepalend voor de provincie en erg aantrekkelijk om in te wonen en recreëren.

Op sommige plekken lijkt het alsof de tijd stil heeft gestaan. De landschappen die op oude schilderijen te bewonderen zijn bestaan nog steeds. Tegelijkertijd is er natuurlijk heel veel wel veranderd. De landbouw is veranderd, er wonen ondertussen meer burgers dan boeren in het buitengebied, de bodem is er decimeters tot meters gedaald en de waarde van deze landschappen voor de natuur, voor de stad, de recreatie en voor het toerisme is enorm toegenomen.

De historische cultuurlandschappen zijn van grote waarde voor de provincie, ze maken onderdeel uit van het culturele erfgoed en de culturele identiteit van de provincie. Een groot aantal gebieden, structuren en elementen is zo uniek en gaaf dat het van nationaal en internationaal belang is om deze te bewaren voor de toekomst. Daarbij gaat het zowel om een deel van de oude, historische cultuurlandschappen als om (onderdelen van) jongere droogmakerijen en aandijkingspolders.

Landschappelijk erfgoed is echter niet onveranderlijk. Het kan niet als een schilderij worden opgehangen in een museum. Het past zich steeds aan, aan ontwikkelingen en opgaven van de tijd. In die zin is cultuurhistorie een bron van inspiratie. Ze laat zien hoe landschappen zijn ontstaan, veranderd, maar ook wat door de tijd steeds hetzelfde is gebleven. Het cultureel erfgoed is als het geheugen of de ziel van provincie. Het laat zien waar het vandaan komt, maar ook waar de mogelijke rode lijnen naar de toekomst liggen. Alle landschappen hebben daarbij hun eigen verhaal. Zowel de historisch nog gave landschappen als de landschappen die op het eerste oog niet misschien niet zo bijzonder lijken.

Er zijn allerlei verhaallijnen die weer betekenis kunnen krijgen in de actuele situatie. Bijvoorbeeld door de ontwikkeling van nieuwe buitenplaatsen, dorpen of nederzettingen op plekken waar die eens waren, door de oorspronkelijke 'handelsverbindingen' tussen stad en land weer te versterken, door ruimte te bieden aan ondernemers die kansen zien om de productie van voedsel, producten of diensten aan het verhaal van het gebied te verbinden. Zo staan de cultuurhistorische landschappen niet stil, maar hebben ze een actuele waarde en betekenis.

Ontworpen landschap van de Wieringermeerpolder
foto: Wiebe Swart

foto: lamsterdam.com

Veenweidelandschap 2017

Schilderij

Weide met koeien aan het water

Willem Maris, 1895 - 1904

‘Een uitgestrekte polder, koeien in de wei en – in de achtergrond – een molen: al sinds de 17de eeuw zijn dit de belangrijkste kenmerken van het Hollandse landschap.’

bron: Rijksmuseum

Cultuurhistorische waarden

Rond 2000 zijn in opdracht van de provincie verkenningen uitgevoerd naar de archeologische, cultuurhistorische en (steden)bouwkundige waarden van het gehele Noord-Hollandse landschap. Dit heeft geleid tot een nauwkeurige waardering van de cultuurlandschappen, waarbij alle objecten een code hebben gekregen met een specifieke beschrijving van de kenmerken. Daarbij is gekeken naar de mate waarin de objecten kenmerkend, gaaf, zeldzaam zijn, op zichzelf en in samenhang tot andere elementen. Zo is onderscheid ontstaan in elementen en gebieden 'van waarde', 'van hoge waarde' en 'van zeer hoge waarde'. De bijbehorende overzichtskaarten zijn in het Kwaliteitsbeeld opgenomen. De cultuurhistorische beschrijvingen zijn in een losse catalogus bijeengebracht.

De kaarten laten zien dat er in de hele provincie gebieden, structuren en elementen van cultuurhistorische waarde aanwezig zijn. Alle gebieden binnen de provincie vertegenwoordigen in meer of mindere mate cultuurhistorische waarden. Voor alle gebieden is het daarom van belang om de catalogus met cultuurhistorische beschrijvingen te bekijken, vaak komen daarmee onverwachte verhalen en bijzonderheden aan het licht. Bijvoorbeeld, in het op het eerste gezicht lege, witte West-Friesland bevinden zich zo'n 150 grafheuvels uit de Enkelgrafcultuur. In de Groetpolder, die op het eerste gezicht niet heel bijzonder oogt, blijken ook sporen van nederzettingen uit die periode gevonden zijn. Deze sporen vertellen een heel verhaal over het ontstaan en betekenis van West-Friesland. Dit is zo belangrijk dat overwogen wordt de Groetpolder te nomineren voor de lijst van Werelderfgoed.

Een aantal gebieden binnen de provincie heeft een 'zeer hoge cultuurhistorische waarden'. Dit betreft het gehele veenweidegebied met de daarin gelegen grote droogmakerijen, samen met een aantal kleinere, verspreid over de provincie gelegen, gebieden. Deze gebieden van zeer hoge waarde vragen extra aandacht en beschermende maatregelen om deze te bewaren voor de toekomst. Dit betekent niet dat hier niets meer kan gebeuren. In tegendeel. Soms zijn nieuwe toevoegingen en ontwikkelingen hard nodig om de landschappen in stand te houden.

Cultuurhistorische waardenkaart

De naast staande kaart Rond 2000 zijn in opdracht van de provincie verkenningen uitgevoerd naar de archeologische, cultuurhistorische en (steden)bouwkundige waarden van het gehele Noord-Hollandse landschap. Anno 2017 blijken soms waarden verloren te zijn gegaan (bijvoorbeeld door ruilverkavelingen in het centrale deel van West-Friesland). Soms is de waardering voor landschappen gestegen (bijvoorbeeld voor Wieringen, de Beemster en Schermer). De aanbeveling is de waarderingskaarten te actualiseren, zodat de cultuurhistorische waarde een actuele leidraad kan gaan vormen voor alle ontwikkelingen in de provincie.

Voorzet geactualiseerde gebieden van 'zeer hoge waarde':

XL

Het gehele veenweidecomplex aan de noordkant van Amsterdam (m.u.v. Assendelft), inclusief het eiland Marken
Beemster
Schermer
Hollandse Waterlinie
Stelling van Amsterdam

M

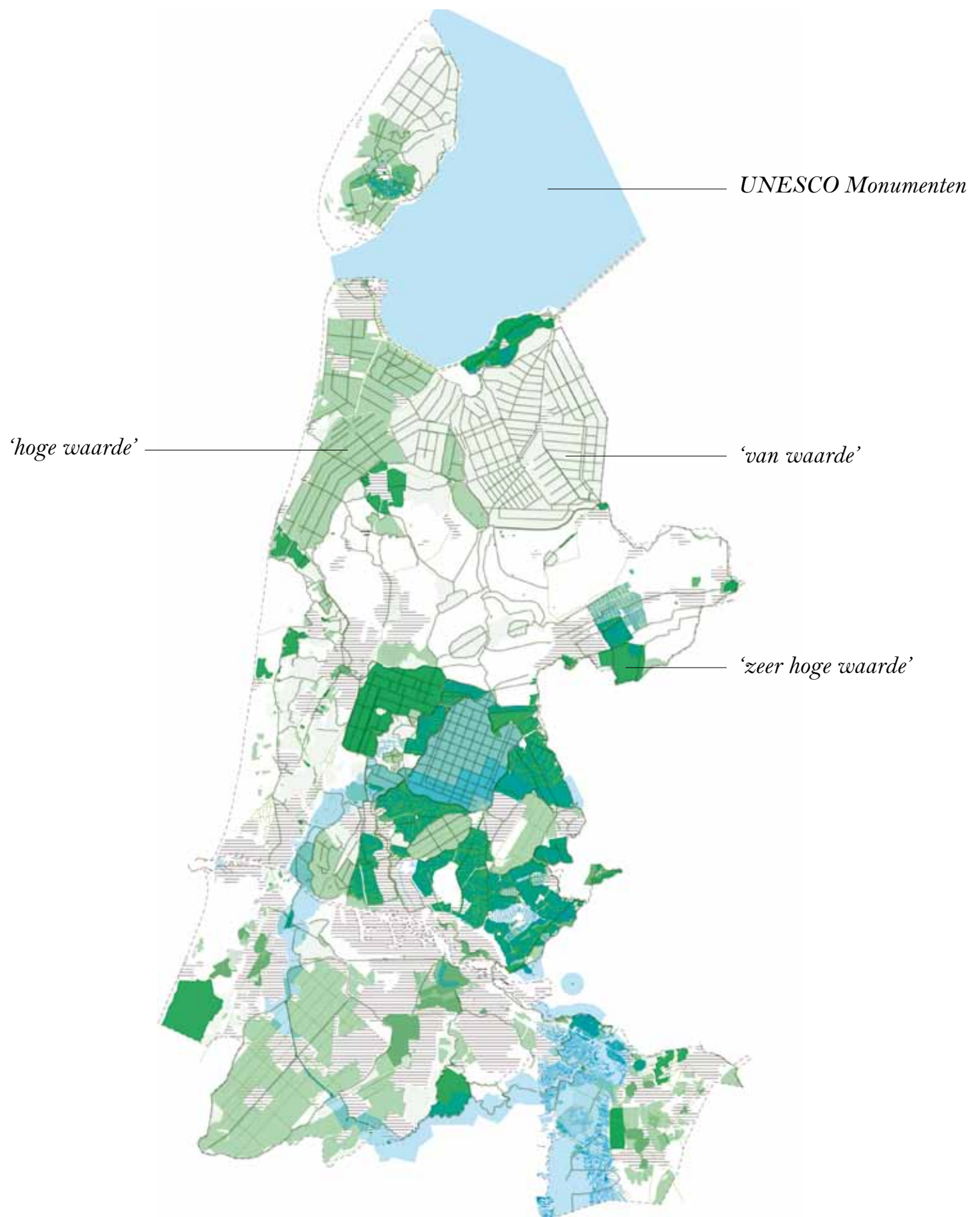
(voormalig) eiland Wieringen
Polders rond Schellinkhout (bij Hoorn)
Omgeving Schagen (terpen)
Hoge Berg (Texel)
Landgoederen binnenduinrand
Landgoederen 's gravenland
Bossen/heidegebieden Gooi
Polder Ronde Hoep
Amsterdamse Bos

S

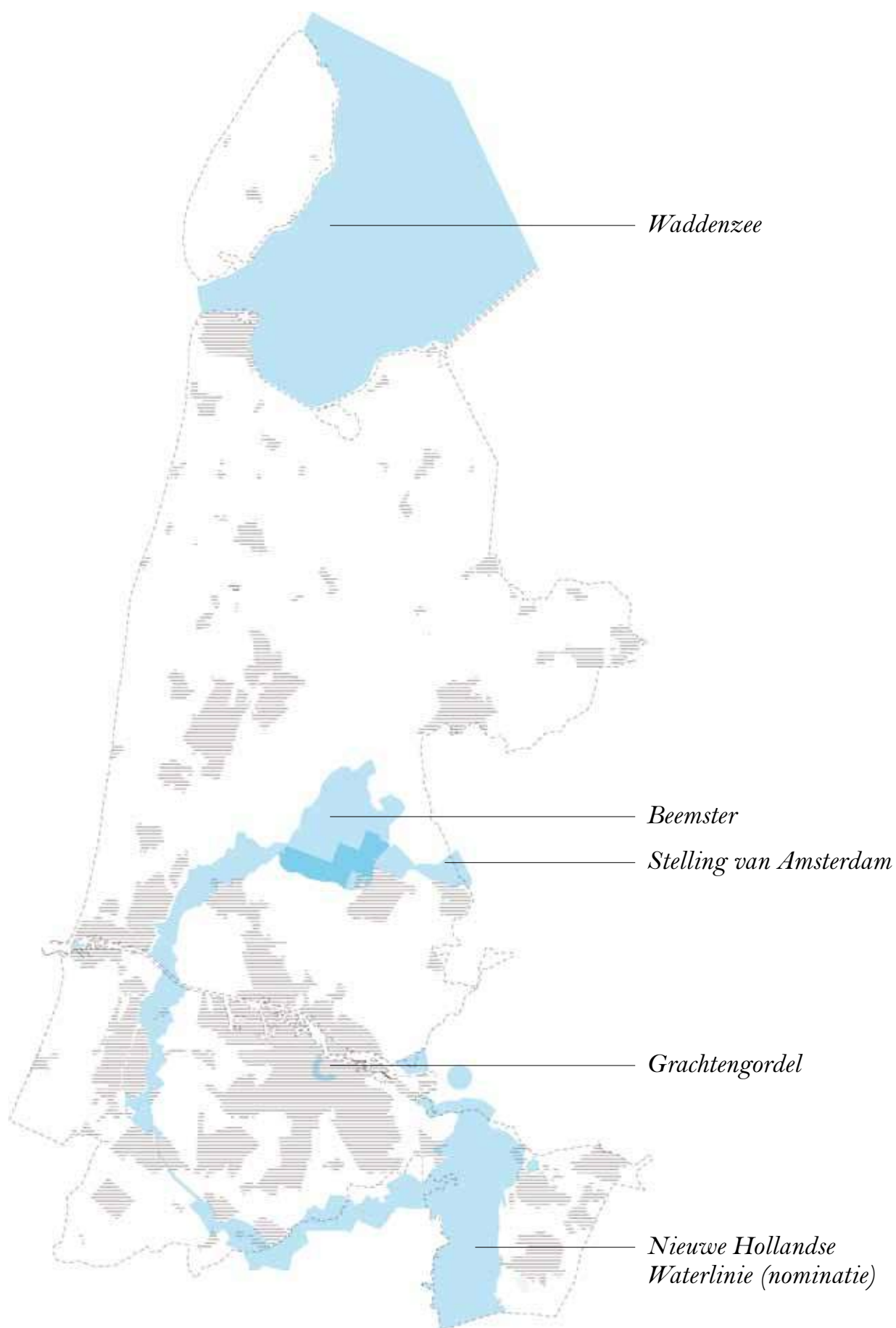
Delen van de binnenduinrand
Delen van de duinen
Polder grenzend aan Muiden
Aantal kleine gebiedjes in West-Friesland

bron:

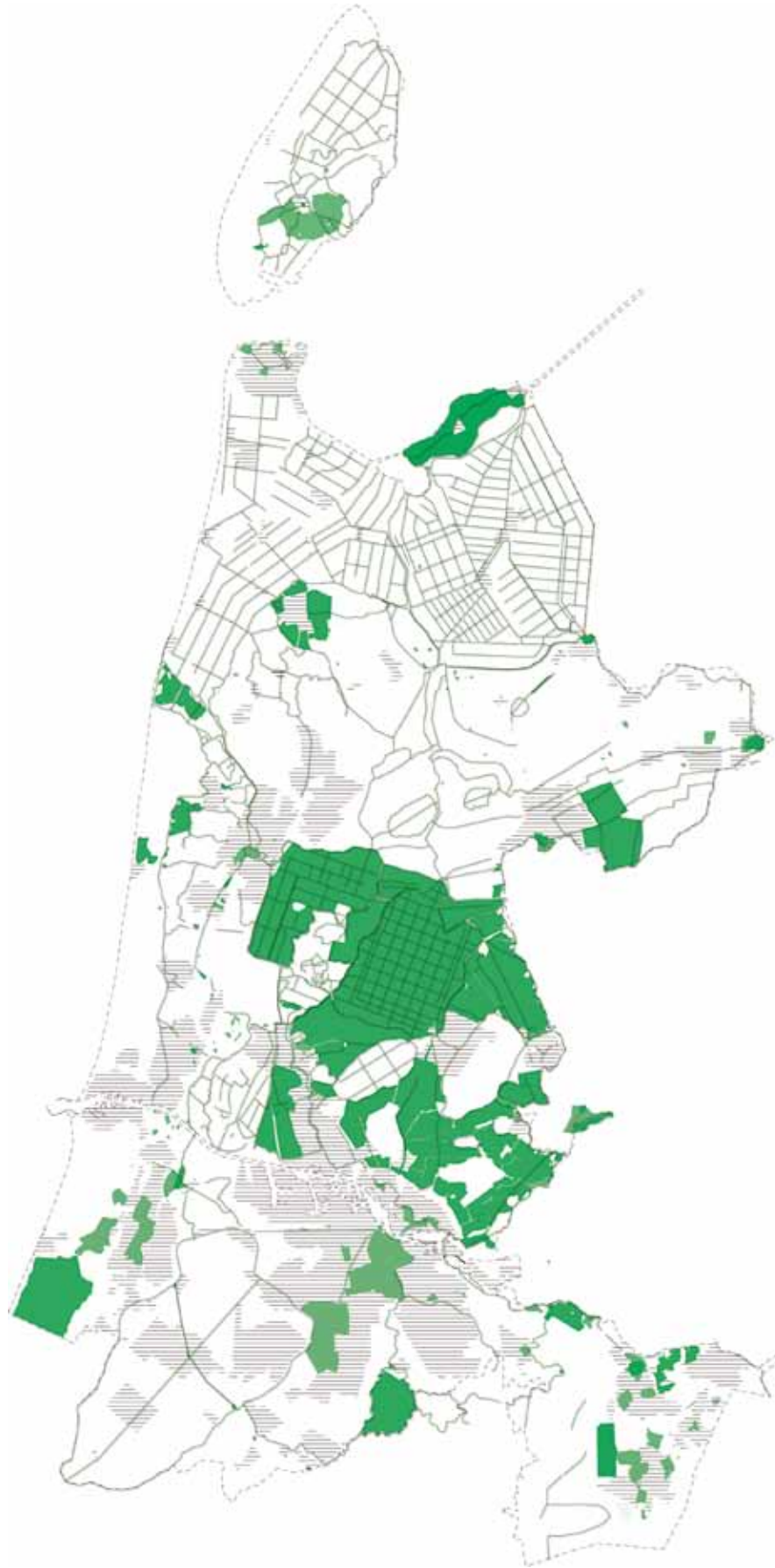
- Cultuurhistorische Waardenkaart provincie en bijbehorende boekjes m.b.t. deelgebieden. De waardering heeft plaats gevonden op basis van archeologisch onderzoek [RAAP], historisch geografisch onderzoek [Bureau Landview] en selectie van gegevens m.b.t. de historische stedenbouw [Monumentenzorg & archeologie provincie Noord-Holland, Rijksdienst voor Monumentenzorg], i.o.v. Provincie Noord-Holland, 2000-2001

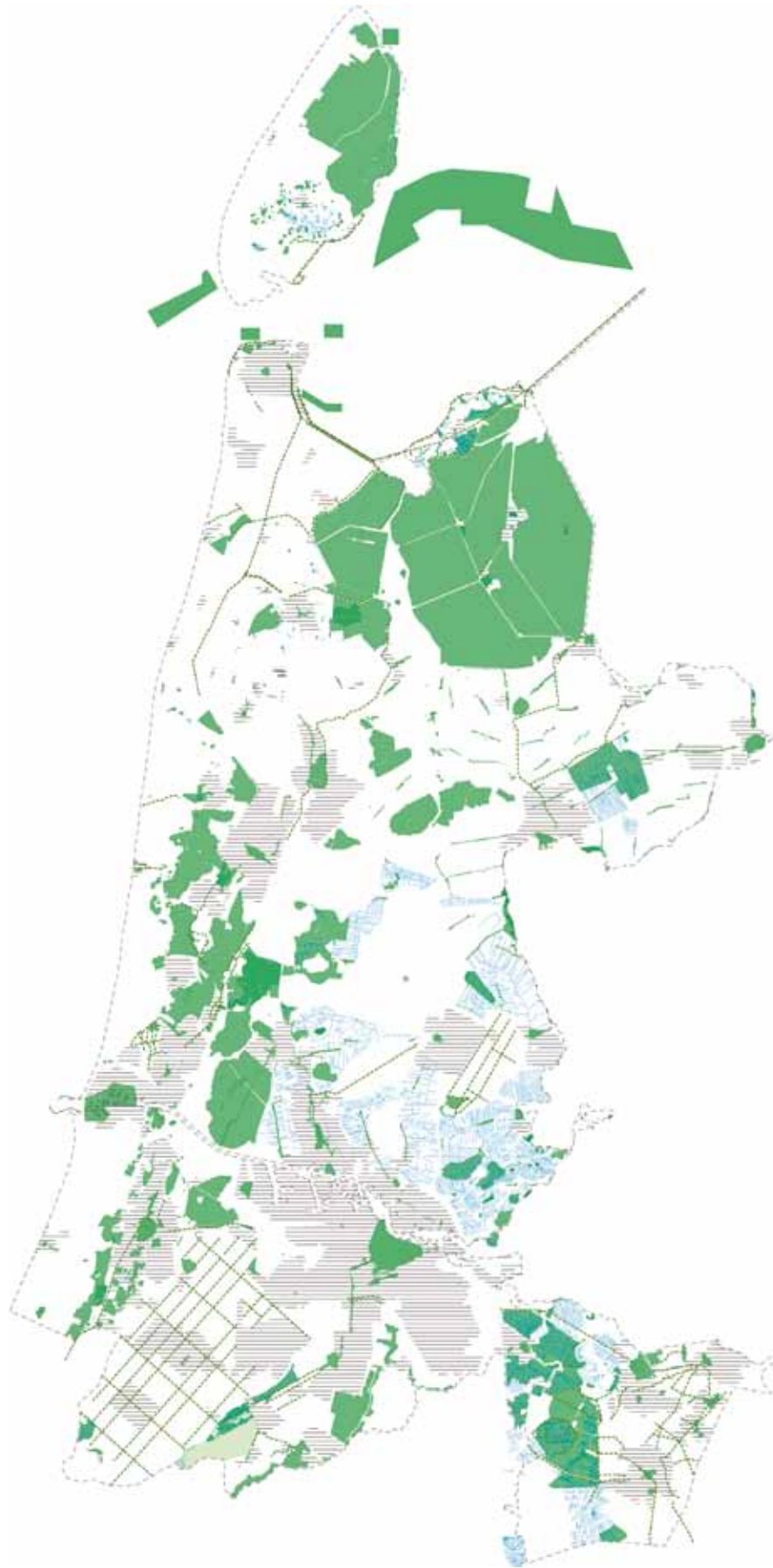
Gebieden en structuren van cultuurhistorische waarde

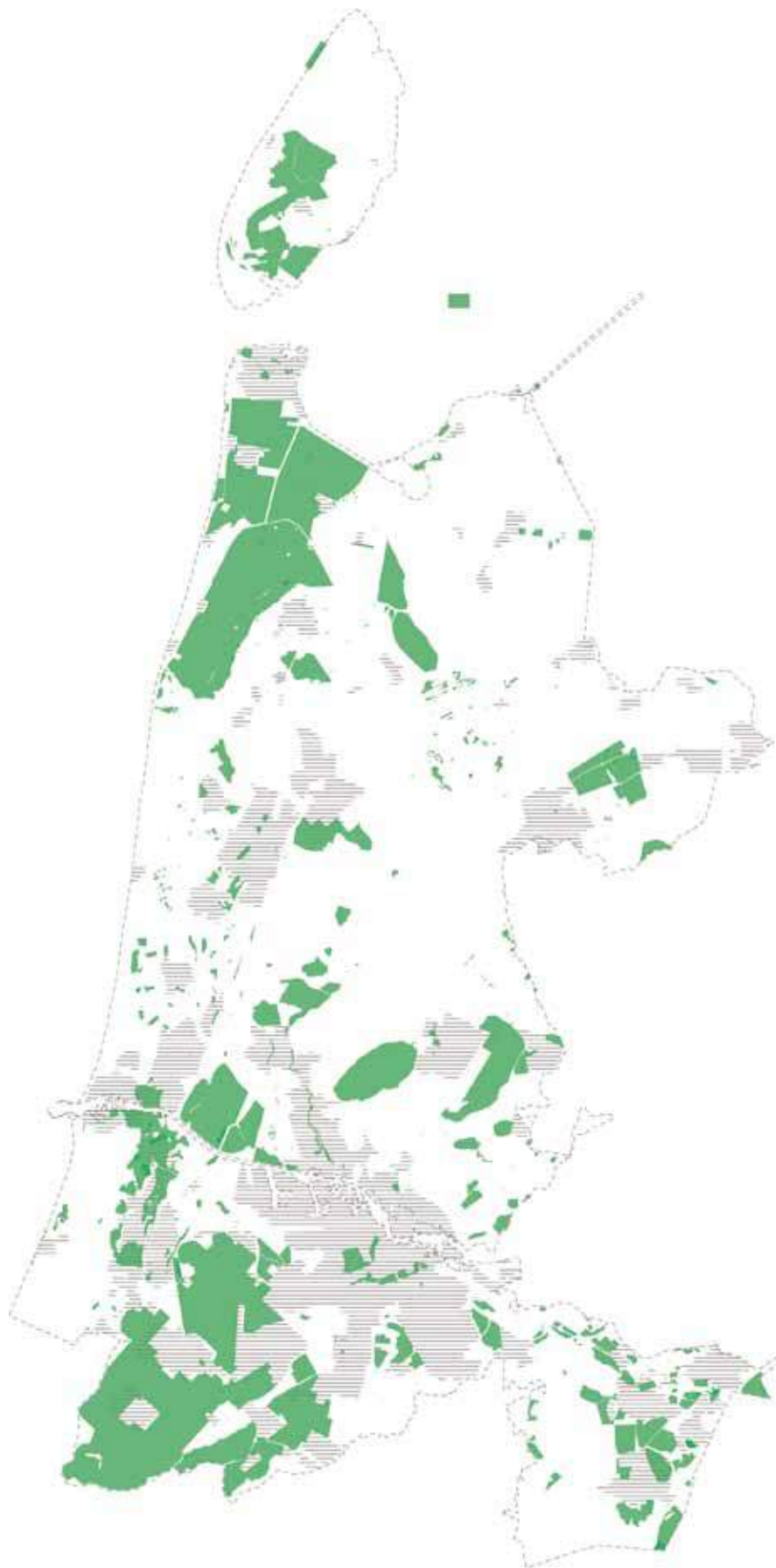
UNESCO Wereld erfgoed

Gebieden en structuren cultuurhistorisch 'van zeer hoge waarde'

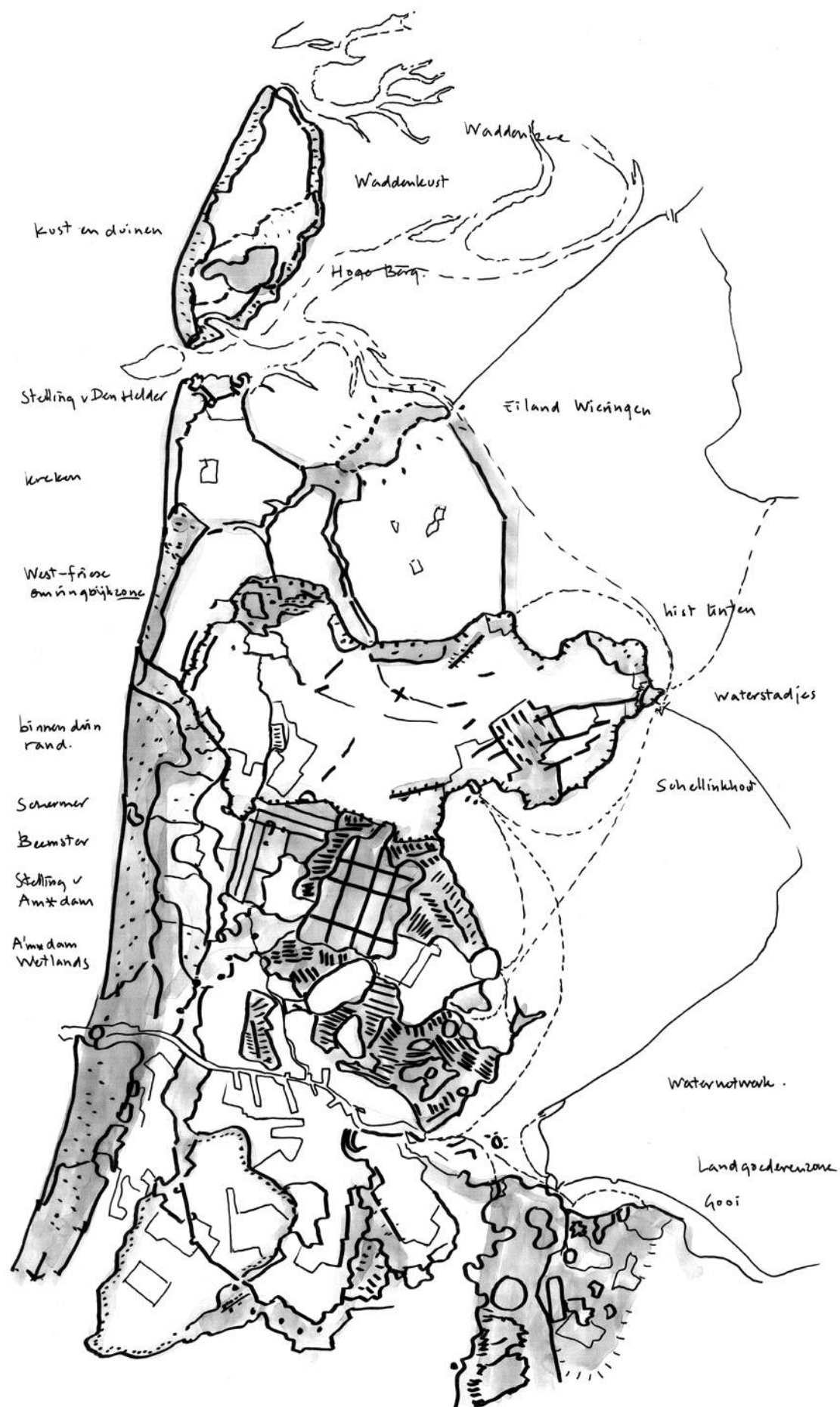
Gebieden en structuren cultuurhistorisch van 'hoge waarde'

Gebieden en structuren cultuurhistorisch 'van waarde'

Goud van de provincie

Uit gesprekken met betrokken partijen komt een breed gedragen idee over de gebieden en landschappen waar de provincie trots op kan zijn. Gebieden die het meer dan waard zijn om ze te behouden én er verder in te investeren, zodat ze nog meer tot hun recht komen. Zo kunnen er nog meer mensen van genieten en zo kunnen ze van nog meer waarde zijn voor de provincie. De basis voor dit 'goud van het provincie' wordt gevormd door de waardevolle natuur- en cultuurlandschappen, samen met een aantal nieuwe verbindende zones, die dienen om tot meer samenhang te komen.

Schets Goud van de Provincie

Vanaf de dijk langs het Makermeer is er weids zicht - over de grote open ruimte - op het stedelijk gebied

Grote maat, openheid, stilte, rust en duisternis

Noord-Holland kent overwegend open landschappen. Noord-Holland onderscheidt zich van andere stedelijke regio's door de grote maat en openheid van de landschappen in directe aansluiting op de stedelijke gebieden. Hierdoor kunnen in de nabijheid van de stad met al haar dynamiek de ruimte, rust, stilte en duisternis goed worden ervaren. Dit geeft de leefomgeving in deze regio veel kwaliteit.

Opname uit de ruimte van de nachtelijke verlichting
in West-Nederland
bron: ISS, André Kuipers

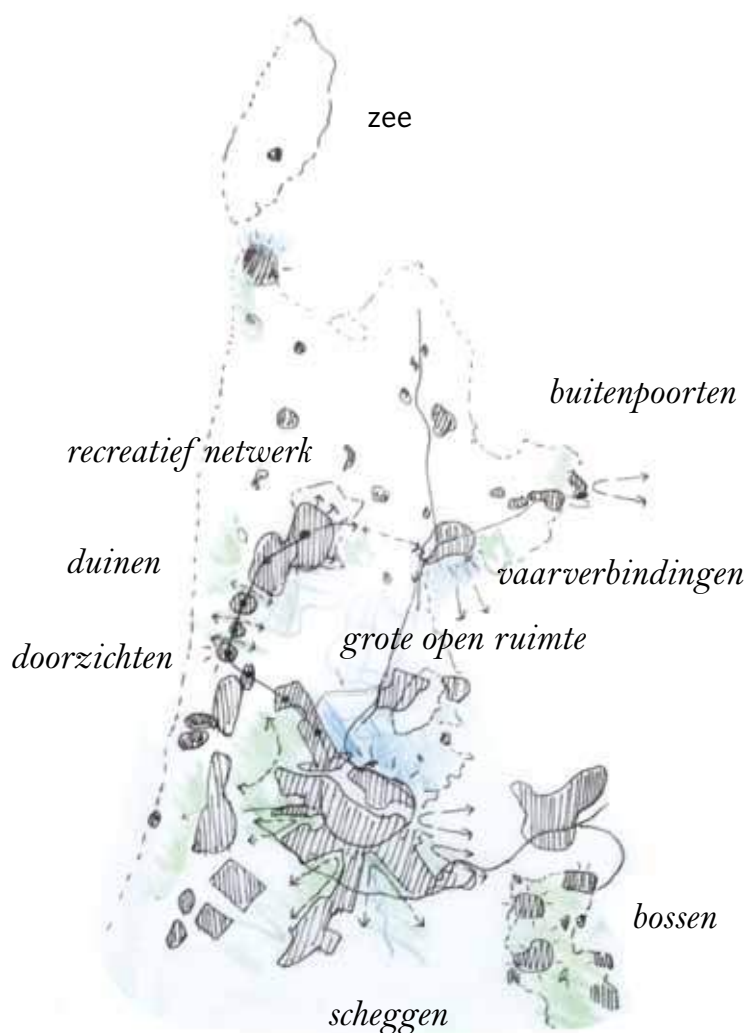
Sterke stad-land relaties

Kracht van de Noord-Hollandse regio zijn de sterke stad-land relaties, waaronder de relaties tussen de dorpen en het omliggende land én de relaties tussen de kernen en het water worden verstaan. Op veel plekken kan zo vanuit de steden, kernen en dorpen het aanliggende landschap in worden gewandeld, gefietst of gevaren: het landschap is nabij.

Elk gebied heeft zijn eigen karakteristieke relatie tussen stad en land. In het Gooi en de binnenduinrand loop je zo de bossen of duinen in. In Amsterdam staat het centrum via de 'groene scheggen' vrijwel in directe verbinding met de grote open polderlandschappen, het open water en grote groengebieden. Alkmaar grenst aan het grote open landschap van de Schermer en de binnenduinrand. De historische waterstadjes hebben een sterke binding met het grote open water van het Markermeer en IJsselmeer en vaak ook met het binnenwater.

Vaak zijn het historische lijnen (paden, wegen en vaarten) waarlangs de dorpen en kernen zijn ontstaan, die nu de relatie tussen stad en land fysiek vormgeven. Het snel (zonder auto) het buitengebied in kunnen fietsen, lopen of varen is zeer waardevol, zeker in directe aansluiting op de woon- en werkomgeving.

Actuele ontwikkelingen vergroten het belang van het landschap in de nabijheid van de stad. Zoals de toenemende aandacht voor authentieke en lokale kwaliteiten (in een dynamische, stedelijke, globaliserende wereld); de aandacht voor duurzaamheid en circulariteit; gezondheid en beweging; en het toenemend belang van ervaringen en belevingen. De recreatieve drukte op de dijken, in de parken, bossen en landgoederen, in het weekend of op een mooie dag, laten de behoefte aan mogelijkheden voor een ommetje en ontspanning in de nabijheid van de kernen zien.

Verschillende sterke stad-landrelaties
in Noord-Holland

Mogelijkheden om Alkmaar te verbinden met de
landschappen om de stad

Voorbeeld scheggen van Amsterdam

beeld boven: 'Amsterdam wil de groenste zijn', NRC, 19 juni 2015

foto onder: Erwin Voogt

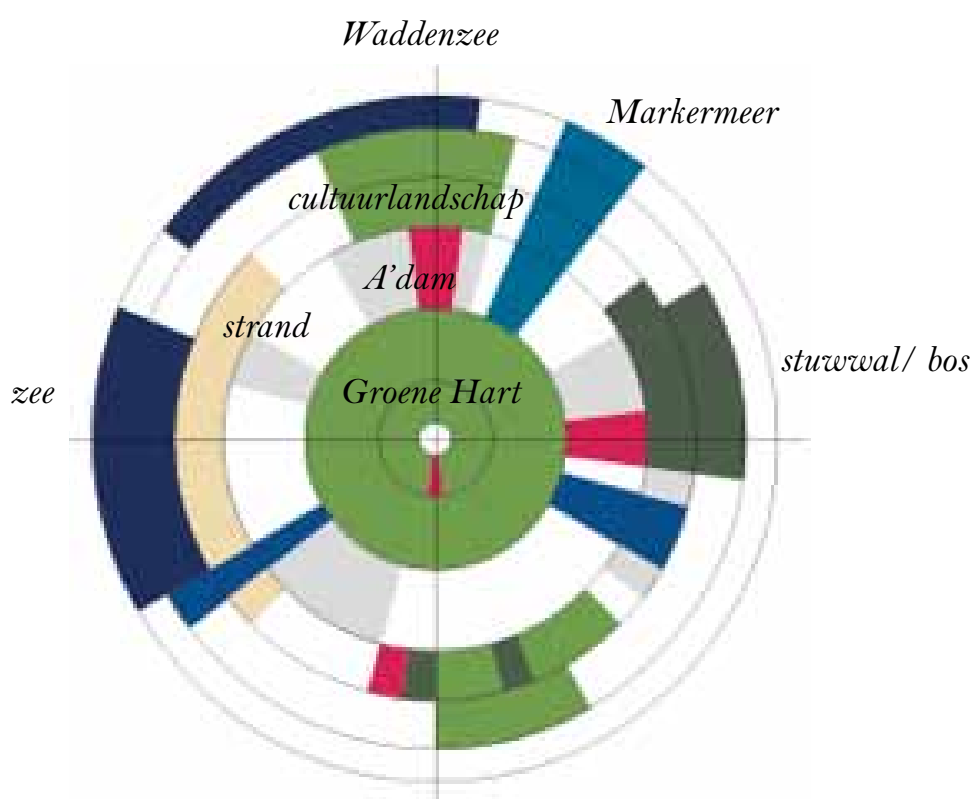
Landschap van economische waarde voor het vestigingsklimaat

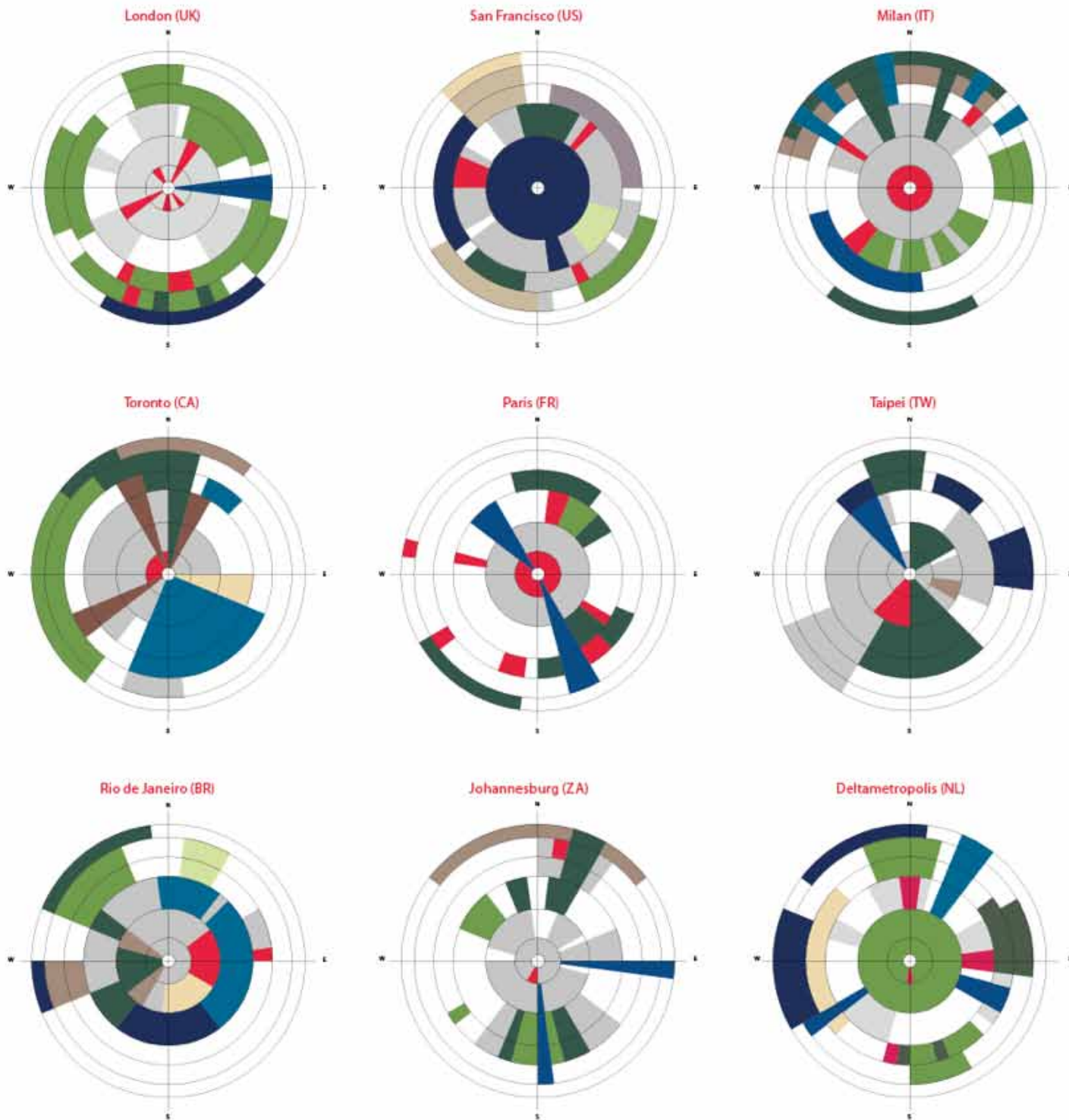
Tot slot, het landschap krijgt steeds meer waarde als onderdeel van de woonomgeving en het internationaal vestigingsklimaat. Onderzoek toont aan, wat velen instinctief aanvoelen (en ervaren met het kopen van een huis), dat de nabijheid van zowel hoogwaardige stedelijke functies als een landschap met kwaliteit veel betekent voor de waarde van de leefomgeving.

Wereldwijd worden de nabijheid en kwaliteit van het landschap steeds belangrijker voor het aantrekken van bedrijven en (hoger opgeleid) personeel, zowel voor de steden, de universiteiten als de kennisintensieve bedrijvigheid (waartoe bij voorbeeld ook de zaadveredelingsbedrijven behoren).

Een mooie stad in het groen, met cultuur en veel mogelijkheden om te ontspannen, sporten en natuur te beleven wordt steeds belangrijker. Noord-Holland (Amsterdam) moet op de lijstjes met aantrekkelijke vestigingsmilieus, concurreren met steden als Wenen, Zürich (ook aan een groot meer!), Genève (in de bergen), Kopenhagen, Auckland (zeilstad aan de zee) en Vancouver (met spectaculaire natuur in de directe omgeving).

Noord-Holland onderscheidt zich van deze steden door aanwezigheid van agrarische cultuurlandschappen, grote meren, duinen en zee in de nabijheid van en in directe aansluiting op de steden. In de andere steden wordt momenteel hard gewerkt om landschappelijke kwaliteiten te versterken en meer bij het stedelijk gebied te betrekken, bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe verbindingen, routes, openbare oevers, bijzondere plekken en parken. Het vergroten van bruikbaarheid, maar ook de beleving en de (overweldigende) ervaring van het (natuur) landschap staan daarbij centraal. Dit wordt steeds vaker gekoppeld aan eigentijdse opgaven zoals natuurontwikkeling, nieuwe oplossingen voor duurzame energie, de toepassing van duurzame materialen of vergroting van de waterberging. Om mee te blijven doen op het wereldtoneel ligt voor Noord-Holland de lat hoog.

Wereldwijd wint de kwaliteit van de leefomgeving
aan belang als economische factor

De publicatie Blind Spot bespreekt het belang van een hoogwaardig landschap voor het vestigingsklimaat, aan de hand van tien metropolitane regio's wereldwijd. Het onderzoek is een co-productie van Vereniging Deltametropool, Wageningen UR en West8, samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het ministerie van Economische Zaken en Staatsbosbeheer.
bron: Blind Spot - metropolitan landscape in the global battle for talent, 2016

Actuele ruimtelijke ontwikkelingen

Buiten rond kijkend valt op, dat ondanks het toenemend belang van het landschap, veel ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie (uitzonderingen daargelaten) momenteel uniform en 'kaal' zijn.

Alle nieuwe grote agrarische erven, woonwijken, bedrijventerreinen zien er in de hele provincie vrijwel hetzelfde uit. Bij de meeste ontwikkelingen is er nauwelijks aandacht voor randen, landschappelijke overgangen en verbindingen met de omgeving. In de open landschappen van de provincie hebben de nieuwe ontwikkelingen veel ruimtelijke impact. Doordat overal ongeveer hetzelfde plaats vindt wordt het palet van onderscheidende landschappen momenteel structureel verzwakt. Deze paragraaf brengt een aantal actuele ruimtelijke ontwikkelingen in beeld die van veel invloed zijn op de kwaliteit en beleving van het landschap.

Grote erven bepalen meer en meer het aanzien van het landschap

In Noord-Holland gaan grote agrarische erven, met grote stallen, schuren en kassen, steeds meer het aanzien van het landschap bepalen. Er is een omslag gaande waarbij er niet alleen een klein aantal bedrijven steeds groter wordt, maar ook de kleinere bedrijven met minder grond het grondgebruik doorgaand intensiveren. Dit leidt tot meer bebouwing in het buitengebied. Het zicht op de linten en doorzichten in het landschap gaan verloren door de grote schaal van de agrarische bebouwing.

Aanzicht lint van hoge cultuurhistorische waarde (Berkhout, West-Friesland)

Aanzicht lint van hoge cultuurhistorische waarde (Berkhout, West-Friesland)

Landschap als agro-logistiek bedrijventerrein

In delen van de provincie wordt de landbouw steeds bedrijfsmatiger. Op steeds meer (vrijkomende) erven worden de agrarische producten direct verwerkt, ingepakt en verhandeld. Dit leidt tot grote bedrijfsgebouwen op de erven en veel verspreide logistiek (zware vrachtwagens) over de wegen in het buitengebied. De grens tussen hoe een agrarisch bedrijf op een erf en een bedrijf op een bedrijventerrein eruit zien vervaagt. Het gevaar dreigt dat in delen van de provincie het buitengebied meer en meer het aanzien van een ruim opgezet bedrijventerrein krijgt.

Tuinbouwbedrijf (Polder Heerhugowaard)

Agrologistiek bedrijf in buitengebied (Waarland)

foto's: google streetview

Steeds meer van hetzelfde: palet van landschappen nivelleert

Bedrijventerrein met windmolens in Alkmaar

Nieuwbouw in het buitengebied gaat steeds meer op elkaar lijken. Op de van oorsprong zeer verschillende agrarische erven worden nu overal vergelijkbare stallen, schuren, schuurkassen en bedrijfsmatige loodsen gebouwd. Steeds vaker in combinatie met windmolens. Ook de randen van stad en dorp krijgen door het karakter van de bebouwing en de bijbehorende infrastructuur een uniforme uitstraling. Overal in het landschap duiken ongeveer dezelfde ensembles van bebouwing, energiewinning en infrastructuur op. Deze ontwikkeling zet de herkenbaarheid van het palet van landschappen onder druk. Het wordt steeds moeilijker te zien of je in buitengebied van West-Friesland bent, in de Wieringermeerpolder, in de Haarlemmermeer of tegen een bedrijventerrein aankijkt.

Erf met windmolens in de Wieringermeerpolder

Tuinbouwbedrijven met windmolens in West-Friesland

Karakteristieke elementen verdwijnen

De nivellerende werking wordt versterkt doordat landschaps-specifieke elementen, zoals historische boerderijen, erf- en landschapsbeplantingen, verkavelingsstructuren in samenhang met schaalvergroting, moderniseren en intensivering verdwijnen. Regelingen om de openheid van het buitengebied te behouden, werken de afbraak van oude bebouwingen, soms onbedoeld in de hand. Terwijl een sterke, groene structuur - van kenmerkende erven, lanen, houtsingels en sloten - juist goed in staat is om de steeds grotere bebouwing op te vangen.

Voorbeeld verdwijnen stolpboerderijen in West-Friesland

Voorbeeld verdwijnen van de kenmerkende boerderijen met rode dakvlakken in de Wieringermeerpolder

Harde randen geen inpassing

Bij veel huidige ontwikkelingen (erven, bedrijventerreinen, randen van woonwijken) is er opvallend weinig aandacht besteed aan de inpassing in en samenhang met het omliggende landschap, ook in de meest waardevolle gebieden van de provincie. Mogelijk heeft het bewaken van de kenmerkende openheid van het landschap, door de nieuwe bebouwing compact binnen de planologische grenzen te houden, voorop gestaan. Het belang van hoe nieuwe bebouwing zich uiteindelijk manifesteert in het landschap is daarbij uit het oog verloren.

Ontwikkelingen hoeven niet ten koste te gaan van de kwaliteit van het landschap, dat laten de goede voorbeelden in de provincie zien. Zoals bijvoorbeeld de dorpsranden van Heiloo laten zien, of het grote erf met enige landschappelijke inpassing.

Rand erf in de Schermer (droogmakerij)

Rand bedrijventerrein in Wormerveer vanuit de Woudpolder

Rand woonwijk Spaarndam

Rand nieuwe woonwijk Assendelft

Goed voorbeeld: woonwijk in Heiloo

Goed voorbeeld: erf in polder Grootslag West Friesland

Grote impact infrastructuur

De infrastructuur heeft (in delen van de provincie) een zeer grote invloed op de beleving van het landschap en de open ruimtes. De wegen zijn druk en hebben door geluid, beweging en het aantrekken van functies (zoals bedrijvigheid) veel invloed op zowel de kernen als het buitengebied. Dit is geen noodzakelijk kwaad, er zijn ook goede voorbeelden in de provincie te vinden waar wegen met beplantingen, lanen, brede bermen en een goede inpassing veel minder negatieve impact hebben en de kwaliteit van een gebied juist dragen.

Impact op natuurgebieden (voorbeeld Castricum)

Impact op woonkwaliteit (voorbeeld Uitgeest)

De bewegende horizon

Sommige ruimtes worden aan alle kanten omsloten door infrastructuur. Waar je ook kijkt beweegt de horizon door rijdende auto's, voorbij zoevende treinen, draaiende windmolens en overvliegende vliegtuigen. In sommige situaties worden landschappen van zeer hoge waarde (in bodemkundig, archeologisch, cultuurhistorisch, ecologisch opzicht) door beschermingsregimes wel open gehouden, maar uiteindelijk wordt de beleving van deze open ruimtes volledig bepaald door de ontwikkelingen en bewegingen langs de randen.

Weidevogelkerngebied en UNESCO monument (Heemskerkerbroek)

Weidevogelkerngebied en UNESCO monument (Heemskerkerbroek)

Weidevogelkerngebied en UNESCO monument
(Heemskerkerbroek)

Weidevogelkerngebied en UNESCO monument
(Heemskerkerbroek)

Conclusie:

Vijf principes voor meer landschappelijke kwaliteit

De provincie Noord-Holland vertegenwoordigt overtuigende landschaps- en cultuurhistorische kwaliteiten, die van grote waarde zijn voor de toekomst van de provincie. Het overzicht van de actuele ontwikkelingen laat zien dat de toenemende waardering voor het landschap echter samenvalt met teruglopende landschapskwaliteit in de provincie. Om de kernkwaliteiten van het landschap te behouden en (ook in de toekomst) van meerwaarde te laten zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van Noord-Holland, is er een actieve strategie nodig om alle ontwikkelingen bij te laten dragen aan het behoud en de versterking van de landschapskwaliteit.

De verkenning van de dragende kwaliteiten van de provincie mondt uit in de volgende kwaliteitsprincipes voor een actieve verbetering van het landschap:

Kwaliteitsprincipes landschap 2050

1 Het gevarieerde palet van landschappen behouden en versterken

- De verschillen tussen de landschappen behouden en groter te maken, door het eigen, specifieke karakter van de verschillende landschappen te versterken.
- Groot, heel en samenhangend houden van de landschappen.
- Aandacht voor de structuurbepalende elementen en de overgangen van het ene naar het andere landschap.

2 Openheid behouden (nu het nog kan)

- Aantal landschappen en ruimtes echt open houden, met behoud van kwaliteiten als openheid, rust, stilte, duisternis, natuurbeleving.
- Aandacht voor de kwaliteit, belevingswaarde en gebruiksmogelijkheden van de open ruimten zelf.
- Aandacht voor de vormgeving van de randen van de ruimtes (stads- en dorpsranden, infrastructuur).
- Aandacht voor de kwaliteit van de horizon (linten, dijken, kades en duinen, die het open landschap begrenzen).
- Beteugelen van de voortgaande bebouwing van de buitengebied, versterking van de kwaliteit van de linten, doorzichten in het landschap, ervaring van de ruimte.

3 Inzetten op sterke stad-land relaties

- Inzetten op een bereikbaar en beleefbaar landschap: het landschap is overal nabij.
- Stad/dorp als voorkant aan de open ruimte ontwikkelen, de open ruimte betekenis geven vanuit de stad-land relaties.
- Uitbouwen van het recreatieve netwerk over land.
- Uitbouwen van het vaarnetwerk (binnenwater, meren, Markermeer, IJsselmeer, Waddenzee).

4 Erfgoed als rode lijn

- Karakteristieke, historische elementen, lijnen en gebieden behouden, functie en betekenis geven.
- Erfgoed opnemen in plannen voor nieuwe ontwikkelingen, bij voorkeur als voorkant, goed zichtbaar en beleefbaar, met nieuwe, passende functies.
- Toewerken naar een samenhangend stelsel van cultuurhistorisch waardevolle objecten, lijnen en gebieden (in relatie tot nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen) als basis voor een recreatief, toeristisch netwerk van de provincie.
- Erfgoed van zeer hoge waarde als het 'Goud van de provincie' extra aandacht geven.

5 Alle ontwikkelingen dragen bij

- Nivellerende ontwikkelingen tegen gaan.
- Er zorg voor dragen dat elke ontwikkeling bijdraagt aan de kwaliteit van het gebied.
- Alle ontwikkelingen landschaps-specifiek maken, met veel aandacht voor de inpassing, randen en samenhang met omgeving.

(brn: onbekend)

2 Programmatische opgaven 2050

Programmatische opgaven 2050

De komende periode komen er omvangrijke opgaven op de provincie af, die het aanzien, gebruik en organisatie van het landschap sterk zullen veranderen. Dit hoofdstuk bevat een verkenning van de opgaven én kansen op het gebied van klimaat, water & bodem, energietransitie, natuur & biodiversiteit, landbouw, verstedelijking, recreatie & toerisme en infrastructuur. Per thema wordt steeds eerst compact de opgave beschreven, met aansluitend daarop een overzicht van kansrijke oplossingen en/of benaderingen van de problematiek. Hierbij zijn vooral oplossingen samenbracht die ook kansen bieden voor versterking van de landschapskwaliteit (in brede zin) van de provincie.

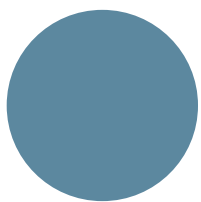
Uit de verkenning blijkt dat de opgaven niet op zichzelf staan. Er bestaat veel overlap tussen de opgaven. Zo klinkt - bijvoorbeeld - de klimaatverandering in alle andere opgaven door; kan vanuit verschillende opgaven een bijdrage worden geleverd aan de versterking van de biodiversiteit in de provincie; en kan met een duurzame, klimaatbestendige, groene omgeving de aantrekkingskracht van de provincie worden vergroot. Op veel vlakken blijkt er meerwaarde te behalen door opgaven in samenhang met elkaar op te pakken.

Kansen lokale bouwstenen

Op hoofdlijnen valt op dat op vrijwel alle thema's veel meerwaarde op het lokale schaalniveau valt te behalen. Vrijwel alle ontwikkelingen (zowel op het niveau van een stad, woonwijk, dorp, bedrijventerrein als een erf) kunnen substantieel bijdragen aan bijvoorbeeld de wateropgave, energietransitie, verbetering van de biodiversiteit en leefkwaliteit. De kansen op het lokale schaalniveau worden bij elke opgave verkend onder het kopje 'lokale bouwstenen'. Deze bouwstenen kunnen als concrete doelen vanuit de provincie worden meegegeven aan nieuwe partijen om nader uit te werken.

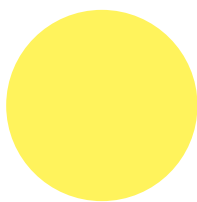
Strategische keuzes op provinciaal niveau

Vanwege de aard en omvang van de actuele opgaven is het niet mogelijk (en wenselijk) om alle opgaven alleen lokaal op te lossen. Er is op provinciaal schaalniveau veel meerwaarde te behalen door een aantal (grotere) opgaven aan elkaar én aan de specifieke kenmerken van de landschappen te verbinden. Door op zoek te gaan naar synergie en samenwerking kunnen ontwikkelingen elkaar als een vliegwiel gaan versterken. De kansen, opgaven en keuzes die er op dit schaalniveau liggen zijn beschreven onder het kopje 'Strategische keuzes op provinciaal niveau'. De genoemde punten kunnen als input voor de te maken thematische beleidskeuzes dienen. Een deel van deze keuzes komt later terug bij de koersen voor de verschillende landschappen (zie hoofdstuk 3).

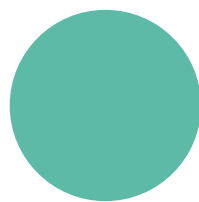
Klimaat
Water &
Bodem

- Waterveiligheid
- Wateroverlast
- Verdroging
- Bodemdaling
- Verzilting
- Waterkwaliteit
- Hittestress

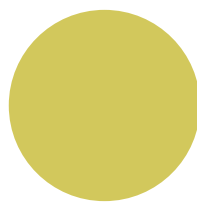
Energie
transitie

- Van fossiel naar herwinbaar
- Energie besparen
- Duurzame stroom
- Duurzame warmte
- Netwerken

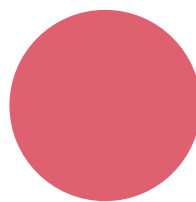
Natuur
& bio-
diversiteit

- Biodiversiteit
- Klimaatrobuuste ecosystemen
- Weidevogels
- Verbinding met maatschappij

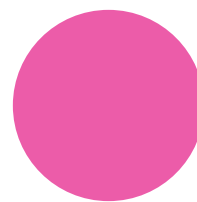
Land-
bouw &
Voedsel

- Verbinding met maatschappij
- Verduurzaming
- Klimaatopgaven

Verste-
delijking

- Transformatie bestaand gebied
- 60-200.000 w
- Tweedeling provincie

Beleving
Recreatie
& Toerisme

- Van toenemend economisch belang
- Grote druk op gebieden van kwaliteit

Infrastruc-
tuur

- Groei mobiliteit
- Inpassing en kwaliteit van infrastructuur
- Wegnemen barrières

Opgaven staan niet op zichzelf

2.1

Klimaat, water & bodem

Wateroverlast Rivierenbuurt Amsterdam

twitter #wateroverlast

Sproeien tegen watertekort
(West-Friesland, juni 2017)

Opgave

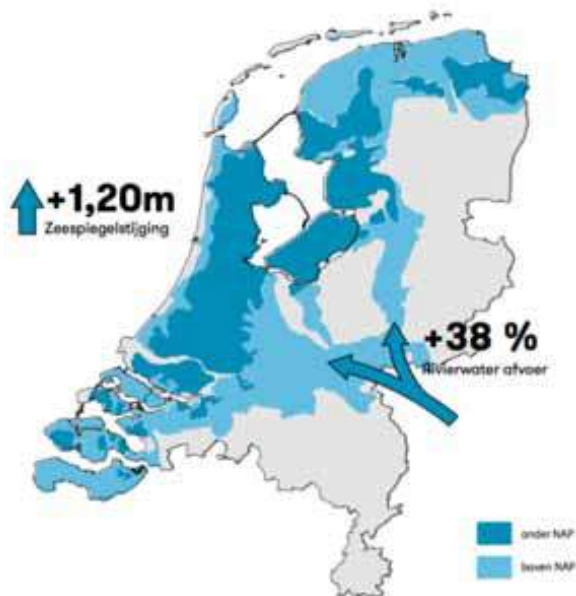
De klimaatverandering - met nattere, warmere en extreme weersomstandigheden - is een van de meeste bepalende ontwikkelingen, met invloed op vrijwel alle functies: bodem- en waterbeheer, natuur, landbouw, infrastructuur, de stad, recreatie en toerisme.

Om de temperatuurstijging (volgens het klimaatakkoord van Parijs) tot 2 graden te beperken, zal de emissie van broeikasgassen (CO₂) in 2050 met meer dan 90% (t.o.v. 1990) afgenomen moeten zijn. Om dit te bereiken moet het energieverbruik drastisch dalen en moet een omschakeling van fossiele energie (aardolie) naar duurzame energiebronnen plaatsvinden. Deze maatregelen worden verkend bij het thema 'energietransitie'.

Deze paragraaf zoomt in op de maatregelen die nodig zijn om te anticiperen op de gevolgen van de klimaatverandering, zoals de zeespiegelstijging, wateroverlast door clusterbuien (tot 130% meer regen!), maar ook watertekort, verdroging, hittestress in de steden, afname waterkwaliteit, verzilting, versnelde bodemdaling, verschuiving van klimaatzones, etc.

bronnen:

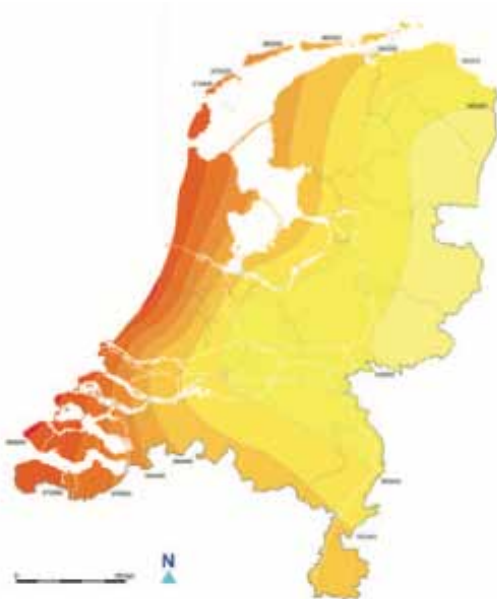
- Verkenning NH 2050, Provincie Noord-Holland, 2017
- Landscape challenge 2070, RLI, 2016
- wikipedia

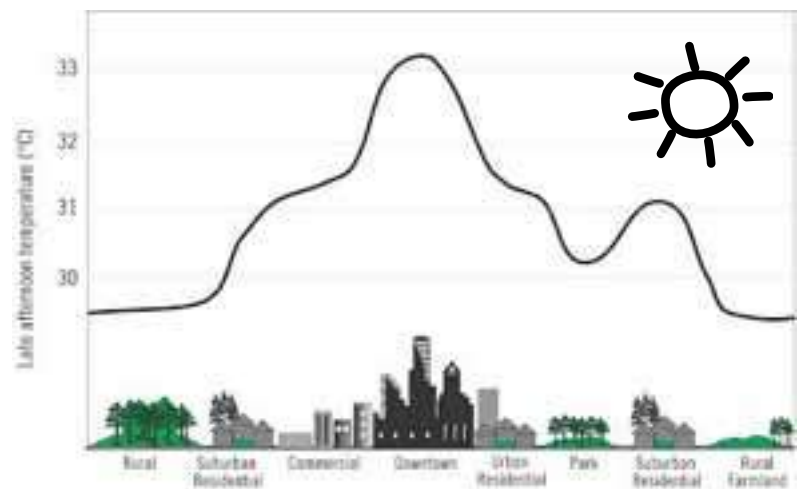
Zeespiegelstijging
& verhoogde rivierafvoeren

130% meer regen

200% meer zomerse dagen

steden 10 graden
warmer

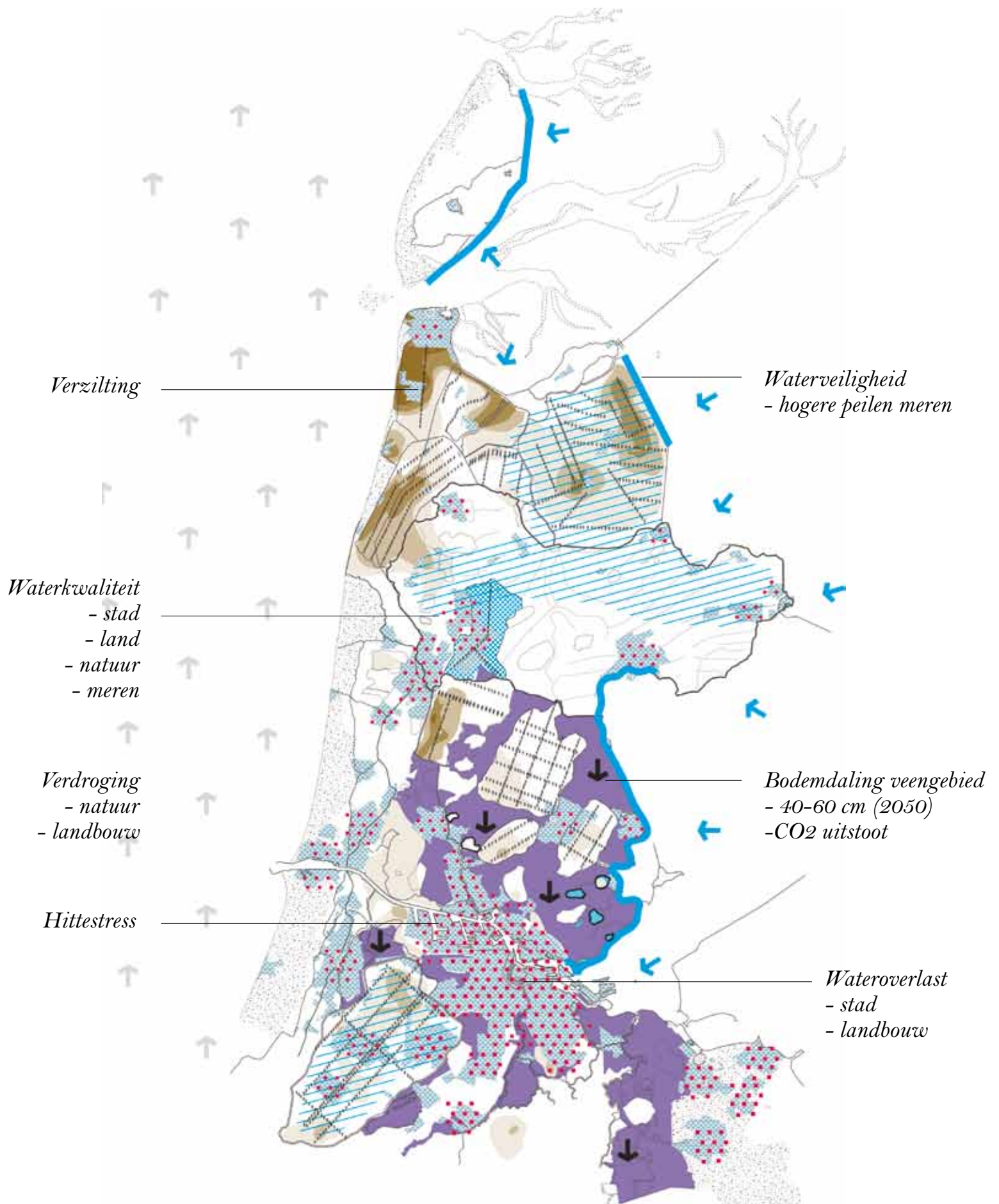
Bodem & water

De omgang met de bodem en water is voor Noord-Holland een grote opgave. Stad en land zullen oplossingen moeten vinden voor de problemen die door extremere weersomstandigheden ontstaan. Daarbij gaat het enerzijds om het opvangen van te veel water (zeespiegelstijging, grote rivierafvoeren, hoge peilen op Markermeer, IJsselmeer, pieken door clusterbuien); als om het omgaan met extreme warmte, droogte en hittestress. Het verbeteren en handhaven van de waterkwaliteit is een specifiek aandachtspunt, zowel in de stad, als in de landbouw- en natuurgebieden. In delen van het agrarische gebied (met name voor de akkerbouw en bollenteelt) is de verzilting van de bodem een specifieke opgave. Tot slot spelen er in het veengebied grote opgaven: hier komen bodemdaling, CO₂ uitstoot, waterberging (uit stedelijk gebied) en waterveiligheid (vanuit Markermeer) samen.

Bij de aanpak van de klimaat-, water- en bodemopgaven is er grote winst te halen door zowel het treffen van zowel lokale maatregelen, als op een hoger provinciaal schaalniveau strategische keuzes te maken.

bronnen:

- Watervisie 2021 'Buiten de oevers', Provincie Noord-Holland november 2015
- Klimaateffectschemasboek Noord Holland, KNMI, Alterra, Wageningen UR, DHV, Vrije Universiteit Amsterdam, i.o.v. Provincie Noord-Holland, 2008

Overzicht bodem- en wateropgaven Noord-Holland

Waterberging in park, tuin of erf

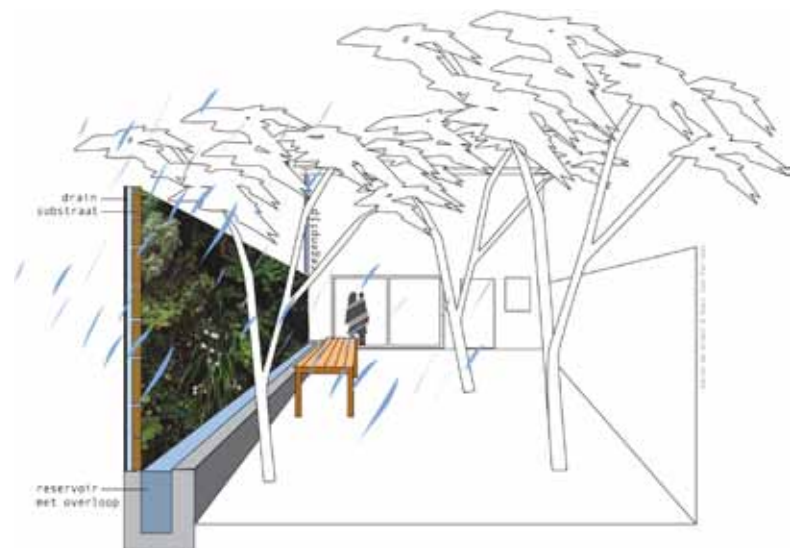
beeld boven: Hans Tavsens Park and Korsgade (SLA)

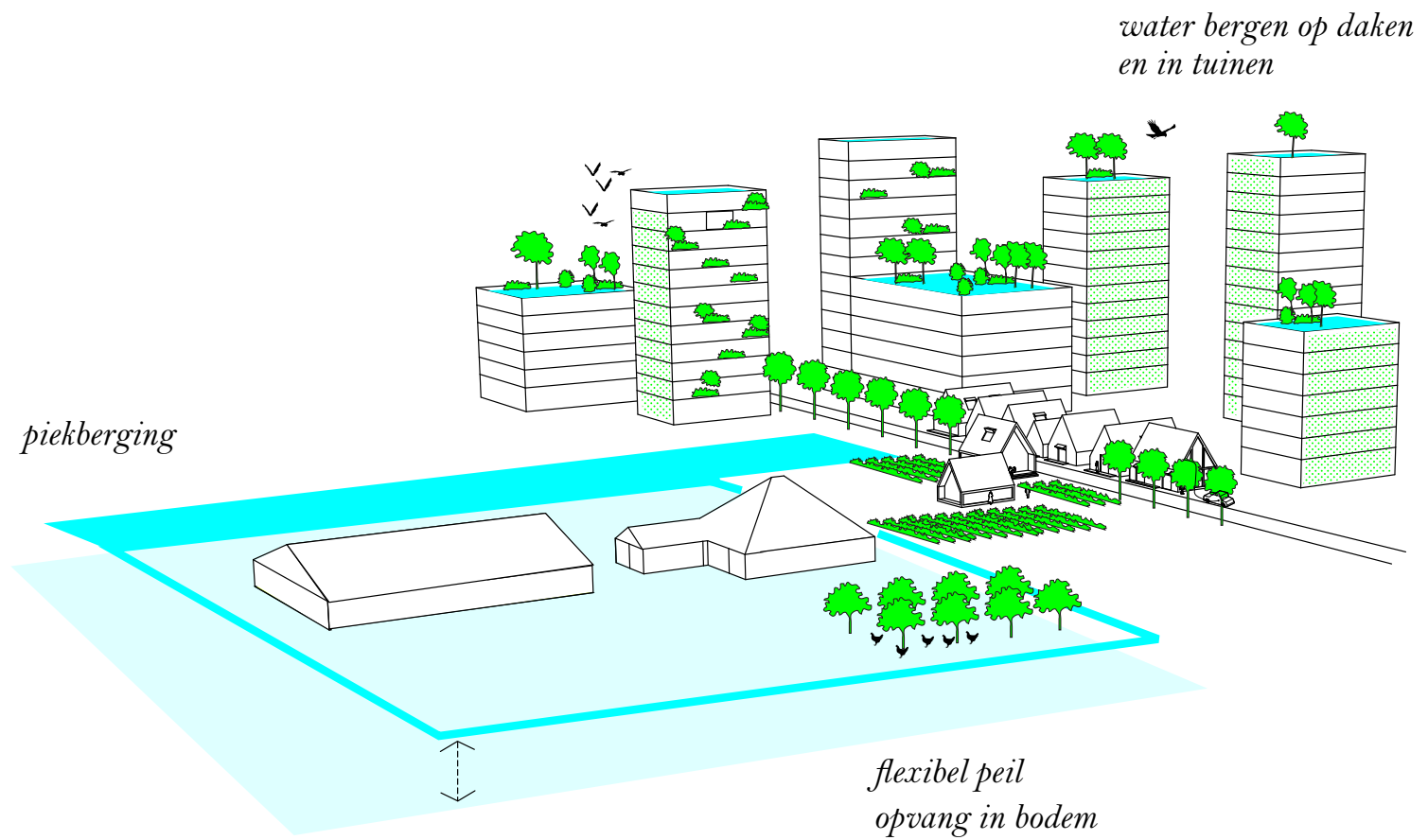
Lokale maatregelen / bouwstenen

Zowel in het stedelijk gebied, als in het landelijk gebied kunnen grote hoeveelheden water lokaal worden opgevangen. De stad en de landbouwgebieden worden daarmee ook minder gevoelig voor verdroging, verzilting en hittestress.

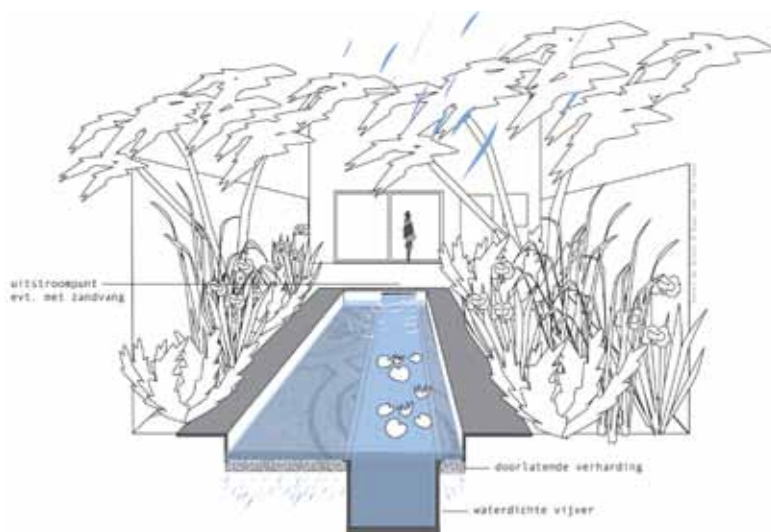
In de stad kan water worden opgevangen bijvoorbeeld door de aanleg van daktuinen, doorlatende verhardingen, waterpleinen, parken en het groen houden van de binnentuinen (hier niet meer vergunningsvrij uitbouwen). In het landelijk gebied kan met een meer flexibel peilbeheer (met incidenteel hogere waterpeilen) veel water in de bodem geborgen worden. Met verbrede waterlopen, dorpsweteringen, erfomgrachtingen en waterpartijen kan het waterbergend vermogen worden vergroot.

Meer water (en minder verharding) in de leefomgeving biedt ook kansen voor de realisatie van andere (kwaliteits) ambities, zoals een meer natuurlijke leefomgeving met meer biodiversiteit, recreatieve mogelijkheden en de ontwikkeling van aantrekkelijke woonmilieus in/aan het water.

Overzicht kansrijke lokale maatregelen
op het niveau van stad, dorp en erf

Waterberging in de tuin
project 'Watertuinen', RIONED, 2005,
beelden VPxDG

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> Van 'peil volgt functie' naar 'functie volgt peil'

Om op lokaal schaalniveau water te kunnen bergen en over te stappen naar een (meer waterbergend) flexibel peilbeheer, is het nodig om op schaal van de provincie te kiezen voor een andere benadering van het waterbeheer. Nu volgen de peilen de functie (met name de landbouw) en ze zijn veelal gefixeerd op een bepaald winter- en zomerniveau. In een klimaatadaptief systeem moeten de functies juist de peilen gaan volgen; ze moeten zich aanpassen aan een meer veranderlijk (natuurlijk) watersysteem.

*Piekbergingen
(mogelijke lokaties)*

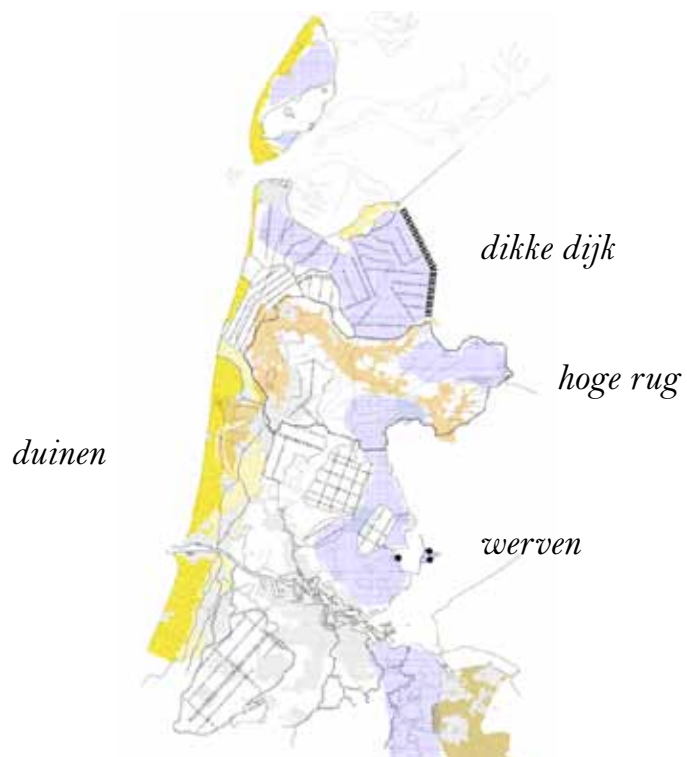
> Piekbergingen als nieuwe iconen

In aanvulling op de vergroting van de lokale bergingscapaciteit zal het nodig zijn om op strategische locaties in het watersysteem ten tijde van hevige regenval en gedurende korte tijd een grote hoeveelheid water te kunnen 'parkeren'. Dit kan bijvoorbeeld door een maaltop in laag gelegen gebieden in te stellen, het creëren van overloopgebieden, of de aanleg van compacte piekbergingen. De nieuwe waterbergingen zijn een kans om een eigentijdse expressie te geven aan de waterstaatkundige kennis en historie van laag Nederland. Hiervoor kunnen plekken worden benut die van oudsher al werden gebruikt om water te bergen. Of nieuwe plekken gecreëerd worden die zich als nieuwe iconen van een duurzaam, klimaatbestendig waterbeheer manifesteren (de 'Beemsters' van de toekomst).

> Gebiedseigen waterveiligheid verkennen

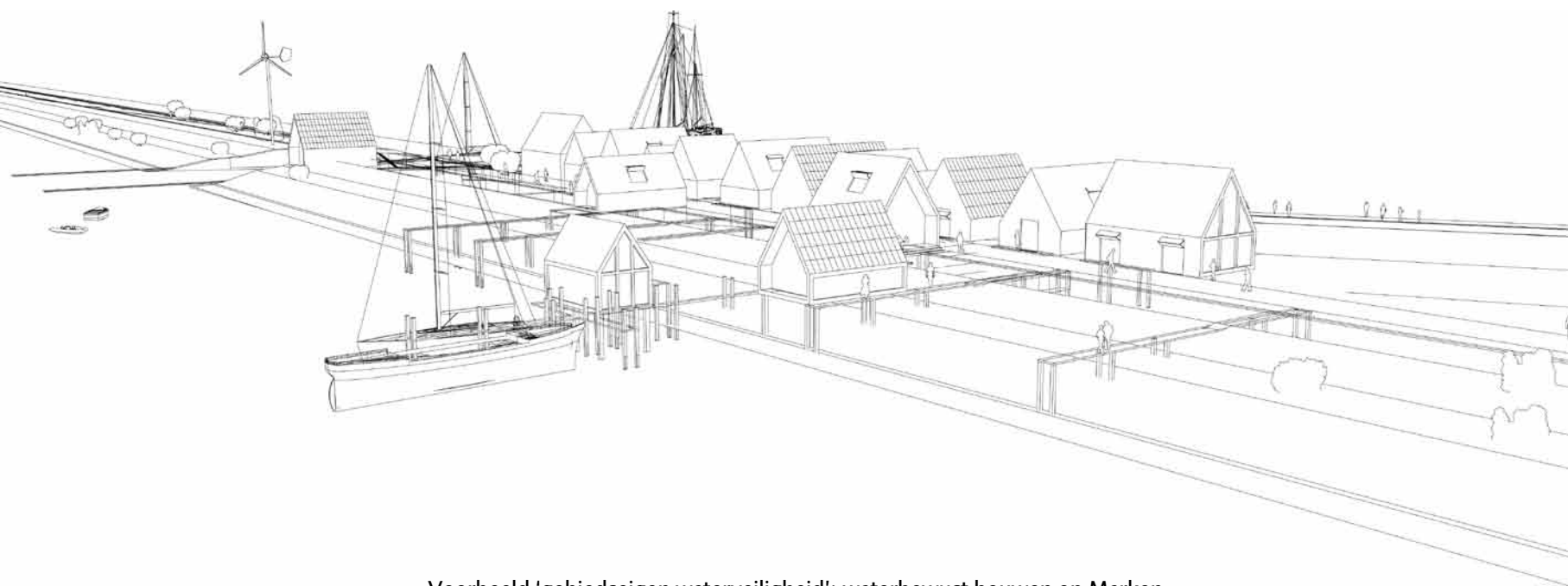
Eén van de lange termijnvraagstukken op het provinciaal schaalniveau is hoe in het laag gelegen Noord-Holland, met een doorgaande zeespiegelstijging en bodemdaling waterveiligheid in de toekomst kan worden georganiseerd. De oorspronkelijke scenario's voor de zeespiegelstijging (tot 1,20 in 2100) zijn recent door het KNMI naar boven bijgesteld.

Een optie om de hogere waterstanden van het buitenwater op te vangen, is het doorgaand versterken IJsselmeer/Markermeerdijken en de dijk om Marken. Echter, de hoogteverschillen tussen binnen en buiten zullen (mede door verdere inklinking van de bodem) daarvoor mogelijk te groot te worden. Het palet van landschappen biedt inspiratie om nieuwe, gebiedseigen oplossingen te verkennen. Bijvoorbeeld 'meerlaags veilig' wonen (waarbij burgers zelf voorzieningen treffen voor zeer extreme situaties) naar voorbeeld van de terpen bij Schagen en werven op Marken en Monnickendam. Zoeken naar (nieuwe) hoge, droge locaties (bijvoorbeeld op gedeeltelijk verhoogde ruggen in West-Friesland, verbrede duinzones, dikke dijken, etc.) zoals er lang alleen op de hoge plekken van het landschap werden gewoond.

Overstroming Marken 1916

*Opgave waterveiligheid:
het creëren van veilige leefomgevingen*

Voorbeeld 'gebiedseigen waterveiligheid': waterbewust bouwen op Marken
bron: 'Marken boven Water, bouwstenen voor een waterbewustetoekomst, VPxDG e.a., 2017

> *Kiezen voor veen*

In de veengebieden gaat in de periode tot 2050 (bij een ongewijzigd waterbeheer en landgebruik) de bodem 40-60 cm dalen. Dit leidt tot verschillende problemen.

Zo leidt de doorgaande bodemdaling tot grotere peilverschillen tussen de kernen en het agrarisch gebied, wat uiteindelijk tot een scheiding zal leiden: in de kernen moeten de peilen hoog blijven om de funderingen niet aan te tasten, terwijl de agrarische functie steeds vraagt om het bijstellen van de peilen naar beneden. Als er een scheiding komt tussen de waterpeilen, gaat de kwaliteit van een groot aaneengesloten water- en vaar netwerk (het Waterlandsboezemsysteem), waarbij zo vanuit de stad en kernen naar buiten gevaren kan worden, verloren. Ook leidt de bodemdaling tot een toenemend verschil in hoogte tussen het veengebied en het Markermeer, waardoor de waterveiligheidsopgave steeds prangender wordt. Daarbij leidt bodemdaling tot hoge kosten voor onderhoud aan boven- en ondergrondse infrastructuur en funderingen. Tot slot draagt de veenverbranding fors bij aan de CO₂ uitstoot (ca ± 1 Mton / jaar) van de provincie. Dit is 5% van de provinciale uitstoot in 2015, 50 % van de uitstoot in 2050 (als de overige CO₂ uitstoot is teruggebracht tot de doelstelling).

Veengebieden

Open veenweidelandschap

Verbossing en verruiging veen met hoge waterpeilen

Een mogelijke oplossing om de veeninklinking te stoppen is het opzetten van de waterpeilen, tot op of boven maaiveld. Dergelijke condities leiden er echter toe dat het veen niet meer geschikt is voor grasland. De landbouw zal dan moeten overschakelen op andere, natte teelten (riet, lisdoddes, kroos) of het landschap zal met ruigtes en moerasbossen een meer natuurlijk aanzien krijgen. Een meer natuurlijk landschap zal kansen kunnen bieden voor een nieuw recreatief, toeristisch gebruik, maar het kenmerkende, open landschap (met grasland, koeien, weidevogels en zichten op de historische linten) zal tot het verleden gaan behoren.

Op dit moment zijn er verschillende onderzoeken gaande naar mogelijkheden om met hogere waterpeilen de melkveehouderij in stand te houden. Zie naast staande voorbeelden. Wat de beste koers is voor de toekomst (in relatie tot alle aspecten die hier spelen) vraagt om nader onderzoek, ontwerp en overleg met alle betrokken partijen, bijvoorbeeld in context van het project 'Amsterdam Wetlands'. (zie ook hoofdstuk 3, voorzet samenhangende koersen)

bronnen:

- Een route naar een programmatische aanpak duurzame veenweideontwikkeling, Hoogheemraadschap Noord-hollands Noorderkwartier, 2017
- Position Paper Bodemdaling, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 2017
- 'Wateroverlast in Zaandam, 20 augustus 2067', Derk Jan Marsman, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, ingezonden stuk NRC
- Perspectieven op een volledig hernieuwbare energievoorziening in Noord-Holland, ECN, 2016
- Omhoog met het veen, landschap Noord-Holland
- Lift-up lowlands, Milieutechnologie, WUR
- Louis Bolk Instituut

Omhoog met het veen

In het Ilperveld in Noord-Holland is het in het project 'Omhoog met het veen' gelukt om veenmosveen weer te laten groeien. Sleutel voor het succes is het afgraven van voedselrijke top laag, in combinatie met de aanvoer van schoon regenwater. In vier jaar tijd is er 8 cm veengroei gerealiseerd. Het open natuurland staat nu vol met orchideeën.

In Stolwijk in Zuid-Holland wordt geëxperimenteerd met een nieuwe toepassing van 'toemaak'. Dit is een middeleeuwse bodemtechniek, waarbij met een mengsel van bagger, mest en plantenresten de veengronden worden opgehoogd. Uit het experiment blijkt dat de nieuwe toepassing van toemaak te kunnen leiden tot bodemstijging en CO2-vastlegging. Toemaak kan onderdeel zijn een vrijloopstal-systeem, waarbij de ruwe mest uit de stal met plantaardig materiaal wordt teruggebracht op het land. De combinatie van mest en bagger leidt tot een stevige bodem (waardoor er zware machines op het land kunnen zonder verlaging van het waterpeil), een toename van het bodemleven, een betere grasproductie en uiteindelijk meer weidevogels.

Toemaak

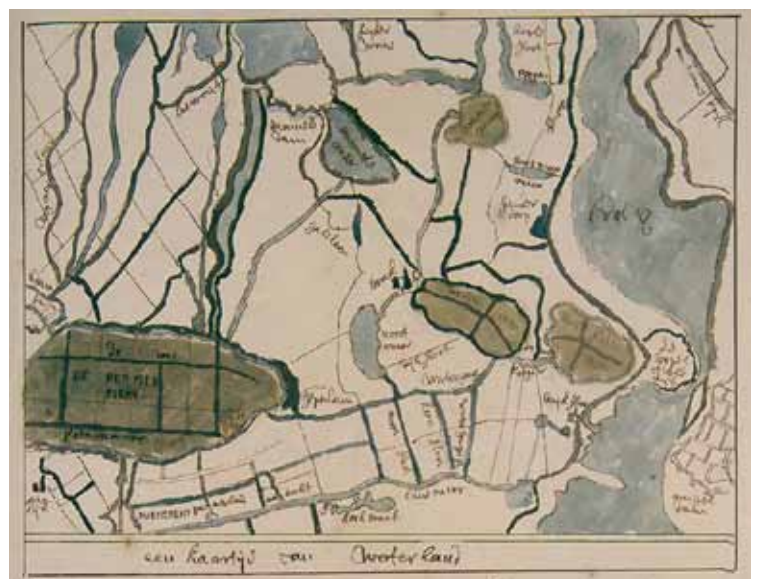

foto: Siebe Swart

Kleine droogmakerijen als bijzonder fenomeen in het veenweidelandschap

foto: Buiten spelen, Peter Becker

kaart: Geheugen van Nederland, Schoemaker Atlas: Noord-Holland, Waterland

Kleine droogmakerijen

foto: Google streetview

> *Schoonkwelwater benutten*

Het schone, kwelwater uit de duinen en de Gooise stuwwal kan een grote bijdrage leveren aan de waterkwaliteit van de provincie. Door dit schone water in de flanken vast te houden kan het worden benut voor de vergroting van de natuurkwaliteit in de binnenduinrand en het Vechtplassengebied. Ook regenwater kan in deze gebieden tijdelijk worden opgevangen. Vanuit de 'natte zomen' kunnen zowel de aanliggende natuurgebieden, de veengebieden, de stad als de landbouwgebieden ten tijde van droogte van schoon water worden voorzien.

> *Kleine droogmakerijen als proeftuinen*

In het veengebied liggen een aantal kleinere droogmakerijen, die vanwege hun steeds diepere ligging zoveel pomp- en afvoercapaciteit vergen, dat ze binnen 10 jaar niet meer drooggemalen kunnen worden. Het huidige landbouwkundig gebruik zal daar niet voortgezet kunnen worden. Wat daar mee te doen?

Een kans is de kleine droogmakerijen als 'proeftuinen voor waterbewuste ontwikkelingen' op te vatten, zoals eens proefpolders werden aangelegd om te experimenteren met de drooglegging van de meren. In de de proeftuinen kan geëxperimenteerd worden met vormen van natte landbouw, natuur of met nieuwe vormen van waterbewust bouwen in meertjes op het peil van de Waterlandse boezem.

Waterkwaliteit

- *van schoon naar vies*
- *natuurzones langs de ruggen*

2.2

Energietransitie

Opgave

Richting 2050 is een volledige transitie naar duurzame, hernieuwbare energiebronnen nodig. De diagram laat zien aan welke verschillende vormen van energie behoefte is en uit welke duurzame bronnen dit kan komen. Stroom is (op dit moment) vooral uit wind, zon en biomassa te winnen; lage temperatuurwarmte uit de bodem, water, zonneboilers en biomassa; hoge temperatuurwarmte uit biomassa en waterstof. Brandstoffen komen uit biogas en biomassa. De verschillende duurzame energiebronnen zijn naast elkaar nodig, ze vullen elkaar door de dag en seizoenen aan.

Ruimtelijk zal de energieopgave een grote impact krijgen. Om daar een idee van te geven kijken we naar de hoeveelheid stroom die duurzaam moet worden opgewekt. Op dit moment komt slechts enkele procenten van de energie uit duurzame bronnen. In 2050 is (na het treffen van besparende maatregelen) 73 PJ duurzame stroom nodig. 31 PJ zal uit de aan de provincie toegewezen windconcessies op zee komen, 18 PJ kan van zon op de daken komen, 7 PJ uit de huidige windparken en de aangewezen zoekgebieden. Er moet daarbij nog ruimte gevonden worden voor zo'n 17 PJ. Om een indruk te geven: hier zijn ruim 4.000 ha zonnenveld of 650 windturbines van 3,3 Mw voor nodig.

Voor warmte kan geothermie een belangrijke bron gaan worden. Hiermee kan bijna de helft van de vraag naar lage temperatuurwarmte worden ingevuld. Op basis van de huidige gegevens over geothermie is West-Friesland een goede locatie voor het winnen ervan. Om in de gehele warmtevraag te voorzien zal daarnaast ingezet moeten worden op andere bronnen zoals individuele warmtepompen, restwarmte (van afvalverbranding, industrie en datacentra) en de verbranding van biomassa. Ten aanzien van de benodigde hoeveelheid biomassa: uit berekeningen komt een benodigde oppervlakte van ca 52.000 ha voor opwekking van hoge temperatuurwarmte en bio-brandstoffen. Dit is een gebied zo groot als het gehele veengebied ten noorden van Amsterdam.

Naar een nieuwe ordening

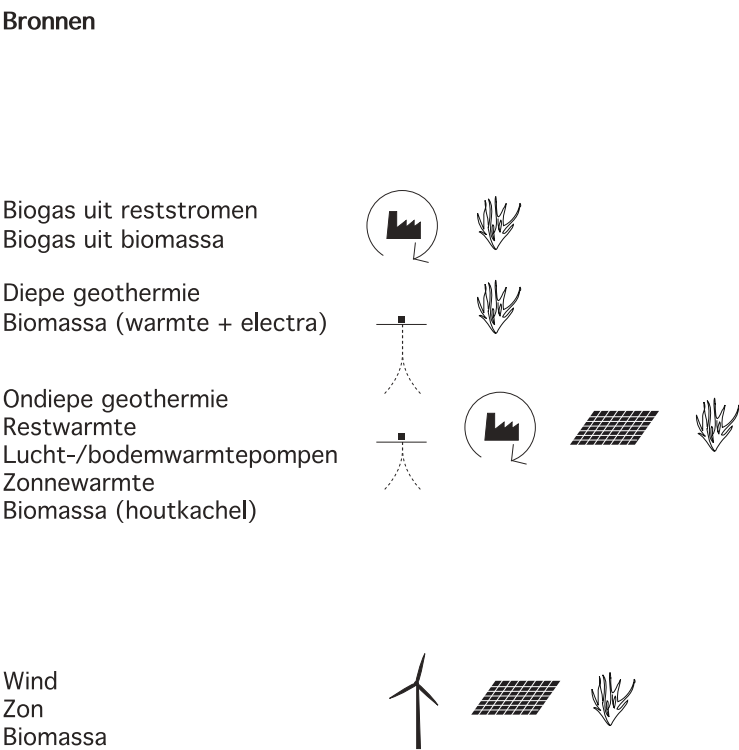
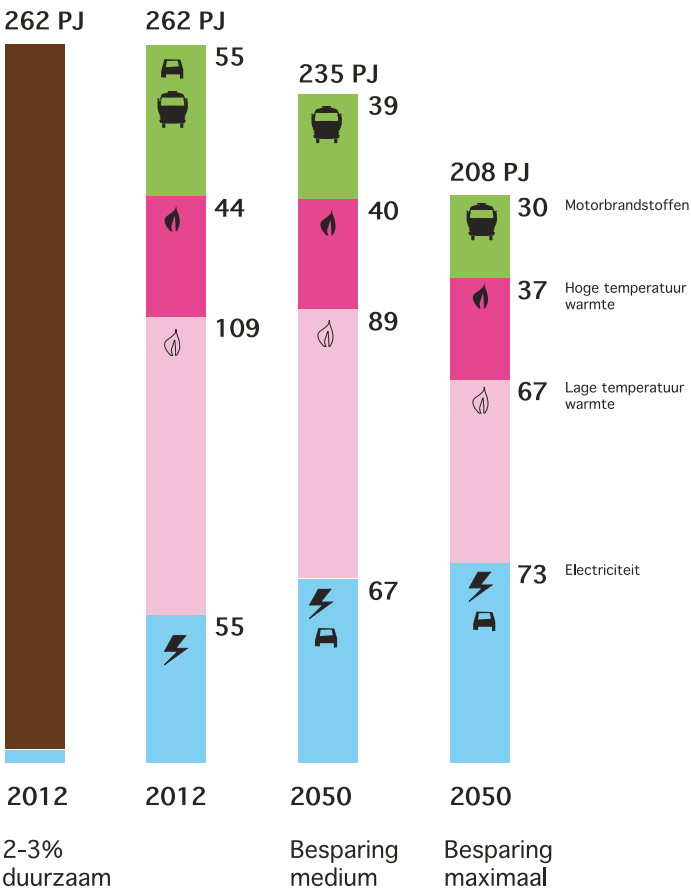
De energietransitie zal veel impact krijgen op de ruimtelijke ordening van functies. Er is veel meer samenhang dan nu nodig tussen de ondergrondse infrastructuur (stroomnetwerk, warmtenetwerken), de locatie van de bovengrondse energievoorzieningen en de plek van de belangrijke energiegebruikers.

Omdat het (hoofd)stroomnetwerk continu op spanning moet blijven is het belangrijk verschillende vormen van duurzame energie (wind, zon, biomassa) in elkaars nabijheid te situeren, zodat ze elkaar (gedurende de dag en seizoenen) kunnen aanvullen. De clusters die zo gaan ontstaan, zullen ook regelmatig overcapaciteit genereren, bijvoorbeeld als het hard waait. Dit biedt kansen om aan de clusters ook grote energiegebruikers of opslagsystemen te koppelen die de (tijdelijke) overcapaciteit effectief kunnen benutten.

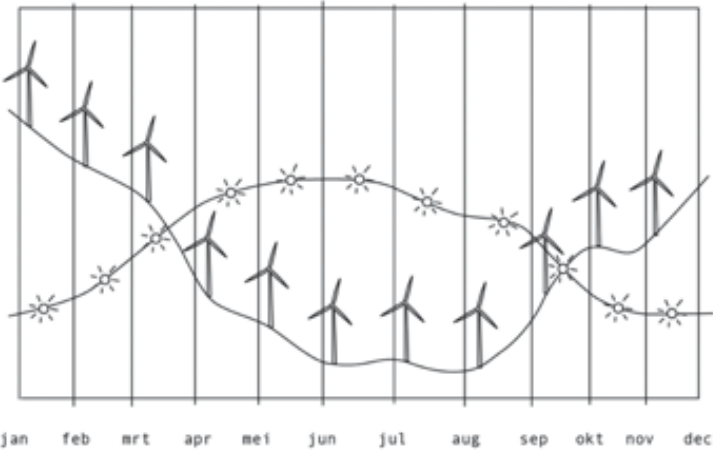
De voordelen van clustering gelden ook voor het warmtesysteem. In de nabijheid van plekken waar warmte aanwezig is of geproduceerd wordt (geothermie, afvalverbranding, datacenters, industrie) is het interessant om ook warmtevragende functies (wonen, zwembad, kassen) te ontwikkelen, bijvoorbeeld gekoppeld aan 'smart grids' voor het warmtetransport. Zo wordt de aanwezige energie zo effectief mogelijk gebruikt. Een nieuw duurzaam energiesysteem zal zo leiden tot een nieuwe clusteringen van functies.

Bronnen:

- Verkenning NH 2050, Provincie Noord-Holland, 2017
- Perspectieven op een volledig hernieuwbare energievoorziening in Noord-Holland, ECN, 2016
- Ruimtelijke verkenning energietransitie MRA, Marco Broekman et al., i.o.v. Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Provincie Noord-Holland, 2017
- Energie en ruimte Noord Holland Noord, Studio Marco Vermeulen, In opdracht van Provincie Noord Holland, 2017
- OntwerpStructuurvisie Ondergrond Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, 2016

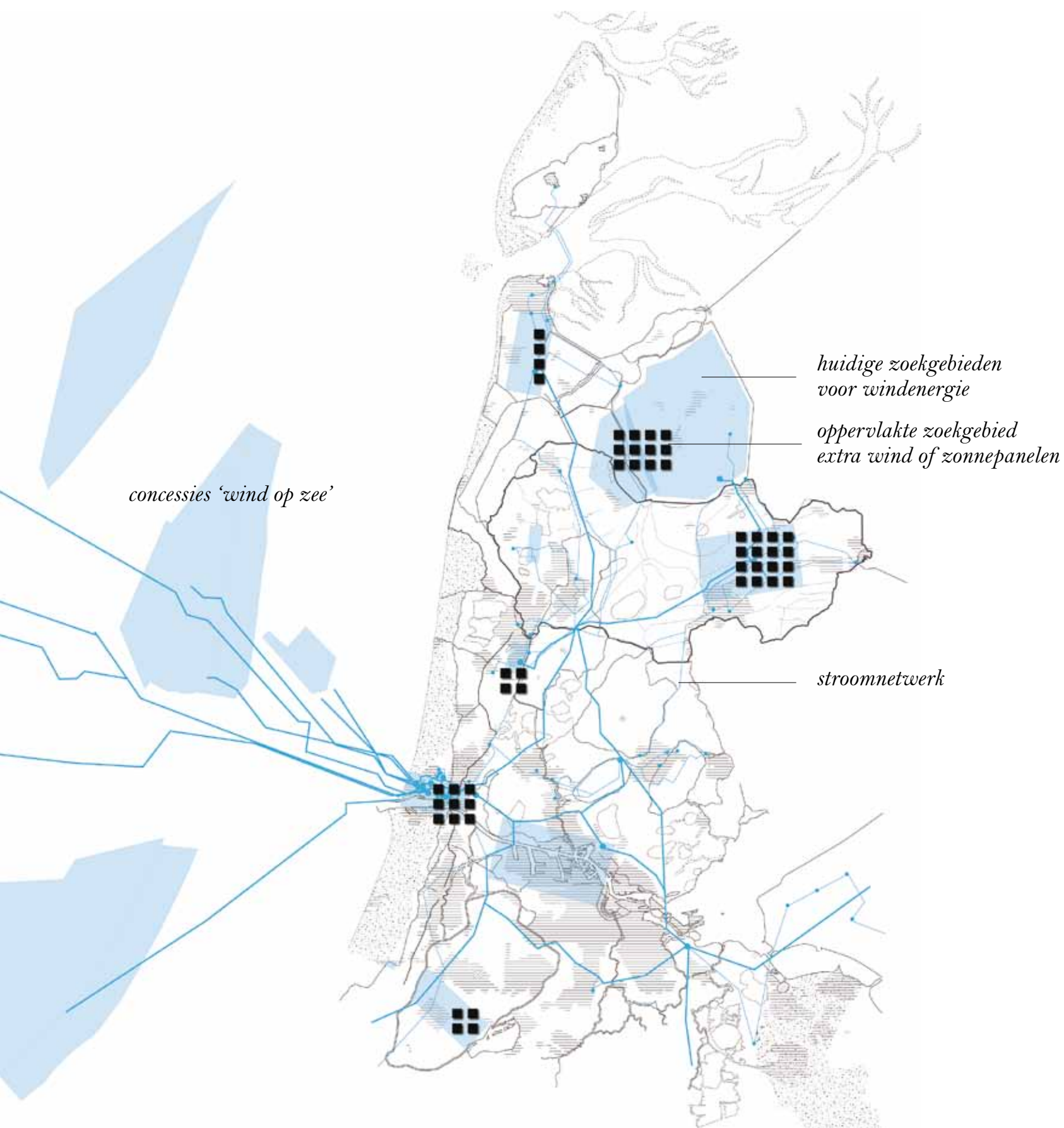
Transitie naar duurzame energiebronnen
Schema VPxDG, bron: ECN, 2015

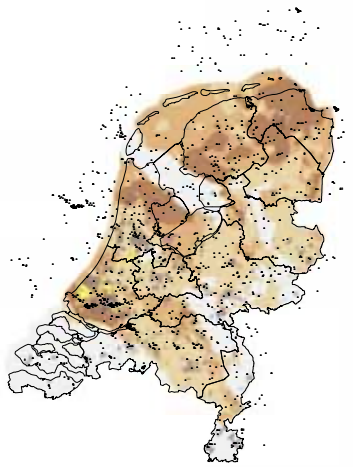
Wind en zonnestroom vullen elkaar gedurende het jaar en de dag

	 3,3 MW (7 ha)	of	
	turbines		zonne-veld
1PJ	38 (266 ha)		250 ha
17 PJ	650 turbines (4.550 ha)		4.250 ha

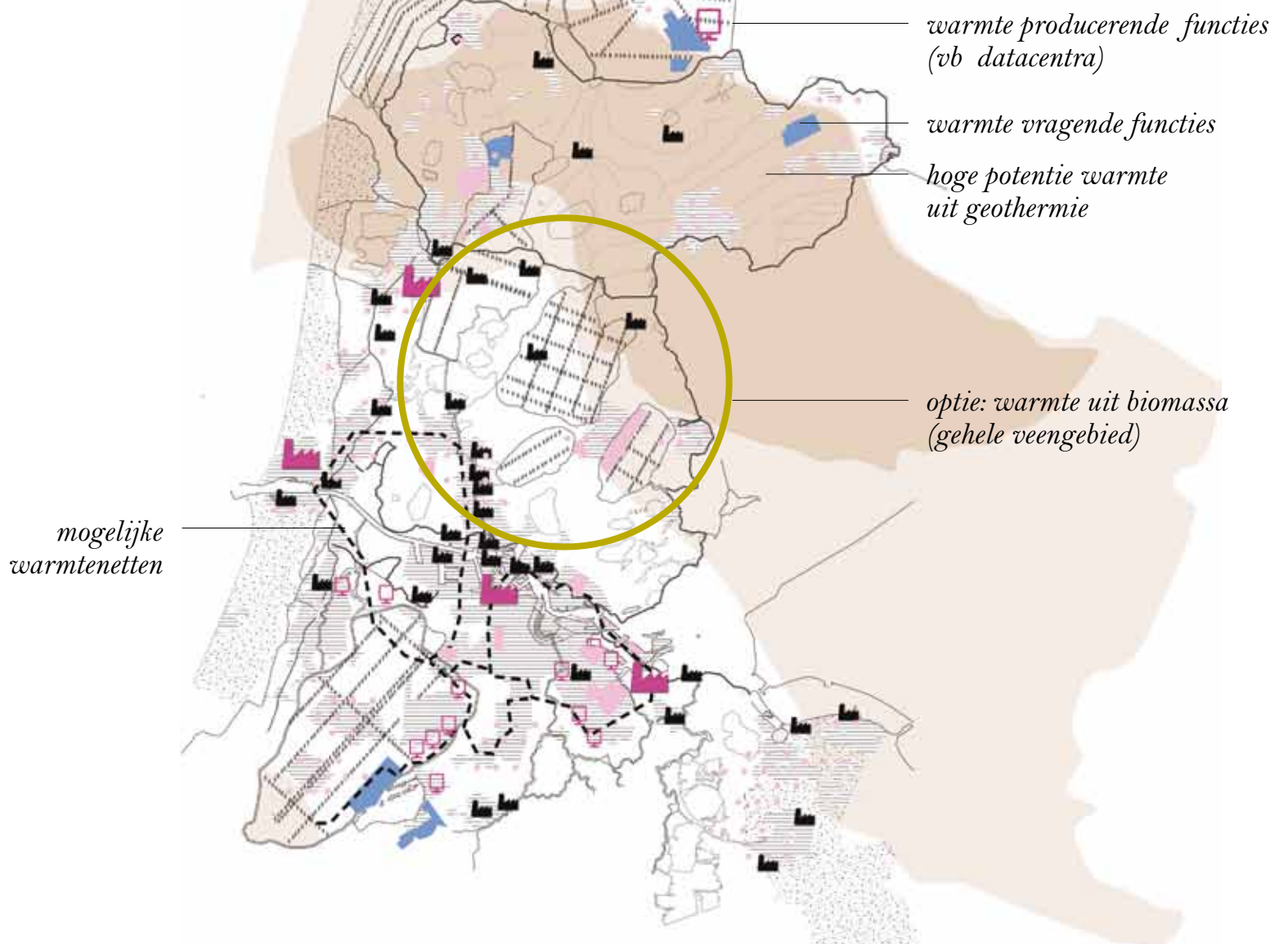
Mogelijke invulling van de resterende electriciteitsvraag in 2050

Kansen voor clusters duurzame stroom

Kansen voor geothermie
op schaal van Nederland
Ontwerp Structuurvisie
Ondergrond, Min. I&M en EZ,
2016

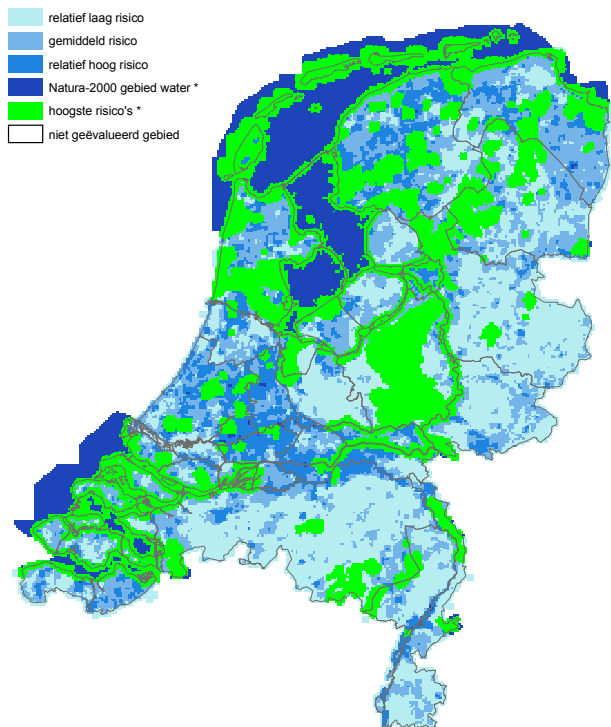
Kansen voor clusters duurzame warmte

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> Geen kleinere opstelling van windenergie en zonneparken

Uit de ruimtelijke observaties (Kwaliteiten landschap, hoofdstuk 1) komt naar voren dat als de windenergie in kleinere opstellingen wordt verspreid over de provincie, dat nivellerend werkt op de kwaliteit en beleving van de karakteristieke verschillen van het Noord-Hollandse landschap. Dit zal ook gelden voor zonneparken en zonnevelden; voorbeelden elders laten zien dat die zich ontwikkelen tot 'technische landschappen' die door hekken omgeven in de open ruimte liggen.

De aanbeveling is wind- en zonneparken niet te verspreiden over de provincie, maar (in een beperkt aantal gebieden) geconcentreerd duurzame energie op te wekken, gekoppeld aan kwaliteitsinvesteringen in het betreffende gebied.

Nationale windmolenrisicokaart voor vogels
kaart: Vogelbescherming Nederland

> Gebieden vrijhouden van windmolens en zonneparken

Niet alle gebieden komen in aanmerking om energieclusters te gaan ontwikkelen. De plaatsing van windmolens is bijvoorbeeld niet aan de orde in natuurgebieden of dichtbij woongebieden. Ook (weide) vogels zijn niet te combineren met windmolens. Uit de risicokaart van de Vogelbescherming blijkt dat er in Noord-Holland in een aantal gebieden een zeer hoog risico voor verstoring bestaat, waaronder de veenweidegebieden, natuurgebieden en kusten. Het advies is deze gebieden vrij te houden van windmolens, zonneparken en vergelijkbare ontwikkelingen.

> Aantal grootste energielandschappen met eigen kwaliteit

In de overige gebieden is er een minder hoog risico voor verstoring van de natuur, hier liggen meer mogelijkheden voor de ontwikkeling van windenergie. Door hier windparken te koppelen aan andere vormen van duurzame energie, worden alle inspanningen op dit gebied gebundeld. Dit biedt nieuwe kansen voor kennis ontwikkeling, clusterwerking en gebundelde investeringen in de versterking van (nieuwe) gebiedskwaliteiten, terwijl ondertussen andere gebieden vrij blijven van wind- en zonneparken.

Één van de voor de hand liggende energielandschappen is de Wieringermeerpolder. Hier staat al een groot aantal windmolens. Er zijn mogelijkheden om het aantal windmolens hier verder uit te breiden, mits dit plaats vindt in combinatie met de versterking van de landschappelijke en leefkwaliteit van de polder (met aandacht voor een mogelijk profijt voor de bewoners). In een groter ontwikkelingsplan kunnen ook andere actuele (bodem- en water)opgaven worden meegenomen. In ruimtelijke zin zijn het behoud en de herbestemming van het erfgoed (de kenmerkende rode dakvlakken en erfcarres), de versterking het landschappelijk raamwerk en de versterking van de kustzone langs het IJsselmeer belangrijke opgaven. De kans is de polder te benaderen als een 'windkunstwerk'; een groots, samenhangend energielandschap, waar de meerwaarde van clustering wordt benut, de bijzonderheden van de polder worden benadrukt en nieuwe kwaliteiten gaan ontstaan.

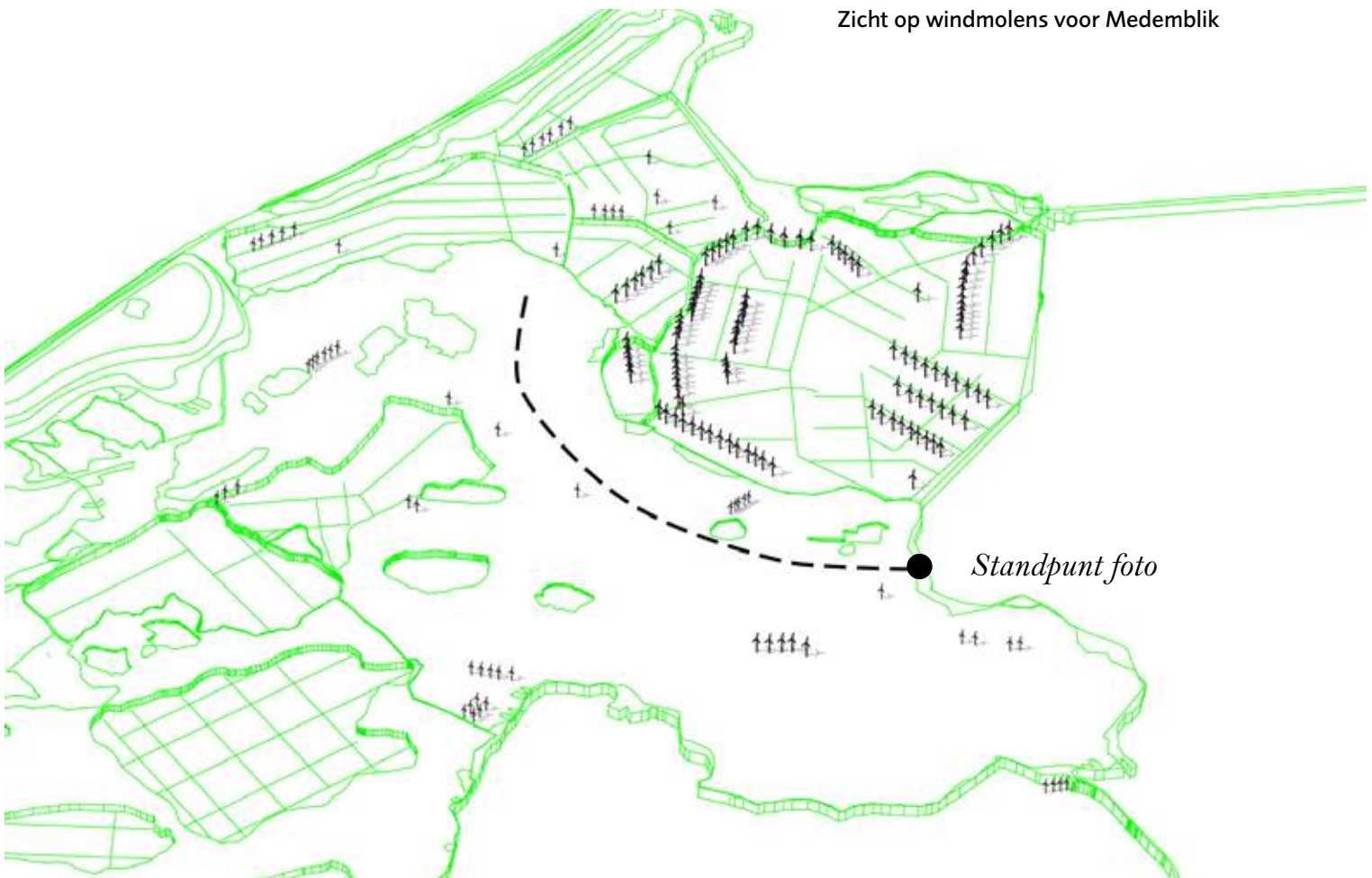
Een groots energielandschap in de Wieringermeerpolder zal ruimtelijk van invloed zijn op een wijdere omgeving. De foto laat zien dat de huidige windmolens in de polder tot ver voorbij Medemblik sterk te ervaren zijn. Om er voor te zorgen dat kernen (zoals Medemblik) niet rondom in de windmolens komen te liggen, is het advies om buiten de 'windkunstwerken' zeer terughoudend te zijn met het plaatsen van windmolens. Het advies is in deze gebieden in te zetten op andere vormen van duurzame energie. In West-Friesland, bijvoorbeeld, ligt een combinatie van zonne-energie (op de grote dakvlakken van de agri-businessparken), geothermie en groene (landbouw)energie (algen, bio-chemie, plantveredeling) voor de hand. In samenhang met de windenergie in de naast liggende Wieringermeer ontstaat zo een sterk energielandschap.

Zo zijn er meer kansrijke energielusters, cq. energielandschappen te benoemen, ieder met een eigen kwaliteit en ontwikkelingspotentie. Zie volgende pagina.

Windmolens in de Wieringermeerpolder

Zicht op windmolens voor Medemblik

Windmolens zijn in een brede zone rond de polder sterk te ervaren.

Mogelijke clusters & energielandschappen

Zee

- inzetten op windenergie
- combineren met algen/wierenteelten voor o.a. bio-massa (benutten van nutriëntrijke waterstroom voor de kust)
- locaties waar (overcapaciteit) aan windstroom aan land komt, benutten voor energieintensieve functies (Noordzeekanaalgebied)

West-Friesland

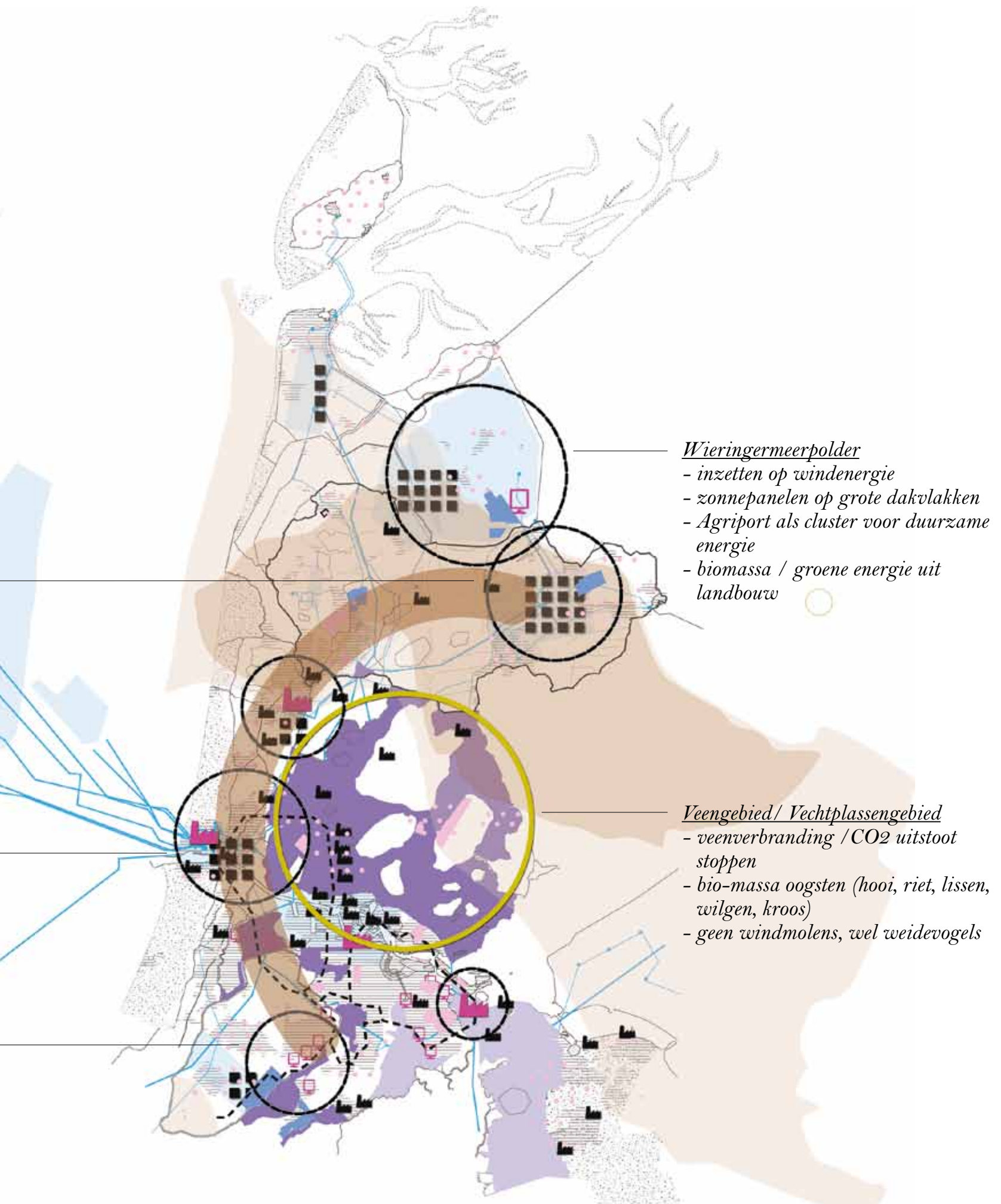
- zonne-energie op grote dakvlakken van (agrarische) bedrijven
 - 'groene' kennis benutten voor 'groene energie' uit bijvoorbeeld algen, biochemische processen, reststromen uit de landbouw
 - clusteren met windnetwerk
- Wieringermeerpolder*
- warmte uit geothermie, afvalverbranding en datacenters biedt kansen voor woningbouw en andere grote warmtevragers
 - zeer beperkte mogelijkheden voor windmolens: inzetten op vergroten leefkwaliteit

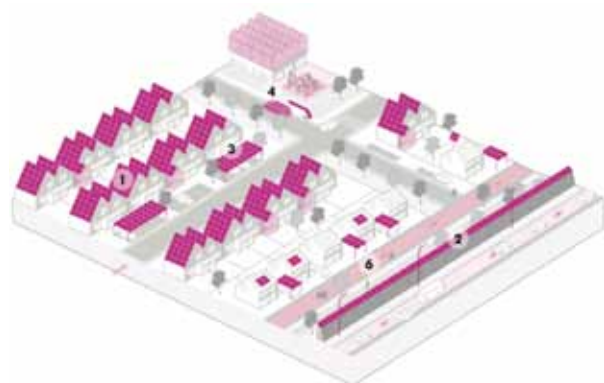
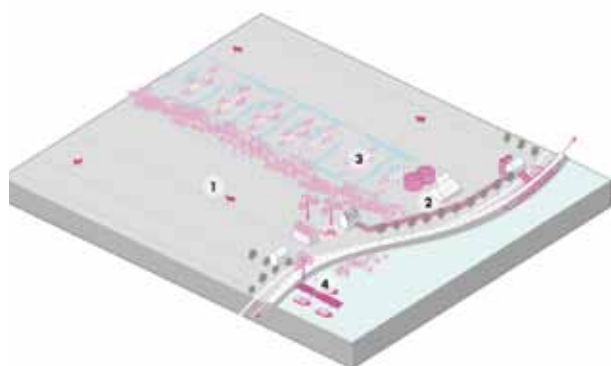
Noordzeekanaalgebied

- ruimte voor windenergie
- benutten overcapaciteit windenergie
- restwarmte Tata benutten
- aanleg warmtenetten naar stedelijk gebied

Logistieke Westas A4 Haarlemmermeer

- zon, geothermie, wind
- energieopwekking en - opslag in parkeeraccommodaties
- warmte van datacenters benutten
- biomassa van Schiphol benutten

Lokale maatregelen / bouwstenen

Voor de energieopgave is het inzetten op de lokale schaal cruciaal. Er hoeft veel minder duurzame energie opgewekt worden, als er veel wordt bespaard.

Uit ramingen komt naar voren dat voor de periode tot 2050 een besparing van maximaal 20% mogelijk is, onder meer door woningen op A+ niveau te isoleren, door energiezuinig te leven en werken en door alle (personen) auto's elektrisch te laten rijden.

Voor de opwekking van duurzame energie biedt de bebouwde omgeving vooral kansen voor zonne-energie. Als alle dakvlakken benut worden kan ca 10% van de benodigde provinciale energie hier duurzaam opgewekt worden.

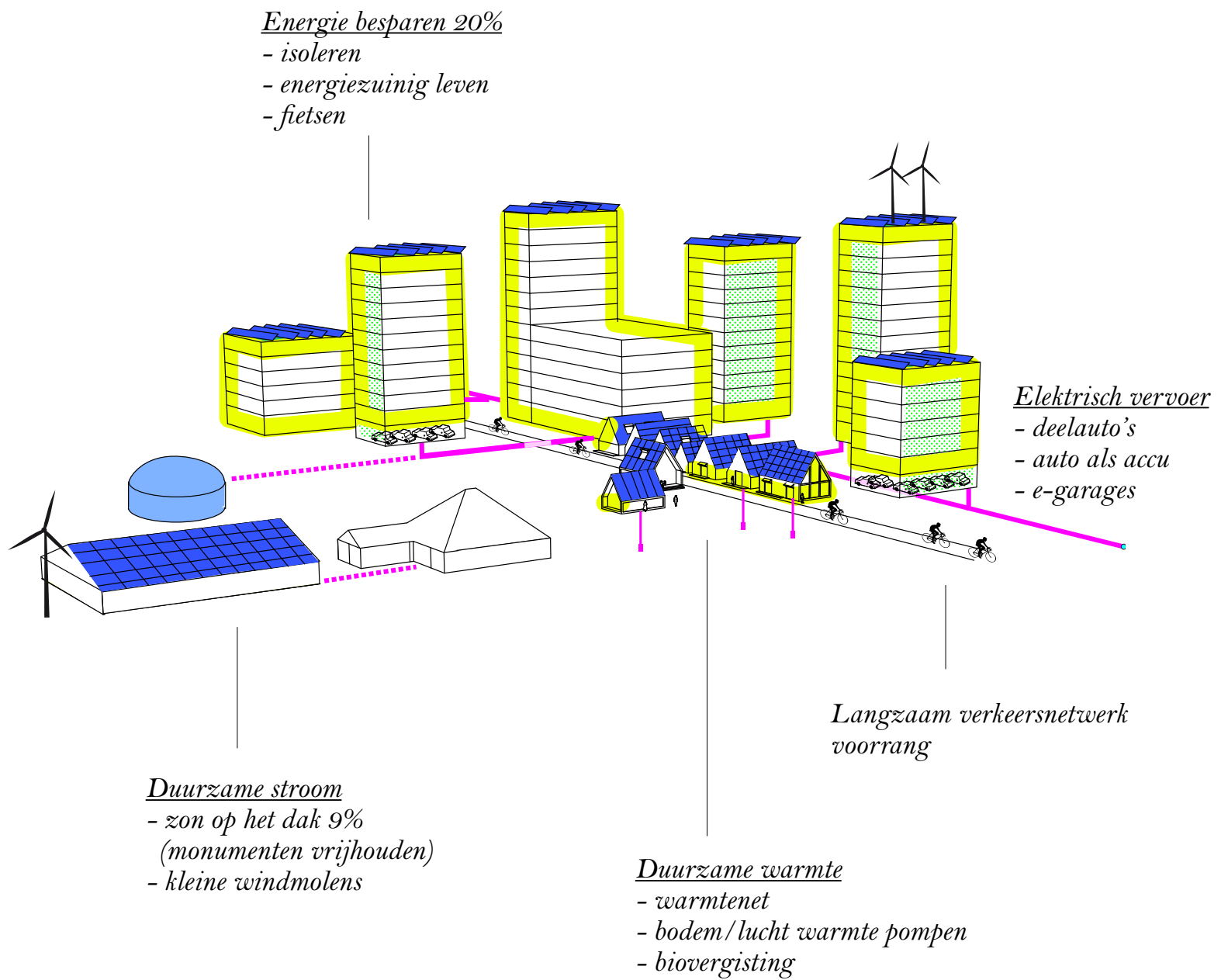
De lokale maatregelen vergen een groot aantal aanpassingen in stedelijke (bebouwde) omgeving. De opgave én kans is tot samenhangende bouwstenen en een heldere strategie voor de aanpak van het gehele bebouwde gebied te komen, waarmee de kwaliteit van de leefomgeving wordt versterkt.

- Alle woningen isoleren en energiezuinig maken.
- Zonnepanelen op alle daken, ook op de grote daken in het buitengebied. Monumenten en historische bebouwing vrijhouden.
- Eventueel aanvullen met kleine windmolens (op het erf), verticale as turbines, etc.
- Woningen aansluiten op warmtenetten, bodem/lucht warmte pompen of biovergistingcentrales.
- In de woon- en werkomgevingen de fiets voorrang geven boven de auto. Investeren in snelle fietsnetwerken.
- Overschakelen naar elektrisch vervoer: auto als accu's benutten, ruimte voor deelauto's, e-garages, oplaadpunten met verblijfskwaliteit (voor de duur van het opladen).

Energiemilieus: elk type milieu heeft zijn eigen ruimtelijke verschijningsvorm (dichtheid, functie), energievraag en mogelijkheden om energie te besparen en op te wekken.

bron schema's:

- Ruimtelijke verkenning energietransitie MRA, Marco Broekman et al., i.o.v. Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Provincie Noord-Holland, 2017

Overzicht kansrijke lokale maatregelen
op het niveau van stad, dorp en erf

2.3

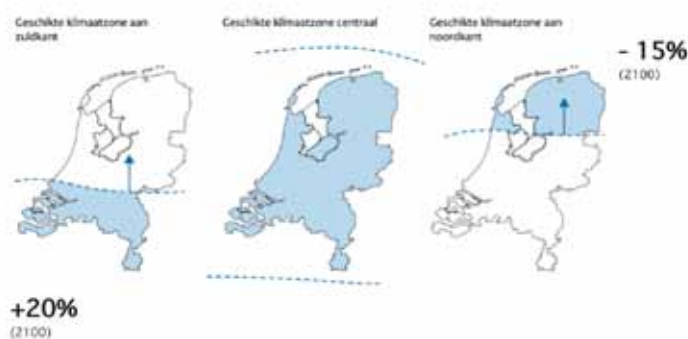
Natuur

Opgaven

Biodiversiteit

De afname van biodiversiteit is een wereldwijde opgave. De afgelopen 45 jaar is wereldwijd 58% van de plant- en diersoorten verdwenen. Uit de meest recente onderzoeken blijkt dat laatste 25 jaar ruim 80% van de insecten afgenomen. Ook in Noord-Holland is de afname van de biodiversiteit een grote opgave. Met de plant- en diersoorten binnen de natuurgebieden gaat het gemiddeld genomen goed, er zijn soorten die afnemen en soorten die toenemen. Ook in de steden neemt de biodiversiteit toe. Maar in de landbouwgebieden neemt de biodiversiteit nog steeds af.

In Europees verband is afgesproken dat de afname van biodiversiteit in 2020 gestopt moet zijn. Volgens het PBL kan dit alleen gehaald worden als er ingrijpende veranderingen plaatsvinden in de productiewijzen binnen de sectoren die de grootste negatieve impact op biodiversiteit hebben, in de eerste plaats de niet-duurzame landbouw en de visserij. Hiervoor is het essentieel dat biodiversiteit 'mainstream' wordt; de verbetering van de biodiversiteit moet een vanzelfsprekend onderdeel worden van de landbouw, het landschapsbeheer en de bebouwde omgeving. Daarbij is, in een dichtbevolkte provincie als Noord-Holland, ook een versterking van de ecologische relatie tussen stad en landelijk gebied relevant.

Klimaatzones verschuiven

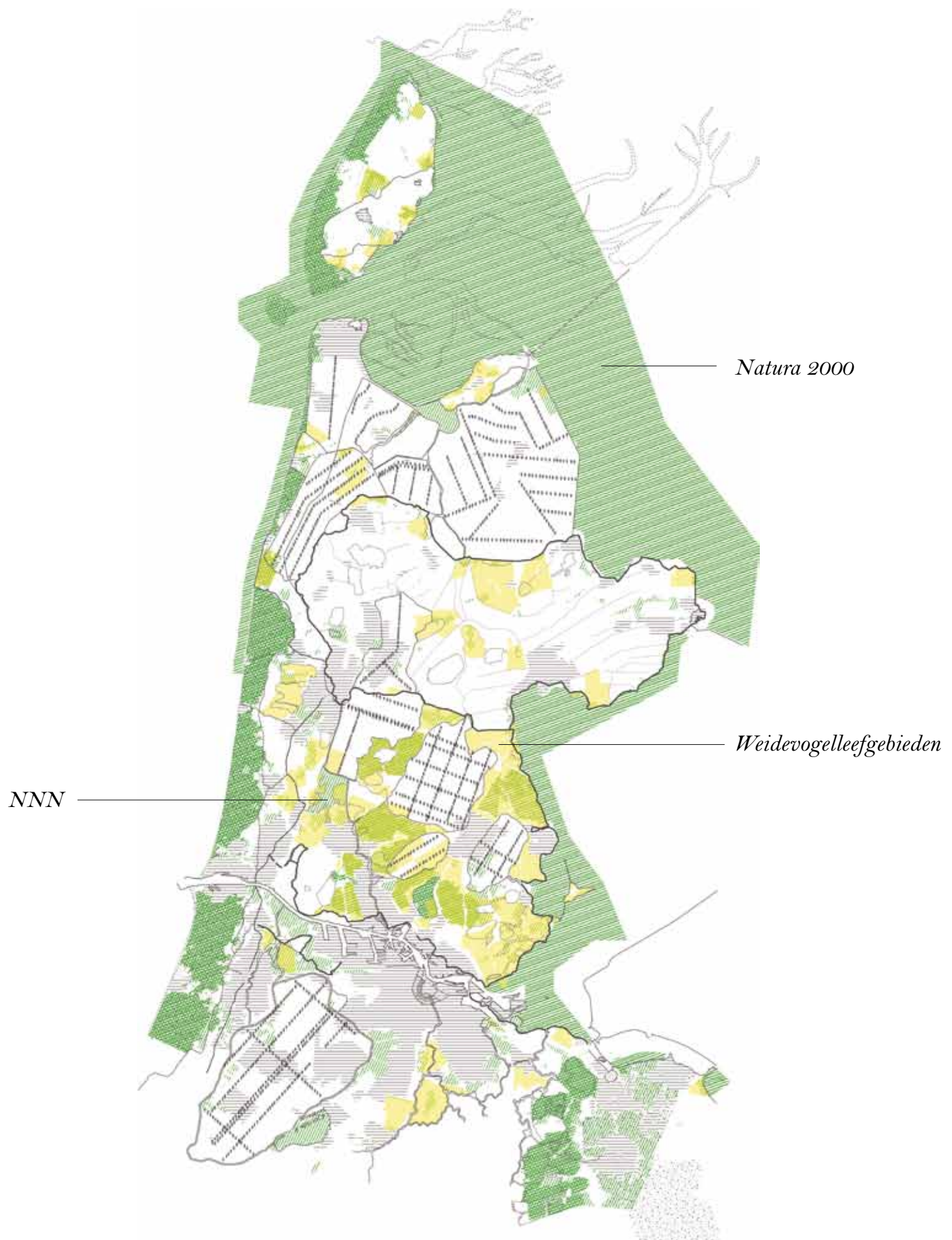
Klimaatverandering

Voor de natuur is klimaatverandering een belangrijke opgave. Plant- en diersoorten verdwijnen, zowel door verdroging als verdrinking bij wateroverlast. Door de klimaatverandering verschuiven daarbij de klimaatzones. Dit gaat momenteel sneller dan het tempo waarin soorten zich kunnen aanpassen en/of verplaatsen.

Om de verandering van het klimaat op te kunnen vangen zijn grote aaneengesloten natuurgebieden nodig. Veel natuurgebieden zijn daarvoor nu te klein, ook na de uitvoering van de NNN. Beleidsmatig is het nodig om de waarde van de natuur op een andere manier te gaan beoordelen. Nu ligt de focus op de bescherming van soorten op specifieke plaatsen. De focus moet komen te liggen op de ontwikkeling van grotere, klimaatadaptieve ecosystemen, waarlangs soorten zich juist kunnen verplaatsen.

Bronnen:

- 'In natuurgebieden in Duitsland vliegt nog maar een kwart van de insecten rond in vergelijking met 27 jaar geleden. Er zijn niet per se soorten uitgestorven, maar het gaat om een afname de totale insectenmassa in de lucht.' NRC, Nienke Beintema, 18 oktober 2017
- 'Ook insectenbiologen die niet bij het onderzoek waren betrokken, zijn geschokt. 'Indrukwekkend en zeer verontrustend', zegt hoogleraar entomologie Marcel Dicke (Wageningen Universiteit). 'We maken ons snel druk als het aantal tijgers of leeuwen afneemt, maar dit zou ons veel meer zorgen moeten baren. Dit zijn wezens waarvan we afhankelijk zijn. Hoogleraar ecologie Hans de Kroon (Radboud Universiteit) pleit voor maatregelen 'om ervoor te zorgen dat landbouwgebieden niet langer vergeetputten zijn waar insecten niet terechtkunnen'. Onder meer wilde akkerranden moeten de insecten ondersteunen. 'En we zullen nog kritischer moeten kijken naar de effecten van insecticiden en de manier waarop we ons landschap inrichten.' Volkskrant, 18 oktober 2017
- Verkenningen NH2050, Provincie Noord-Holland, 2017
- Biodiversiteit in Noord-Holland, Provincie Noord-Holland, 2017
- Adaptatiestrategie voor een klimaatbestendige natuur, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) Den Haag/Bilthoven, 2010

Natuurgebieden in Noord-Holland

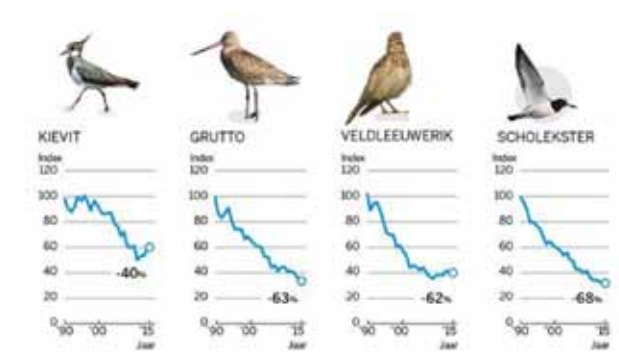
Weidevogels in Amsterdam

foto: wilmkebrek.nl

Weidevogelinventarisatie

foto: stadskrant van Edam-Volendam

Afname weidevogels 1990-2015

bron: Brief staatssecretaris EZ, kamerstuk, 2016

Afname weidevogels

Specifieke opgave is de afname van de weidevogels. Weidevogels zijn het symbool geworden van biodiversiteit, landschapskwaliteit en een landbouw in balans met de natuur. Zowel in Nederland als Europa nemen de weidevogels af. Lange tijd gebeurde dit gestaag, maar vanaf 1990 nemen ze sterk af. Eerst zijn de kieskeurige soorten afgenomen (kwartelkoning, kempfaan, watersnip), nu nemen ook de aantallen (broed)vogels van de gangbare soorten af (kievit, grutto).

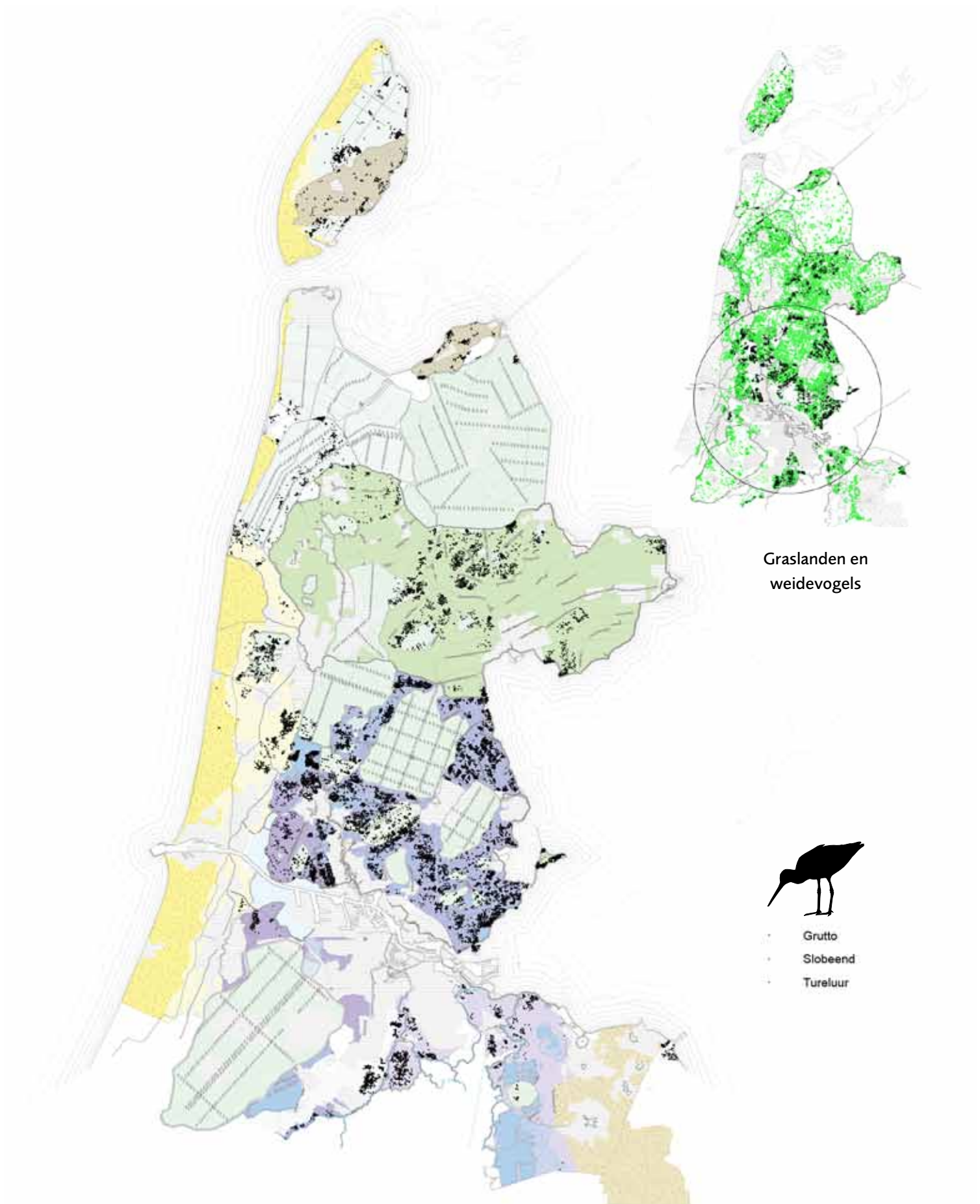
De afname komt zowel door het veranderend landbouwgebruik (vroeg maaien, grotere werkbreedtes, drainage, geen greppels meer, Engels Raaigras ipv kruiden- en insectenrijke vegetaties), klimaatverandering (maaiseizoen komt vroeger, vogels kunnen dit niet volgen), toename predatoren zoals vossen, roofvogels (door meer beplantingen, maïsteelt, ontwatering, verbeterde milieuomstandigheden, lage jachtdruk) als door meer verstoring door mensen (toename recreatie, verkleining van open ruimtes). Ook windmolens tasten de benodigde rust in de leefomgeving van weidevogels aan. De achteruitgang van het aantal weidevogels leidt er toe dat weidevogelbeschermingsgebieden steeds kleiner worden en vervolgens verdwijnen. De kleinere, versnipperde gebieden werken een verdere achteruitgang weer in de hand.

In de veenweidegebieden (waar de meeste weidevogels voorkomen) is ook de bodemdaling een belangrijke opgave. De keuzes die hiervoor worden gemaakt zullen veel invloed hebben op de weidevogelstand. (zie ook § 3.1 Klimaat, Water & bodem)

De weidevogels zijn beschermd via de vogel- en habitatrichtlijnen. Nederland dient zich tot het uiterste in te spannen om verslechtering tegen te gaan. De provincies hebben van het rijk de regie gekregen op de hiervoor te treffen maatregelen.

Bronnen:

- Weidevogels in Noord-Holland; ecologie, beleid en ontwikkelingen, Van 't Veer, R., N. Raes & C.J.G. Scharringa 2010.
- Brief staatssecretaris EZ, kamerstuk, 2016

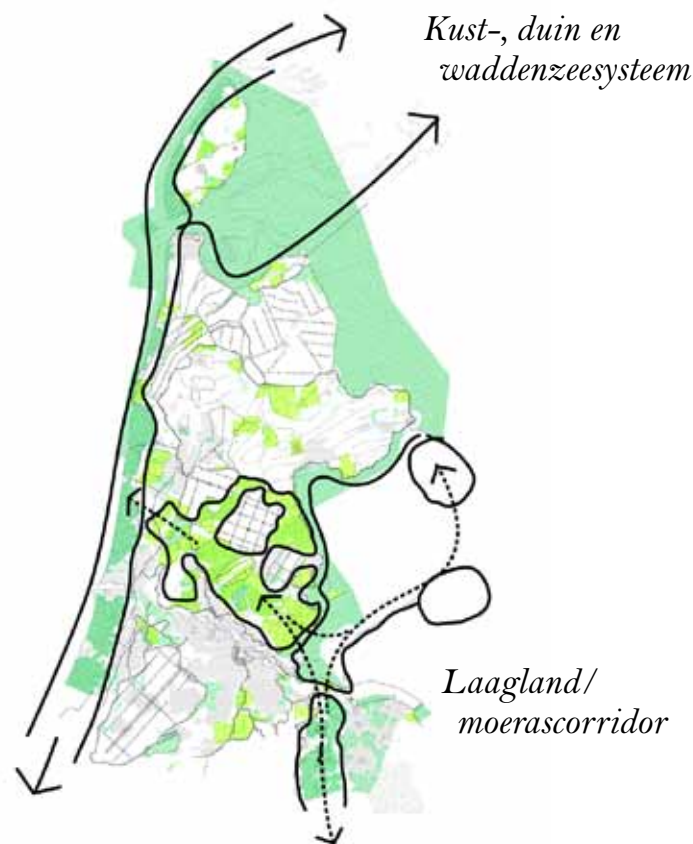
Verspreiding van weidevogels over de provincie.
De meeste weidevogels komen in het veenweidegebied voor en
in de landschappen met (natte) graslanden

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> Inzetten op grote, open aaneengesloten landschappen voor weidevogels

Om een verdere fragmentatie van de landschappen voor weidevogels tegen te gaan is het van belang in te zetten op het behoud van een aantal grote open landschappen. Dit moeten de landschappen zijn die voor de lange termijn het meest kansrijk zijn voor het behoud en de ontwikkeling van een goed weidevogelbiotoop en daarvoor beschermd en ontwikkeld worden.

- Voor de hand liggend kerngebied is het gehele veenweidegebied (inclusief de Beemster/ Schermer als relatief open gebieden zonder verstoring) als groot open hart in de provincie.
- In samenhang daarmee onderzoeken waar de andere, meest kansrijke weidevogellandschappen voor de toekomst liggen (in de binnenduinstrand, hart van West-Friesland, de land-water zones langs de kusten, Wieringen en Texel als vogeleilanden).
- De betreffende open ruimtes vrij houden van stedelijke ontwikkelingen, windmolens, bossen, beplantingen, versnippering.
- In de landschappen voor weidevogels een passend landbouwkundig gebruik stimuleren.

> Inzetten op klimaatrobuust natuurnetwerk

Voor het vergroten van de veerkracht van de natuur is het van belang in te zetten op de ontwikkeling van een aantal grote aaneengesloten ecosystemen. Voor Noord-Holland zijn (op grote schaal) twee ecosystemen van belang. Ten eerste het kust-, duinsysteem (inclusief de Wadden), vooral ook vanwege de internationale positie en samenhang. Ten tweede de moerasnatuur (weidelandschappen, veenmoerassen, kustgebieden van Marker- en IJsselmeer), waar Nederland als laagland een Europese verantwoordelijkheid voor heeft.

Om invulling te kunnen geven aan de internationale natuurdoelen en ervoor te zorgen dat soorten via deze gebieden kunnen migreren naar gunstigere klimaatzones is het nodig deze ecosystemen te versterken en soms ook verder uit te bouwen.

Bron:

- Adaptatiestrategie voor een klimaatbestendige natuur, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) Den Haag/Bilthoven, 2010

Kust/duinsysteem
(belangrijk onderdeel van
internationaal systeem)

**Wetlands
veenmoerassen**
(van belang in Europees verband)

Kust-, duin en waddenzeesysteem

- Het kust-, duin en waddenzeesysteem beschermen en uitbouwen als internationale, verbindende structuur waarlangs soorten kunnen migreren.
- Smalle en onderbroken stukken versterken en verbreden.
- Natuurlijk duinsysteem verder uitbouwen, meer ruimte voor dynamische, natuurlijke processen.
- Herstel natuurlijk (kwel)watersysteem in samenhang met de ontwikkeling van de binnenduinrand.
- De ontwikkeling van binnendijkse 'waddennatuur', als uitwijkgebied voor waddenvogels en voor zoet-zout gradiënten.

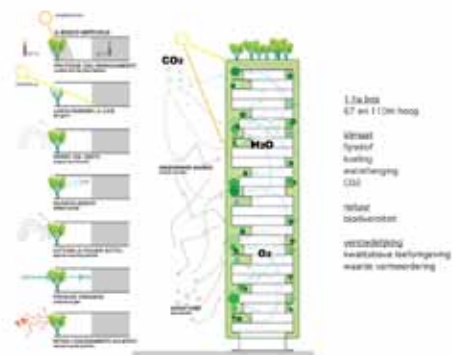
Laagland / moerascorridor

- Veengebieden als onderdeel van internationale laagland/ moerascorridor ontwikkelen.
- Het wetlandkarakter van het veengebied behouden, het areaal groot houden en de Polder Assendelft (weer) als onderdeel hiervan ontwikkelen.
- Markermeer als schakel tussen Vechtplassen, Waterland, Oostvaardersplassen inrichten en beheren.
- Ecologische schakels tussen het Markermeer en de binnendijkse 'wetlands' ontwikkelen.
- Idem voor het IJsselmeer en de binnendijks gelegen natuur.
- Robuuste ecologische zone tussen de kust- en moerasnatuur via het Alkmaardermeer en binnenduinrand veiligstellen en ontwikkelen.

Ontwerp Sluisbuurt Amsterdam 2017. De ecologische verbinding wordt omgelegd voor de aanleg van de wijk. Geïnspireerd en uitgedaagd door buitenlandse voorbeelden: hoe zou deze buurt een bijdragen aan de natuur kunnen leveren?

beeld: Gemeente Amsterdam

Bosco Verticale, Milaan
beelden: Boeri studio

Lokale maatregelen / bouwstenen

De ontwikkeling van een aantal grote aaneengesloten ecosystemen (klimaatrobuust natuurnetwerk) biedt kansen voor de versterking van natuur, maar ook aan andere functies, zoals een gezonde kwalitatieve leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Stedelijke gebieden kunnen daarbij substantieel bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit.

Hoe sterker en robuuster de natuur is hoe meer kansen er zijn om de 'ecosysteemdiensten' van de natuur (voor bijvoorbeeld schoon water, voedsel, bouwstoffen, recreatie, toerisme, wonen, etc.) te benutten. Een intense relatie tussen mens, stad en natuur biedt veel kansen. Natuur in de stad kan de kwaliteit van de leefomgeving sterk vergroten, bijdragen aan een gezond leefklimaat, uitdagen tot bewegen en natuurlijke, groene gebieden kunnen de gevolgen van klimaatverandering (wateroverlast, hittestress) verzachten. Een zichtbare en beleefbare natuur zal - aan de andere kant - de betrokkenheid van bewoners bij de natuur en daarmee ook het draagvlak voor natuurmaatregelen vergroten.

> *Groen in de stad / Natuurinclusief ontwikkelen*

- Natuur integraal onderdeel van de leefomgeving maken.
- Met alle ontwikkelingen bijdragen aan de vergroting van de ecologische kwaliteit op de betreffende locatie.

> Kleine natuurelementen

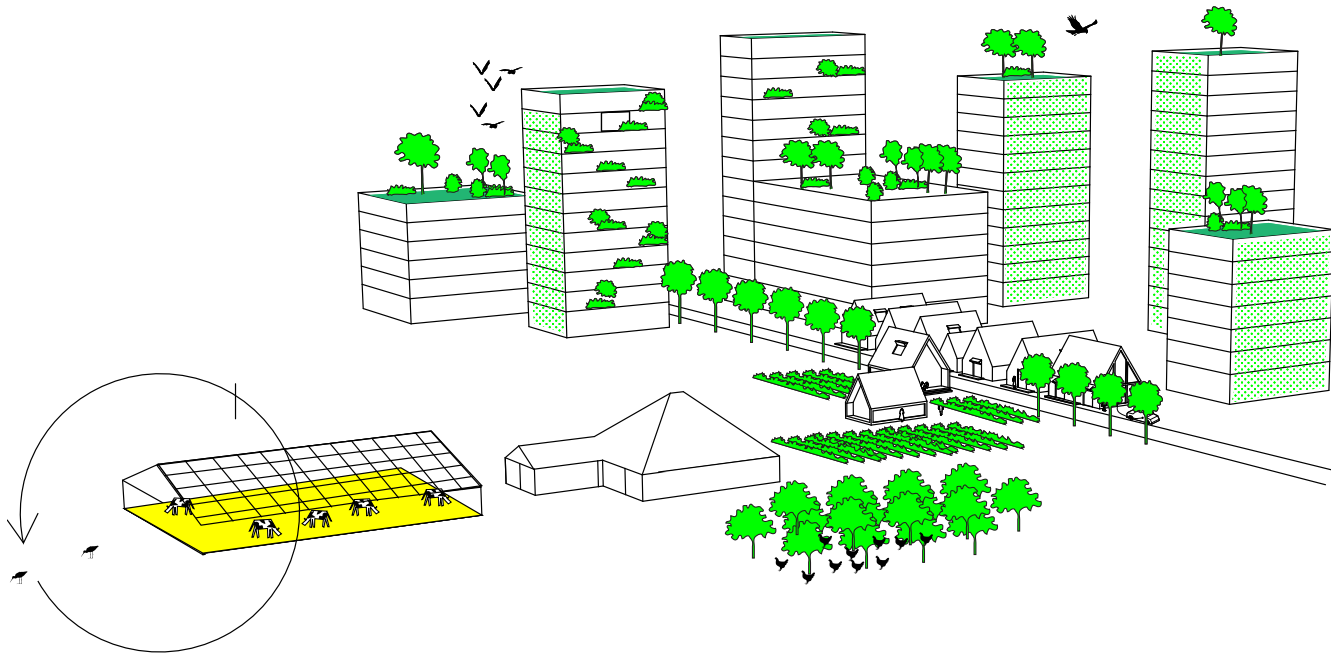
- Voor de kleinere natuurelementen buiten de grote ecosystemen (bosjes, wielen, landjes, ..) ligt er een kans om deze (in relatie tot de natuurwaarden) in synergie met andere functies te ontwikkelen en de omgeving meer bij de natuur te betrekken.

> *Natuurinclusieve landbouw*

- Biodiversiteit onderdeel van een duurzame, intensieve landbouw en speerpunt van het landbouwbeleid maken.
- Als de voedselproductie in Nederland duurzaam intensief wordt, kan ook de druk op natuurgebieden elders in wereld (zoals de regenwouden) afnemen. De ontwikkeling naar een natuurinclusieve landbouw kan zo werken voor de vergroting van de biodiversiteit hier en elders in de wereld.
- Inzetten op landbouwsystemen waar weidevogels een vanzelfsprekend onderdeel van uit maken (natter weiland, strooiselstallen, ruige mest, toemaak, etc.)

Groen in de stad

- daktuinen
- groene gevels
- nestgelegenheid
- tuinen

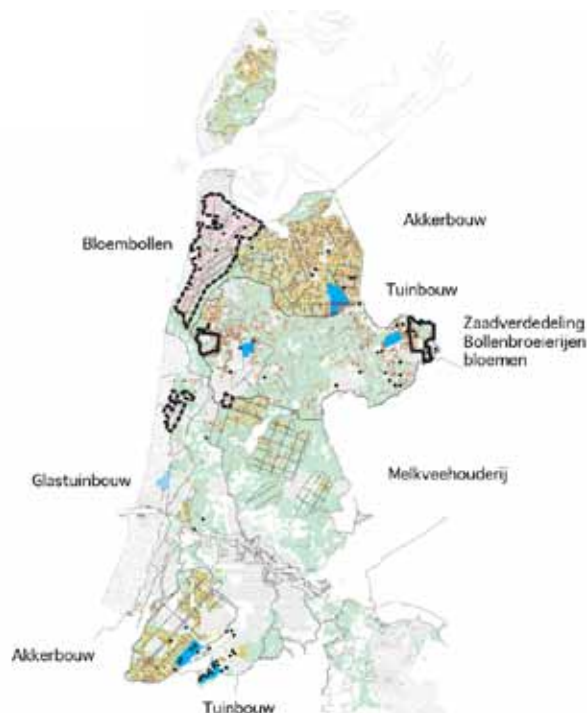
Landbouwsysteem

- strooiselstallen / ruwe mest/weidevogels
- polyculturen vee/fruitteelt

Overzicht kansrijke lokale maatregelen
op het niveau van stad, dorp en erf

2.4

Landbouw en voedsel

doorgaande ontwikkeling landbouw
landbouwconcentratiegebieden

mix boeren en burgers
in de kop van Noord-Holland

Opgave

In de landbouw is sprake van een doorgaande groei en intensivering van de agrarische bedrijven. Daarmee samenhangend komen er steeds grotere gebouwen op erven te staan, wordt de landbouw bedrijfsmatiger, worden landbouwgronden intensiever gebruikt en ontstaan er steeds meer kassen, bollenbroeierijen en verwerkende bedrijven in het buitengebied. Hiermee neemt ook het aantal logistieke bewegingen met zwaar verkeer op de landwegen toe.

Door rationalisatie van de landbouw is ook het aanzien van de velden (het land) veranderd. In enkele decennia zijn oorspronkelijk structuurrijke landschappen met veel reliëf, gevarieerde en bloemrijke vegetaties, veel insecten, vlinders en vogels geleidelijk (veelal) veranderd in strakke landschappen met één grassoort, één diep waterpeil, zonder beplantingen. Ook al blijven deze gebieden in de toekomst open en onbebouwd: de beleevingswaarde en meervoudige betekenis zijn sterk verminderd.

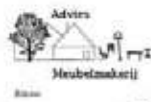
Deze ontwikkelingen vinden plaats in een context van een toenemend aantal burgers die in het buitengebied wonen (bijvoorbeeld op vrijgekomen erven), een toenemend belang van recreatie en toerisme en een toenemend aantal kritisch betrokken burgers bij de voedselproductie, natuur, landschapskwaliteit en cultuurhistorie. Er is een teruglopend draagvlak voor intensieve bedrijven, met grote stallen en schuren. Eerder beschreven opgaven (zoals bodemdaling, CO2 uitstoot, afname weidevogels en biodiversiteit) versterken de kritische houding van burgers ten opzichte van de landbouw. Voor de sector ligt er de centrale opgave om weer in verbinding te komen met de omgeving en de maatschappij.

Grote agrarische bedrijven 37%

Boerenerven
(37% in 2011)

○ Verbreding agrarisch bedrijven

○ Groeien in de keten

Andere functies

○ Nieuwe functies op VAB's

○ VAB als werkplaats

VAR/Burgererven
(63% in 2011)

Jaarlijks stopt 2-4%
van alle boeren

Burgers 63%

bron: Erven en landschap in verandering, Kansen voor ruimtelijke
kwaliteit in het agrarisch cultuurlandschap in de Kop van Noord-
Holland, VPxDG, i.o.v. Provincie Noord-Holland, 2013

foto: Tuinen van West (Amsterdam)

Tuinen van West (foto Rens Spanjaard)

Toenemend aantal burgers voelen zich betrokken bij de voedselproductie

Naar een duurzame, circulaire, natuurinclusieve landbouw
Het is tijd voor een heroriëntatie van de landbouw. De Noord-Hollandse bedrijven behoren bij de top van het wereldmarkt en hebben wereldfaam opgebouwd met de Nederlandse landbouwkennis. Het is de opgave én kans om dit kapitaal in te zetten, om nu een omslag te maken naar een duurzame, circulaire, natuurinclusieve en omgevingsbewuste landbouw. Hiermee kan de Nederlandse land- en tuinbouw (opnieuw) een koploper op het wereldtoneel worden en de ontwikkelde kennis op dit gebied inzetten.

Met aanpassing van de bedrijfsvoering is de landbouw in staat om een belangrijke bijdrage leveren aan de klimaat, water- en bodemopgaven, het beperken van de CO₂ uitstoot, de energietransitie en het vergroten van de biodiversiteit. Dit kan zowel via een kleinschalige en/of biologische landbouw als via een intensieve landbouw gebaseerd op duurzame, circulaire natuurinclusieve, teelt- en productiemethoden.

In de akkerbouw kan bijvoorbeeld een omslag worden gemaakt van (kwetsbare) monoculturen, met veel bestrijdingsmiddelen op diepe ontwaterde gronden, naar het werken met polyculturen, een goed bodembeheer (circulaire organische stof, minder kunstmest), natuurlijke bermen (minder gewasbeschermingsmiddelen), anticiperend op meer flexibele waterpeilen. Of door in de bollenteelt, die nu in de binnenduinrand het schone, kwelwater verontreinigt met pesticiden en meststoffen, over te gaan op schone teelten, passend bij de bijzondere condities van het gebied. De melkveehouderij, die nu in veengebieden veendaling, CO₂ uitstoot en afname van weidevogels tot gevolg heeft, kan een belangrijke bijdrage leveren aan het oplossen van deze vraagstukken. Bijvoorbeeld door over te schakelen op duurzame bedrijfsmethoden, zich aan te passen aan hogere waterpeilen, te werken met lichtere (lang levende) koeien, vrijloopstallen, ruwe mest, toemaakbodems, natte greppels en kruidenrijke graslanden. Hiermee ontstaan ook weer gunstige condities voor weidevogels.

Overschakelen op een duurzame, circulaire natuurinclusieve landbouw is ook een kans om het palet van landschappen te versterken. Het leidt tot nieuwe samenhang tussen de natuurlijke condities en de voedselproductie. Met meer kleur, structuur en natuur in de velden krijgen de open ruimtes meer

betekenis; er zal in het buitengebied meer te beleven en ervaren zijn. Dit biedt weer kansen om de relatie met de omgeving (omwonenden, kritische burgers, recreanten) te versterken en daardoor tot meer betrokkenheid bij en groter draagvlak voor de ontwikkeling van de agrarische bedrijven.

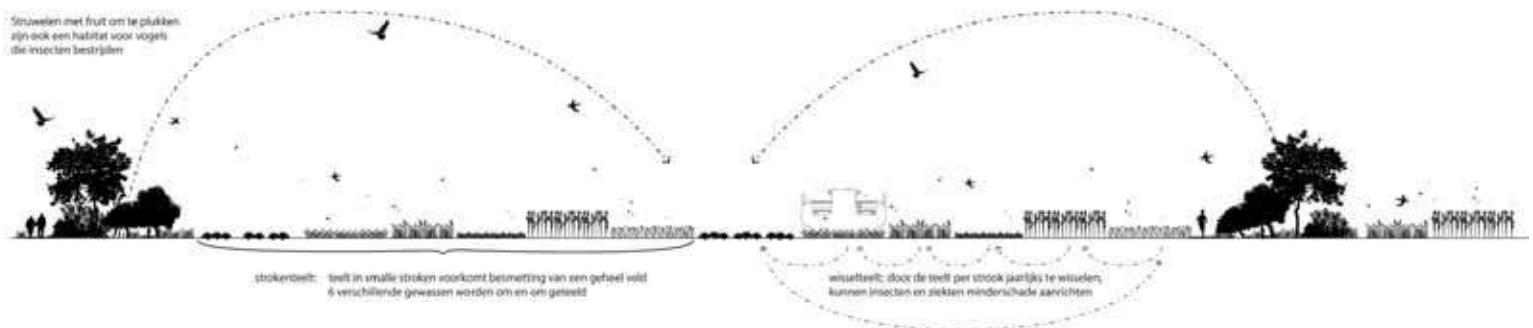
Voorbeelden heroriëntatie tuinbouw

Bronnen:

- Kom in de kas
- ReGen villages Almere , studio Effect

Voorbeelden herorientatie akkerbouw

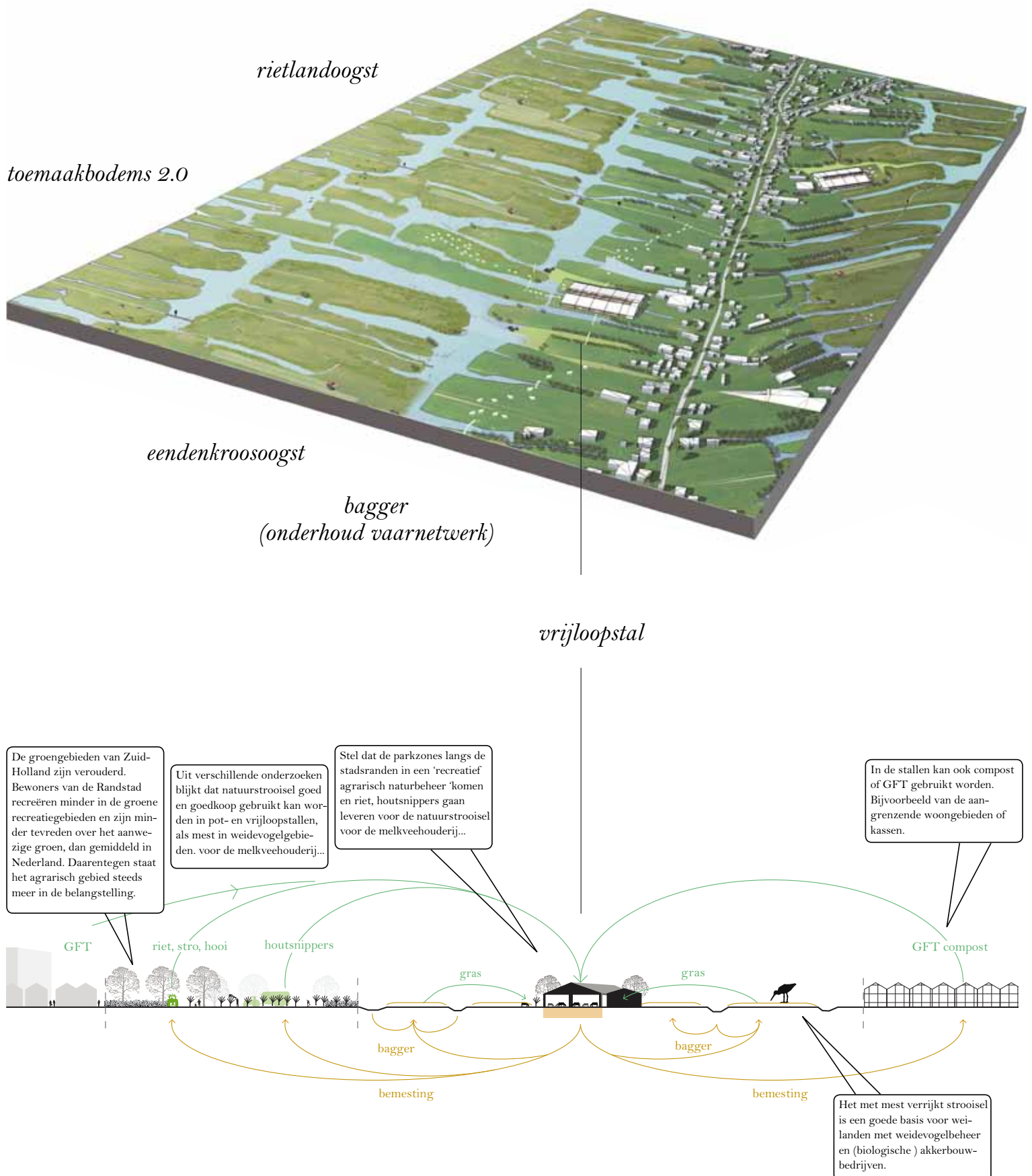

ERF is een groot akkerbouwbedrijf dat werkt aan de omslag naar grootschalige biologische teelt. Dit doen ze op verschillende vlakken. Bijvoorbeeld door het ontwikkelen van robuustere gewassen, het werken aan een goede bodemstructuur en door de kracht van de natuur te benutten. Daarvoor wordt experimenteerd met nieuwe teeltsystemen en technieken, zoals bijvoorbeeld 'strokenbouw', waarbij landbouwgewassen (op grootschalige wijze) worden gecombineerd met natuurelementen. Doel van dit project is planten weerbaarder te maken tegen ziekten en plagen.

Bronnen:

- Jaarverslagen ERF (Exploitatie Reservegronden Flevoland), van bioland tot stadsrand, gevestigd in Lelystad.)
- Ontwerpschema Maurice Wenker DLG

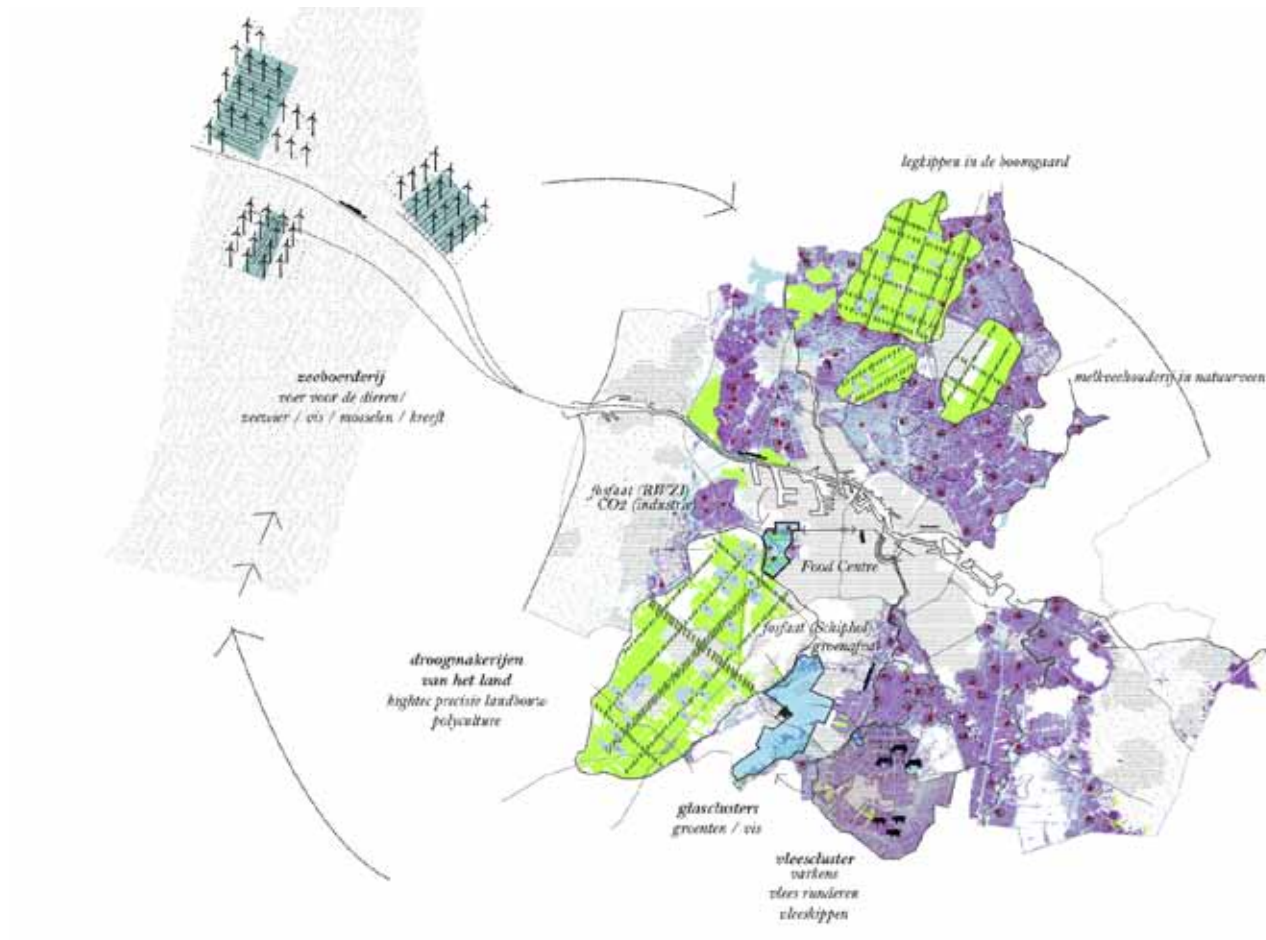
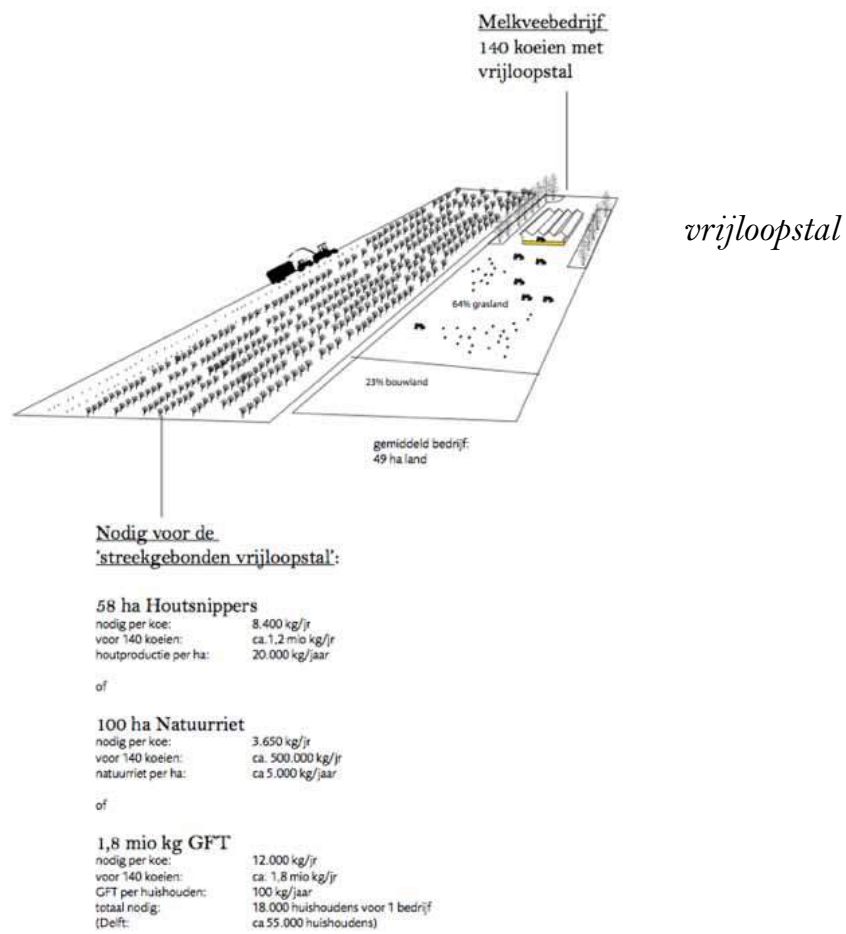
Voorbeelden heroriëntatie melkveehouderij

Naar een nieuwe samenhang tussen melkveehouderij, landschap, natuur, recreatie en stad

bron: Bouwstenen Ruimtelijke kwaliteit & Landbouw t.b.v. sturen op kwaliteit in de landbouwgebieden van Zuid-Holland
VPxDG i.s.m. ROM3D, Provincie Zuid-Holland, 2016

Boouwsteen melkveehouderij

Naar een duurzaam intensief landbouwscenario met gesloten kringlopen, veel ruimte voor dieren en een lokale productie van diervoer (zeewier, eendekroos, ruw voer, etc)

bron: Foodscapes, VPxDG, 2016

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> *Inzetten op een duurzame, circulaire, natuurinclusieve, omgevingsbewuste toplandbouw*

- De gangbare landbouw stap voor stap in de richting van een duurzamer teelt en productie stimuleren.
- Instrumenten ontwikkelen om de heroriëntatie van de landbouw te initiëren en begeleiden, bijvoorbeeld door het stimuleren van koplopers.

> *Ruimtelijk inpassen van de landbouwbedrijven*

Grote erven vragen om een zorgvuldige architectuur, erf- en landschapsinpassing. Een goede relatie met de omgeving kan gemakkelijker tot stand komen als bedrijven er goed uitzien en de mogelijkheid bieden om iets van de duurzame agrarische bedrijfsvoeringen te zien en te ervaren. Gebieden met veel intensieve en grootschalige landbouwbedrijven vragen daarnaast om landschappelijke inpassing op gebiedsniveau.

- Stimuleren erfarchitectuur, erf- en landschappelijke inpassing.
- Stimuleren van een open, transparante bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld via paden door het land (of tussen de kassen door); via een blik in de stal, schuur of kas; via producten die op het erf te koop zijn; of via informatieve, recreatieve activiteiten op het bedrijf.
- Ruimtelijke raamwerken voor de landbouwgebieden ontwikkelen (bijvoorbeeld met landschappelijke beplantingen, natuurzones, vaarten met waterberging, verkeersluwe wandel- en fietsroutes (los van de landbouwwegen).
- Nader onderzoek naar de draagkracht van de buitenwegen, bodem, landschap en kwaliteit leefomgeving voor de (verspreide) grootschalige bedrijven en agrologistiek.

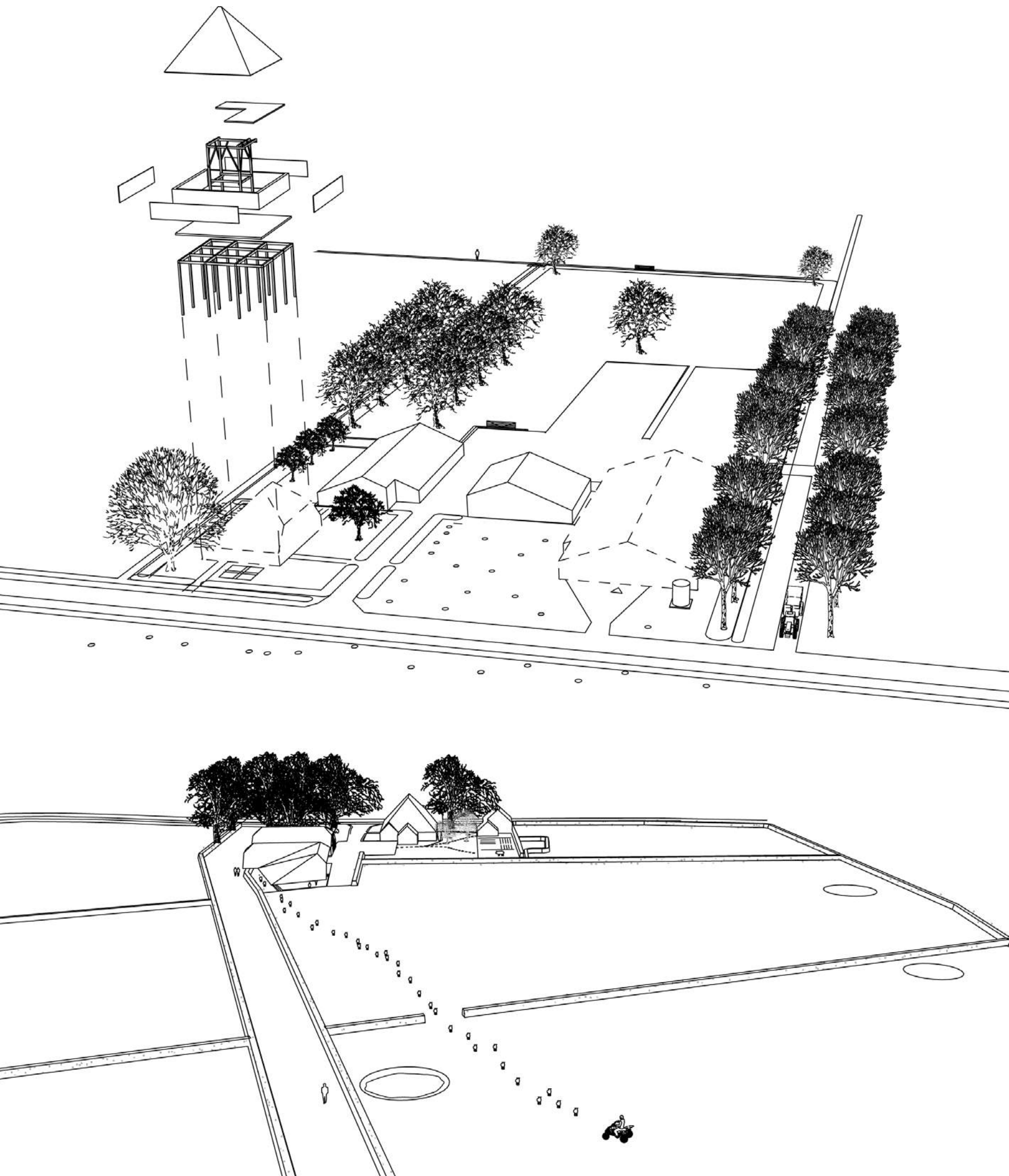

Ontwerpen aan nieuwe samenhang tussen gebouw, erf en landschap

bron: Aanbevelingen # Erfkwaliteit 2017, Team Erfkwaliteit, Noord-Holland Noord, 2017

Lokale maatregelen / bouwstenen

- Voor de verschillende landbouwsectoren, in samenwerking met betrokkenen, heldere doelen stellen voor de verschillende opgaven die rond de erven en landbouw samenkomen (klimaat, bodem, water, duurzame energie, sluiten van kringlopen, biodiversiteit, ruimtelijke kwaliteit, recreatie, landschappelijke inpassing, verbinding met de omgeving).
- Deze uitwerken in praktische bouwstenen of hulpmiddelen voor de erf- en bedrijfsontwikkeling in de verschillende landschappen.
- Minder aandacht voor de maximale omvang van een bedrijf, meer aandacht voor de inpassing en de wijze waarop een kwalitatieve relatie met de omgeving inhoud kan worden gegeven.

2.5

Verstedelijking

Opgave

Uit de verkenning voor de Omgevingsvisie komt naar voren dat voor periode tot 2050 een doorgaande groei van het aantal inwoners en banen in de provincie als geheel niet vanzelfsprekend is. De verwachting is dat in Noord-Holland het aantal huishoudens blijft groeien, met name door een toename van het aantal alleenstaanden, maar dat het aantal inwoners niet veel zal toenemen. Er zullen grotere verschillen tussen het noordelijk en zuidelijk deel van de provincie gaan ontstaan. Zo zal het aantal huishoudens aan de zuidkant naar verwachting blijven stijgen, terwijl het aantal gezinnen met kinderen in het noordelijk deel kan gaan dalen.

Er zijn echter tal van onzekerheden. Door de stijgende huizenprijzen in Amsterdam, stijgt weer de aantrekkelijkheid van de woningen in het noordelijk deel van de provincie. Vanwege de onzekerheden kennen de schattingen van de aantallen benodigde woningen ruime marges. De inschatting van de provincie is dat er tot 2050 mogelijk behoefte is aan 60.000 tot 200.000 nieuwe woningen. Ter vergelijking: Zaanstad telt nu zo'n 65.000 woningen, Amsterdam ruim 400.000.

Kind niet met badwater weggooien

De aantrekkelijkheid van de regio Amsterdam om te wonen en werken wordt mede bepaald door de kwaliteit en nabijheid van de aangrenzende agrarische cultuurlandschappen, de natuurgebieden, de zee en het grote open water. De centrale vraagstelling is hoe de regio zich verder kan ontwikkelen met behoud van deze kwaliteiten.

In de provincie zijn verschillende, inspirerende voorbeelden te vinden, hoe met behoud van kwaliteit ontwikkeld kan worden. Aansprekend voorbeeld is het Gooi, waar samenwerkende gemeenten al rond 1920 samen besloten een ontwikkelingsplan te maken, uitgaande van de bescherming van bestaande kwaliteiten (de schoonheid van de Gooise natuur was immers de reden van de aantrekkingskracht) en de ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten. Door deze keuze is dit gebied nu een van de meest gelaagde en gewilde gebieden in de provincie en Nederland.

Bebouwing buitengebied meenemen

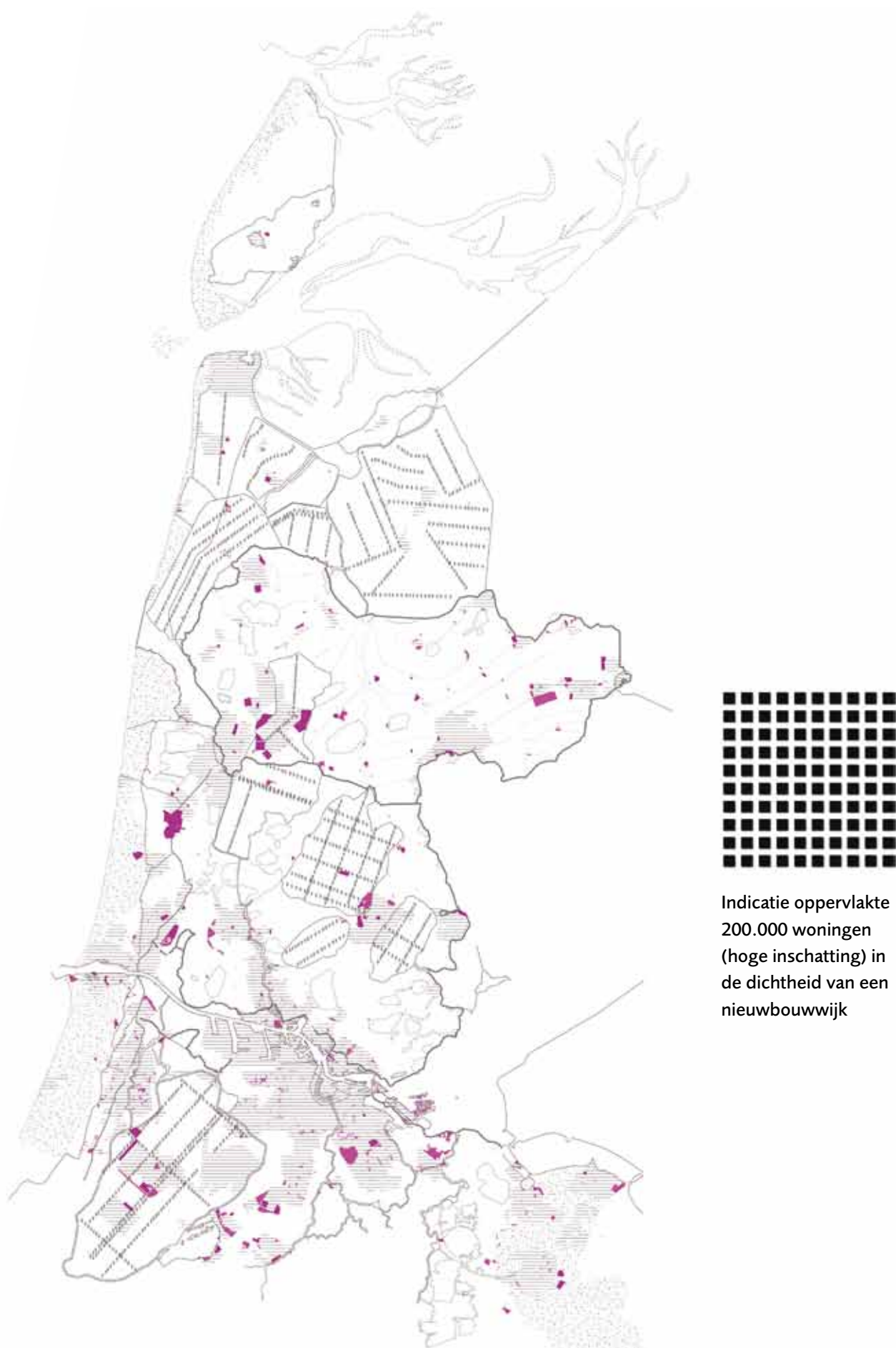
Onderdeel van de verstedelijkingsopgave is de bebouwing in het buitengebied. Hier spelen opgaven als de herbestemming van vrijkomende agrarische erven, het tegengaan van de afbraak van kenmerkende, historische boerderijen en de ontwikkeling van steeds grotere stallen, schuren en kassen op de agrarische erven en op het agrarische land (zie ook hoofdstuk 1). De breedte van deze ontwikkelingen vraagt om een aangescherpt instrumentarium waarmee de (historische) kwaliteiten van het buitengebied beter kunnen worden behouden en herontwikkeld, en nieuwe ontwikkelingen beter worden ingepast. Landelijk wonen voegt een wezenlijke kwaliteit aan het palet aan provinciale woonmilieus toe.

Meer aandacht voor de ruimtelijke verschijning van ontwikkelingen

Uit de ruimtelijke observaties komt naar voren dat het palet van onderscheidende landschappen structureel wordt verzwakt, doordat de grote agrarische erven, woonwijken en bedrijventerreinen er in de hele provincie vrijwel hetzelfde uitzien. In de open landschappen van de provincie heeft dit veel ruimtelijke impact. Meer aandacht voor gebiedseigen kwaliteiten, randen, landschappelijke overgangen en verbindingen met de omgeving is dringend gewenst.

Bron:

- Verkenningen NH2050, Provincie Noord-Holland, 2017

Indicatie verstedelijkingsopgave 2050
Huidige plannen (hard en zacht) bieden ruimte voor
ca 60.000 woningen (lage inschatting)

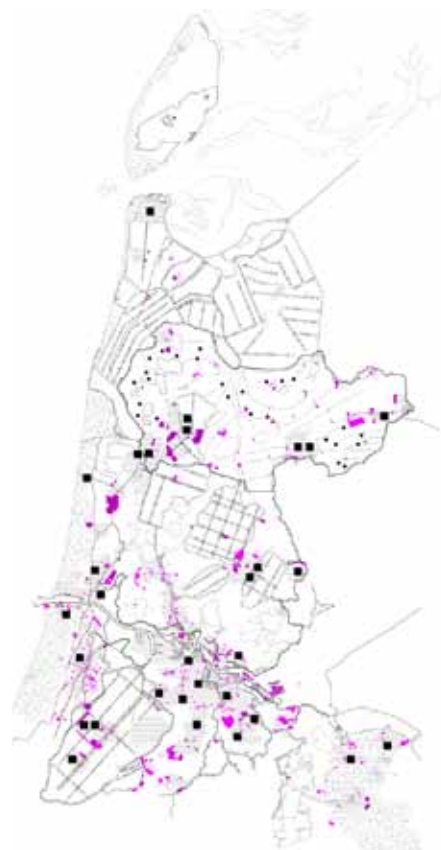
Keuzes op provinciaal schaalniveau

> Focus op bestaand bebouwd gebied

Binnen het bestaand bebouwd gebied liggen substantiële mogelijkheden om nieuwe woningen te ontwikkelen; zowel binnen de bestaande steden, kleinere kernen en dorpen, als op vrijkomende erven in het buitengebied. Huidige verkenningen laten zien dat de verstedelijkingsopgave voor 2050 voor een groot deel daar een plek kan krijgen.

Kansrijk is de verdichting en transformatie van het bestaand bebouwd gebied (kleinere huishoudens, mix van functies) te verbinden aan de benodigde verduurzaming en energietransitie. Omvangrijke maatregelen als het isoleren van woningen, het aanleggen van duurzame energienetwerken en de omschakeling naar elektrisch rijden, maken dat er zowel op het niveau van de woningen zelf, als op het niveau van de wijken aanpassingen nodig zijn. De verschillende maatregelen kunnen elkaar gaan versterken. Zo zijn in wijken met een hoge dichtheid warmtenetten rendabeler en zo verspreidt een mix van functies de energievraag beter over de dag.

Hoe meer er binnen het bestaande gebied gebouwd kan worden, hoe lager de druk op het buitengebied zal zijn.

Focus op bestaand bebouwd gebied

> Voor grotere opgaven keuzes maken

Als er een vraag is naar grotere uitleglocaties (buiten het bestaand bebouwd gebied) is het vanuit het landschap gezien het beste advies om op provinciaal schaalniveau tot grotere, samenhangende keuzes op de schaal van de landschappen te komen. Zonder sturing zal er steeds weer een uitbreidingswijkje aan de bestaande steden en kernen komen; vanaf de randen zal er zo steeds weer iets van de open ruimtes en samenhangende landschappen worden afgesnoept. Zo zijn er voornemens om vanaf de rand een deel van de Beemster te bebouwen. De kans is juist de waardevolle, open, groene ruimtes in aansluiting op de stad/dorpsranden voor de toekomst open te houden.

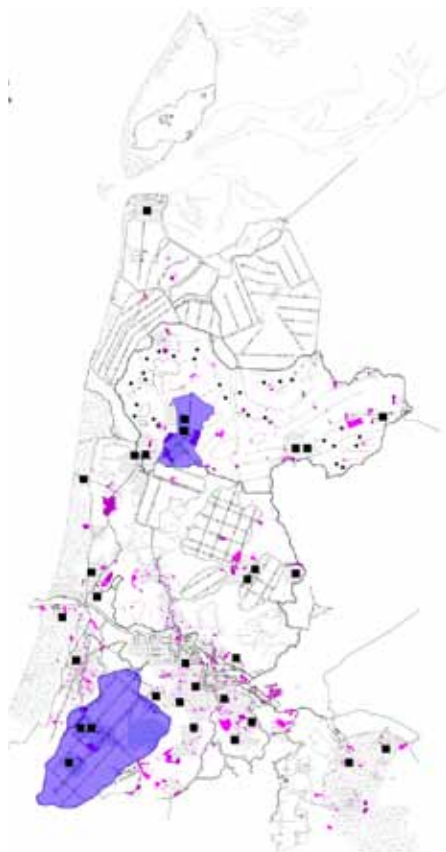
Voor de grotere bouwopgaven moeten duidelijke keuzes gemaakt worden. Het zorgvuldig afmaken van het verstedelijkingsproces in de reeds half verstedelijkte droogmakerijen zoals de Haarlemmermeer en Heerhugowaard, is een kansrijke optie. Deze droogmakerijen kunnen daarmee als een samenhangend geheel worden afgerond en een eigen woonkwaliteit krijgen, complementair aan de bestaande steden.

> Landschappelijk wonen

In samenhang met de verbetering van het landschap zijn er in de provincie ook mogelijkheden voor de ontwikkeling van extensieve, landschappelijke woonmilieus in zeer lage dichtheden. Dergelijke kleinschalige ontwikkelingen kunnen nieuwe aanvullende woon- en recreatiemilieus bieden en een motor vormen voor kwalitatieve gebiedsontwikkelingen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan waterbewuste woonmilieus in de kleine droogmakerijen (die niet meer goed droog te houden zijn, zie p.69); kleinschalige woonensembles in de binnenduinrand (om hier via de ruimte voor ruimte regeling grote bedrijfsgebouwen te kunnen opruimen); de ontwikkeling van nieuwe landschappelijke woonmilieus op de hogere ruggen in West-Friesland; of de versterking van wervende kracht van het eiland Wieringen als woon- en recreatie-eiland.

Kansen landschappelijk wonen verkennen

Heldere keuzes maken voor grotere opgaven

> Kwaliteit voor het noorden

In het noordelijk deel van de provincie ligt krimp, met een afname van de potentiële beroepsbevolking, op de loer. Dit vormt op termijn een bedreiging voor het voorzieningenniveau en de aantrekkingskracht van deze regio. Voor de sterk groeiende sectoren als zaadveredeling, off shore en agribusiness is de beschikbaarheid van (hoog opgeleid) personeel van steeds groter belang. De kwaliteit van de leefomgeving wordt daardoor ook in dit deel van de provincie steeds belangrijker. Actuele ontwikkelingen als grootschalige, bedrijfsmatige landbouw, windmolens, grote infrastructuur en uniforme woonwijken zetten de (vaak fragiele) kwaliteiten (open ruimtes, historische linten, landschappelijke dooradering) nu onder druk. De opgave is alle ontwikkelingen die hier plaats vinden én op het gebied af zullen te komen, te verbinden aan een verhoging van de kwaliteit van de leefomgeving. Het noorden biedt vele - vaak onverwachte - kwaliteiten, die als vertrekpunt kunnen dienen voor een kwalitatieve woon/werkomgeving.

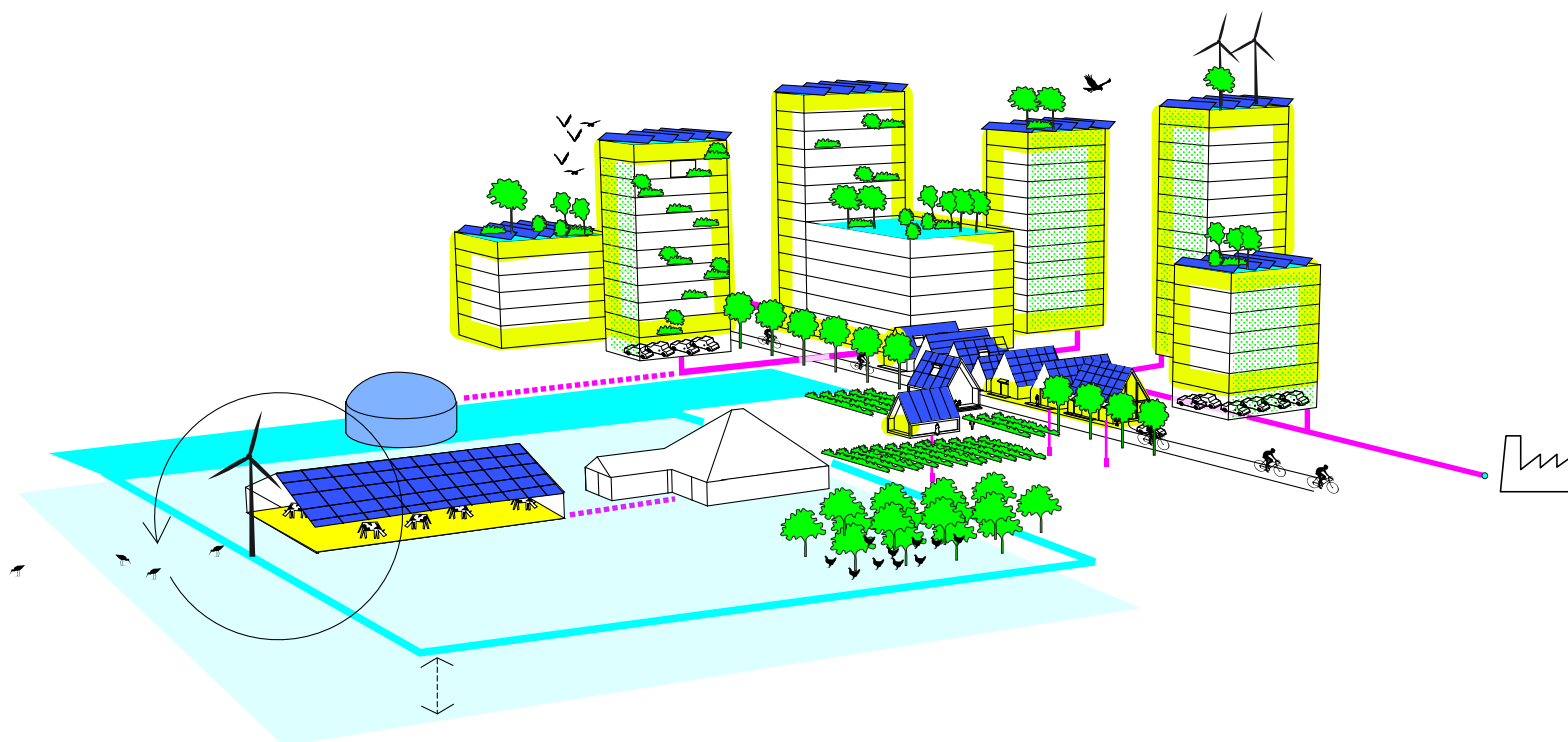
Lokale maatregelen / bouwstenen

De kans is integrale bouwstenen te ontwikkelen voor het energieneutraal (zuinig) maken van bestaand en nieuw te ontwikkelen stedelijk gebied, in samenhang met de andere opgaven zoals waterberging, biodiversiteit, voorkomen van hittestress in combinatie met de versterking van het specifieke karakter van de erven, dorpen en steden.

Bron beelden:

- Bajes Kwartier Amsterdam (OMA, Robota)
- ReGen villages Almere , studio Effect
- Park 2020, Haarlemmermeer

*Samenhangende integrale
bouwstenen ontwikkelen*

Overzicht kansrijke lokale maatregelen
op het niveau van stad, dorp en erf

2.6

Beleving, recreatie & toerisme

Toerisme

80.000 banen

10.000 bedrijven

3 miljard euro economische waarde

Agrarisch

21.000 banen

5.000 bedrijven

1 miljard euro economische waarde

Opgave

Met de doorgaande trek naar de grote steden en de toenemende vraag naar hoogwaardige woonwerkmilieus worden de mogelijkheden voor recreatie en ontspanning in de nabijheid en in aansluiting op stad steeds belangrijker. De verbinding tussen stad en land, een omgeving die een gezonde levensstijl met beweging en sport stimuleert, een schone lucht, rust en stilte zijn van toenemend belang voor de gezondheid van de bewoners en bezoekers.

Daarbij groeit de economische betekenis van het toerisme. In vergelijking met de agrarische sector is het toerisme momenteel in werkgelegenheid en omzet ruim drie keer zo groot. Eén op de drie toeristen die Noord-Holland bezoekt trekt de natuur in. De kust, de duinen, Texel, de grote (recreatie)parken (Vondelpark, Amsterdamse Bos, Twiske, Amstelscheg, Haarlemmermeerse Bos) en de watersportgebieden (Loosdrechtse plassen, Markermeer) trekken de meeste bezoekers

Op dit moment lopen veel gebieden in de weekenden, vakanties en mooie dagen over van de recreanten en toeristen. De centrale opgave is de recreatief-toeristische mogelijkheden in directe aansluiting op het stedelijk gebied en de mogelijkheden voor iets verder gelegen dagbestedingen verder uit te bouwen. Zowel om de kwaliteit van de leefomgeving te versterken, als om de (Amsterdamse) toeristische druk beter over de regio te verspreiden.

Bronnen:

- Bezoekersonderzoek natuur- en recreatiegebieden, Noord-Holland 2016, NBTC - Nipo research, Noord-Holland 2016
- Circulair Noord-Holland inzichten in het speelveld van de circulaire economie, Circle Economy in opdracht van de provincie Noord-Holland, 2017

**Drukke op de dijk
(Marken, Volendam, Hoorn)**

bron: 'Making Markermeer, verbinding tussen land en water',
Atelier Making Projects, Min. I&M, studie VPxDG, 2014

Wandelen in het Gooi

foto: Broekerveiling, Broek in Langedijk

andere foto's: Stichting Koggenschuiten Onderdijk

Varen in West Friesland

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> *Langzaamverkeersnetwerk als dragende structuur*

De versterking van het langzaam verkeersnetwerk, als basis voor sterke stad-land relaties, verdient de komende periode veel aandacht. Dit is van toenemend belang voor zowel de recreatie en het toerisme, als voor het stimuleren van een gezonde levensstijl, als het terugdringen van het autoverkeer en besparen van energie.

De oude, cultuurhistorische lijnen zijn voor dit netwerk een aantrekkelijke basis. Het zijn van oudsher de lijnen die stad/dorp met het omliggende land verbinden.

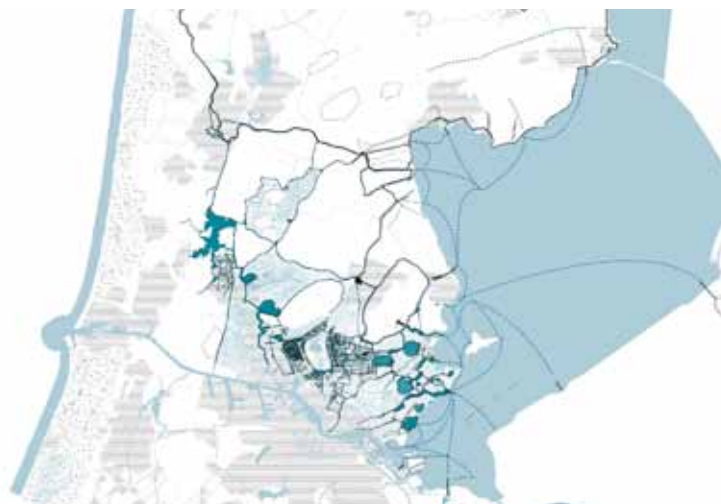
Heel houden, verstevigen en uitbouwen netwerk van historische structuren, stadjes, landschappen als dragend recreatief/toeristisch product van de provincie.

Aanleg snelle fietsverbindingen in de stad, tussen woon- en werkomgevingen, en tussen de kernen en buitengebied (op de fiets naar school, werk en winkels).

Aandacht voor knooppunten / overstapplaatsen van OV naar de (elektrische) fiets- en wandelpaden.

Recreatief netwerk

Kansen verbinding binnen-buitenwater

bron: Making Markermeer, verbinding tussen land en water, Atelier Making Projects, Min. I&M, studie VPxDG, 2014

> *Versterking vaarnetwerk*

Water is in Noord-Holland een verbindende kwaliteit. Het watersysteem omvat een uitgebreid netwerk van sloten, grachten, vaarten, boezems, plassen en meren met waardevolle objecten als bruggen, sluizen, dijken, gemalen en molens. Veel steden, dorpen en wijken zijn op basis van hun verbinding met het water ontwikkeld. Op veel plekken kan er direct vanuit de woonomgeving, gevaren, gesurft, gepeddeld en gezwommen worden. De directe relatie met het water is van veel waarde voor aantrekkelijkheid van de verschillende woonmilieus, de recreatie en het toerisme.

- Behoud en ontwikkeling sterke relatie tussen stad - water.
- Groot en aaneengesloten houden van het vaarnetwerk; bijbehorend programma van beweegbare bruggen en sluizen ontwikkelen en uitvoeren.
- Waterlopen zoveel mogelijk op diepte houden zodat er gevaren en gezwommen kan worden (bagger inzetten als 'toemaak' voor de veenbodems).
- Aandacht voor het vaarnetwerk van West-Friesland; vroeger lag hier een uitgebreid netwerk van bevaarbare verbindingen. Het is de kunst een aantal essentiële schakels weer terug te brengen.
- Het Noord-Hollands Kanaal (geheel op één peil gehouden) vormt de verbinding voor het vaarnetwerk van de provincie 'binnendoor'.
- Inzetten op verbindingen (sluizen) tussen het binnenwater en het Markermeer en IJsselmeer, zodat het vaarnetwerk weer als een geheel kan gaan functioneren.

> *Natuur en landschap nabij: inzetten op 'Buitenpoorten'*

- OV haltes aan natuurgebieden en open landschappen als 'buitenpoorten' naar het landschap ontwikkelen.
- Hier de relatie tussen station en landschap open houden, verbindende routes naar het landschap ontwikkelen en de stations tot een 'buitenervaring' maken.
- Potentiële buitenpoorten zijn: Enkhuizen als entree aan het Markermeer en Omringdijk, Castricum en Bloemendaal naar de duinen, Den Helder aan de Waddenzee, Station RAI aan de Amstelscheg, Bussum Zuid aan de heide, bossen, landgoederen, metrohalte Buikslotermeerplein als entree naar het veengebied van Waterland.

Zie ook:

- Landschap als Vestigingsvoorwaarde', initiatief van Vereniging Deltametropool en West 8 i.s.m. Wageningen UR, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Wageningen Economic Research, Ministerie van Economische Zaken, Staatsbosbeheer TUDelft.

> *Authentieke, bijzondere, overweldigende landschapservaringen*

In samenhang met het wereldwijde toerisme en de concurrentie tussen de grote stedelijke gebieden is er een toenemende behoefte aan authentieke, grootse en overweldigende ervaringen. Het creëren van meer uitgesproken, bijzondere landschapservaringen kan daar goed op inspelen. De Beemster, bijvoorbeeld, is een polder van internationaal belang. Voor bezoekers is het soms lastig te zien en ervaren waar de bijzonderheid en schoonheid in zit. Dit geldt voor meer bekende (en nog onbekende) plekken. De provincie Noord-Holland bevat een schat aan waardevolle, bijzondere plekken waar veel over te vertellen is. De kans is deze plekken, verhalen en kwaliteiten meer ervaarbaar te maken, soms op ingetogen wijze, maar soms ook overweldigend en spectaculair.

- Belevingsaspect onderdeel van alle ontwikkelingen maken.
- In plantteams samenstellen (ontwerpers, kunstenaars, verhalenvertellers, cultuurhistorici, ecologen, boeren) die samen werken aan het in beeld brengen van specifieke gebiedskwaliteiten en de ontwikkeling van ervaringen (landpaden, verlichting, objecten, musea, evenementen, ontmoetingen, etc.).

Poorten naar het landschap
(voorbeeld Enkhuizen)

Ruimte voor het creëren van landschapservaringen, publiek en privé, groot en klein
(bron: Hover pavilion, Stal Collectief)

Lokale maatregelen / bouwstenen

Het lokaal schaalniveau kan veel bijdragen aan de versterking van de belevingskwaliteit en de recreatief/toeristische mogelijkheden in de provincie. Zowel aan de ruimtelijke kant (door de ontwikkeling van mooie, aantrekkelijke, landschaps-specifieke) erven, dorpen en stadsranden, als aan de programmatische kant (door het aanbieden van voorzieningen, openstellen van erven, monumenten, organisatie van ontmoetingen en evenementen). Het advies is hier om op provinciaal schaalniveau aandacht geven en hier - zo nodig - de beleidsruimte voor te creëren.

Door op twee schaalniveaus 'naar elkaar toe' te werken kan er in Noord-Holland een sterke structuur van gebieden met gevarieerde belevings- en gebruiksmogelijkheden ontstaan, verbonden door aantrekkelijke routes over land en over water. Samen vormen ze de ruggengraat van waaruit de landschappen van de provincie verkend en ervaren kunnen worden. Op deze manier kan het Noord-Hollands landschap als recreatief en toeristisch (en dus economisch) product aan kracht winnen.

2.7

Infrastructuur

Opgave

De laatste opgave betreft de ontwikkeling van de (grotere) infrastructuur. Uit de ruimtelijke observaties komt naar voren dat infrastructuur (in delen van de provincie) van grote invloed is op de beleving van het landschap en de open ruimtes. In samenhang met de groei van de steden zal naar alle waarschijnlijkheid de mobiliteit de komende periode alleen maar groeien. De overgang naar elektrisch vervoer kan leiden tot een efficiëntere benutting van het verkeersnetwerk en van de ruimte die het parkeren in stad en landschap opslokt.

Voor de komende periode ligt er de provinciale opgave om de grote infrastructuur goed vorm te geven en in te passen in het landschap en in de bebouwde gebieden die ze doorsnijden. Een betere inpassing van de infrastructuur kan een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving en de open ruimtes. Daarnaast is er aandacht nodig voor de passeerbaarheid van grote infrastructuur, die barrières vormt voor mens, plant en dier.

Keuzes op provinciaal schaalniveau

> *(Grote) infrastructuur landschappelijk vormgeven, inpassen en passeerbaar maken*

- Tracés voor nieuwe wegverbindingen zo kiezen dat ze de landschappen die ze passeren zoveel mogelijk 'heel' laten (en niet versnipperen) en de overgangen en grenzen van de landschappen in hun waarde laten.
- Wegen royaal landschappelijk inpassen (lanen, groenstroken, rietzones, brede bermen) in samenhang met de specifieke kwaliteiten van de omgeving en beleving van de weg.
- Langs de wegen (en open ruimtes) randen met landschappelijke kwaliteit ontwikkelen (juist ook wanneer ze langs bedrijventerreinen en dorpsranden lopen).

Voorbeelden van wegen met beplanting in Noord-Holland

> Soms een wegverbinding weghalen

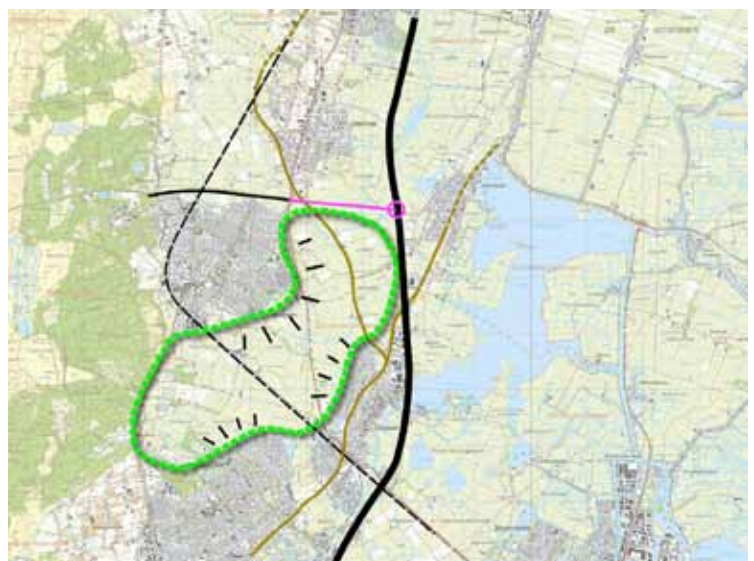
In samenhang met de verbetering / verbreding van hoofdwegen, is het kansrijk om soms ook wegen weg te halen. Met kleine aanpassingen aan het wegennet en het toevoegen van korte nieuwe schakels kunnen sommige (provinciale) wegen mogelijk verdwijnen om daarmee de gebiedskwaliteiten heel te houden en zo veel meer tot hun recht te laten komen. Door dit middel (infrastructuur weghalen al/ niet gecombineerd met een nieuwe schakel) goed in te zetten neemt door de ontwikkeling van nieuwe infrastructuur in sommige gebieden de drukte en dynamiek toe; en wordt in andere gebieden de rust, ruimte en samenhang in gebieden hersteld.

- Kansrijk om in dit kader nader te verkennen zijn de doorgaande wegen in de binnenduinstrand en de drukke, doorsnijdende provinciale weg over het eiland Wieringen.

> Mobiliteitsplan buitengebied

Tot slot ligt er een provinciale opgave om tot meer evenwicht tussen de grootschalige agro-logistiek enerzijds en de woon- en recreatieve betekenis van het buitengebied anderzijds te komen.

Op dit moment ontwikkelen zich verspreid over het buitengebied grote agrarische en agro-gelieerde bedrijven, die veel zwaar transport vergen. Dit vergt veel onderhoud van de infrastructuur, zeker in gebieden met bodemdaling. Daarbij is de drukte op de landwegen vanuit de agro-logistiek, in toenemend conflict met het woon- en recreatieve (langzaam)verkeer in het buitengebied. Oplossen van deze problematiek vereist aanpassingen van de infrastructuur. Mogelijke oplossingen zijn bijvoorbeeld het beperken van de zware logistiek in het buitengebied, agro-logistieke bedrijven concentreren op bedrijventerreinen of bijvoorbeeld het aanleggen van nieuwe routes voor wandelaars en fietsers, los van het zware verkeer.

Verkenning weghalen deel van de doorgaande weg door de binnenduinstrand (roze weg). Ontsluiting via nieuwe aantakking op snelweg (roze stippellijn).

2.8

Conclusies

Meerwaarde op twee schaalniveaus

Op (vrijwel) alle thema's is meerwaarde te behalen door óf gericht te kiezen voor een lokale aanpak (gekoppeld aan de ontwikkelingen die daar spelen) dan wel te kiezen voor een aanpak op een hoger schaalniveau, waar de potentiële synergie tussen de (grote) opgaven en de ontwikkeling van landschappen kan worden benut.

In het verlengde van de decentralisatie zal de autonome kracht zijn om aanpak van de programmatische opgaven (zoals verstedelijking, energietransitie) bij lagere overheden neer te leggen. De verwachting is dat dit zal leiden tot een vrij evenredige verdeling van de programmatische opgaven over de provincie, met veel ruimtelijke ontwikkelingen op de 'middenschaal', wat zowel de kwaliteit van de functies zelf als de kwaliteit van het landschap niet ten goede komt. Om de meerwaarde op zowel het lokale als het provinciale schaalniveau goed te kunnen benutten is daarom op beide schaalniveaus een actieve rol van de provincie nodig.

Programma als kans voor de realisatie van de kwaliteitsprincipes

Bij de verkenning van de programma's is ook steeds gekeken naar de kansen die de opgaven bieden voor de versterking van de landschapskwaliteit (in brede zin).

Op het lokale schaalniveau blijken er veel kansen te zijn om opgaven direct te laten bijdragen aan de kwaliteit van een gebied. Een integrale aanpak van de opgaven kan hier in belangrijke mate bijdragen aan het behoud en de *'versterking van het palet van landschappen'* en de versterking van de *'stad - land relaties'*.

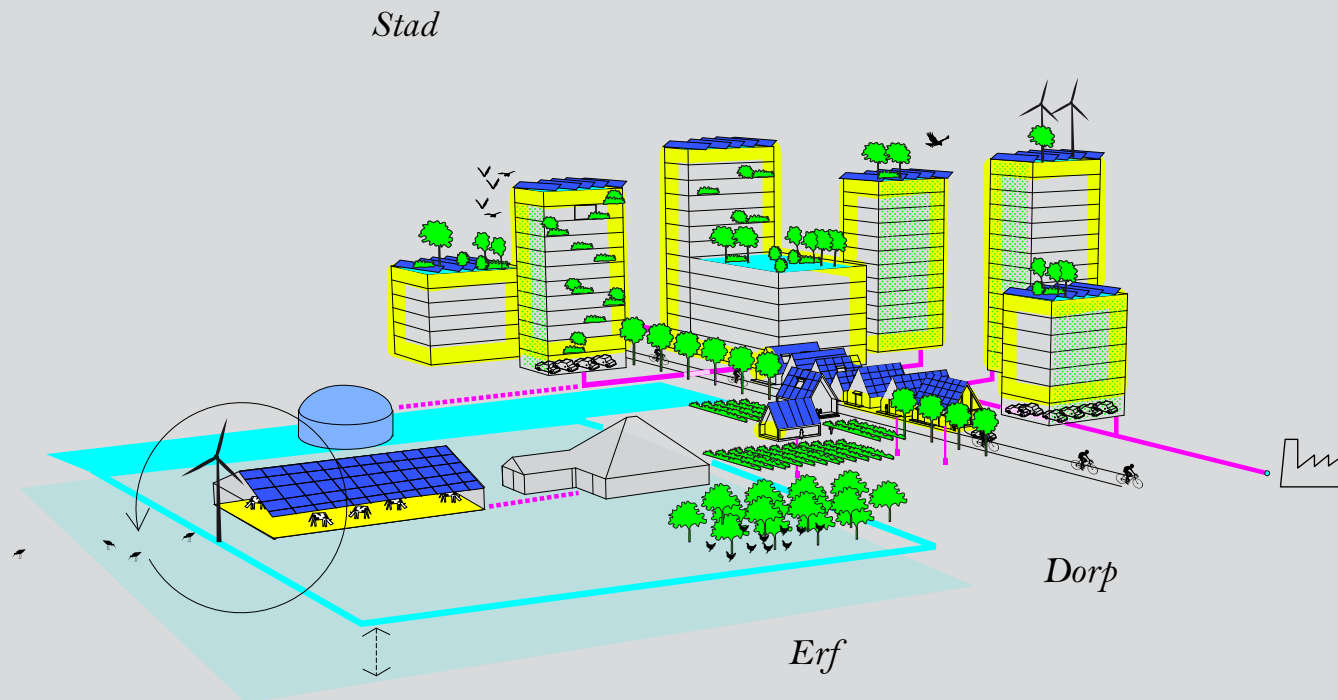
De vervolgstap is om voor alle landschappen (deelgebieden) specifieke bouwstenen te ontwikkelen, die laten zien hoe de programmatische opgaven kunnen worden geïntegreerd én verbonden aan de specifieke kenmerken en kwaliteiten van het betreffende gebied.

Op het hogere schaalniveau liggen er kansen om grotere opgaven op schaal van de landschappen te bundelen en daarmee het *'palet van landschappen te versterken'* én een aantal landschappen van hoge kwaliteit *'open te houden (nu het nog kan)'*.

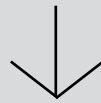
Ook op het hogere schaalniveau is een belangrijke vervolgstap om de opgaven in samenhang verder te verkennen en uit te werken. In het volgende hoofdstuk wordt hier een voorzet voor gedaan.

Programmatische koers op hoofdlijnen

Op hoofdlijnen ontstaat een koers richting een groot open hart midden in de provincie (waarin de problematiek van bodemdaling, CO2 uitstoot, weidevogels, toekomst landbouw, recreatie, toerisme, beleving en kwaliteit vestigingsklimaat samen komen en in samenhang met elkaar worden opgelost), met daaromheen een aantal dynamische clusters, waarin de oplossing van de verschillende programmatische vraagstukken onderlinge synergie kan opleveren en meerwaarde voor de landschappen kan betekenen.

*Lokaal schaalniveau
(bouwstenen)*

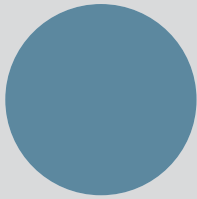

*Elke ontwikkeling draagt bij
Stad-land relaties*

Overzicht opgaven lokaal schaalniveau

- Water / klimaatmaatregelen (water vasthouden en bergen, flexibel peilbeheer, vergroten wateroppervlak, etc.)
- Energiemaatregelen (energie besparen, duurzame energie opwekken, elektrisch rijden, fiets voorrang geven)
- Circulair ontwikkelen, sluiten van kringlopen
- Vergroten van de ecologische kwaliteit van de locatie
- Benutten en transformeren van bestaand bebouwd gebied
- Ontwikkelingen landschappelijk inpassen (randen, overgangen, ..)
- Recreatieve verbindingen realiseren (paden, vaarroutes,..)
- Mooie plekken maken, belevingswaarde vergroten
- Kwalitatieve relatie met de omgeving invulling geven

Overzicht keuzes op provinciaal schaalniveau

Klimaat, Water & Bodem

Van 'peil volgt functie'
naar 'functie volgt peil'

Regionale
piekbergingen als
nieuwe iconen

Gebiedseigen
waterveiligheid

Kleine droogmakerijen
als proeftuinen

Schoon kwelwater
benutten

Energie- transitie

Kiezen voor veen
Naar een nieuwe
ordening
(Energieclusters)

Geen kleine
opstellingen

Gebieden vrijhouden

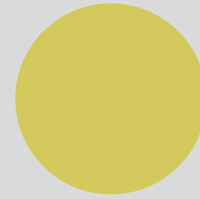
Aantal grootste
energielandschappen
met eigen kwaliteit

Natuur & biodiversiteit

Inzetten
klimaatrobuust
natuurnetwerk,
(ruimte voor
dynamische
ecosystemen)

Inzetten grote open
aaneengesloten
weidevogel-
landschappen

Landbouw & Voedsel

Inzetten op een
duurzame, circulaire,
natuurinclusieve,
omgevingsbewuste
toplandbouw

Ruimtelijk
inpassen van de
landbouwbedrijven

Verstedelijking

Focus op bestaand
bebouwd gebied

Voor grotere opgaven
keuzes maken

Kwaliteit voor het
noorden

Dun landschappelijk
wonen

Beleving, Recreatie & Toerisme

Langzaamverkeers-
netwerk als dragende
structuur

Versterking
vaarnetwerk

Natuur en landschap
nabij: inzetten op
'Buitenpoorten'

Authentieke,
bijzondere,
overweldigende
landschapservaringen

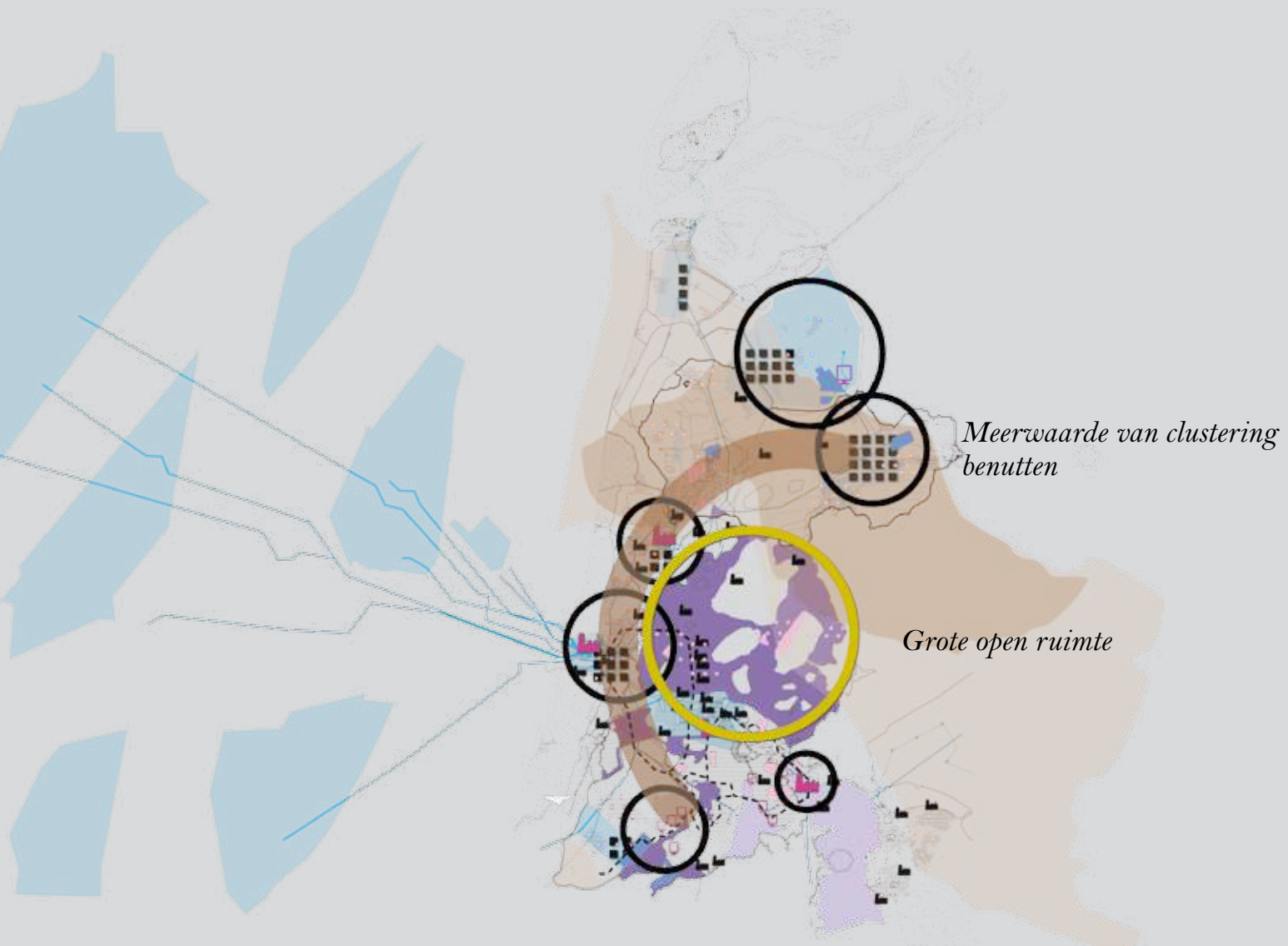

Infrastructuur

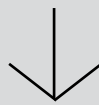
(Grote) infrastructuur
inpassen en
passeerbaar maken

Mobiliteitsplan
buitengebied

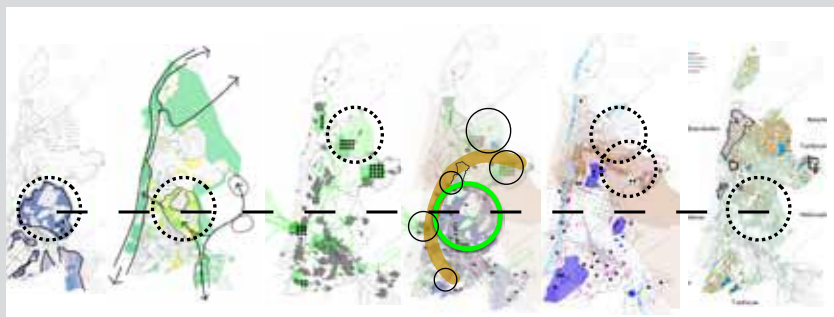
Soms wegen weghalen

Keuzes op provinciaal schaalniveau

Palet van landschappen
Openheid

pijl door de opgaven

Programmatische koers op hoofdlijnen

Wieringermeer

- Groot, open landbouwgebied
- Kansen voor grootschalige windenergie, in samenhang met agro/energiecluster
- Heroriëntatie landbouw op bodembeheer, waterberging, biodiversiteit, circulariteit, energiezuinigheid, relatie met de omgeving
- Waterveiligheidsopgave, dijkversterking / kustzone als
- Goud van de Provincie

West-Friesland

- Ontwikkelingsdruk vanuit de landbouw
- Zonne-energie, (in aanvulling op wind in Wieringermeerpolder)
- Geothermie, kansen voor verstedelijking
- Historische ruggen als hogere, droge woonplekken voor de lange termijn
- Kansen voor buitenpoorten

Veenweidegebied / open hart

- Terugbrengen van de CO₂ uitstoot (5% - 50% van provinciale CO₂ uitstoot)
- Tegengaan van bodemdaling; overgang naar hogere waterpeilen
- Laagland- en moerasnatuur als klimaat adaptief ecosysteem (klimaatcorridor)
- Biomassawinning voor duurzame energie
- Transitie naar duurzame landbouw en andere teelten
- Handhaven van de kwaliteit als belangrijk weidevogelkerngebied
- Versterken van het recreatief vaarnetwerk, verbindingen met Markermeer
- Kiezen voor openheid van het landschappelijk beeld; geen windturbines
- Belang van stad-land relaties, waarde voor vestigingsklimaat
- Kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen met behoud van cultuurhistorisch landschap van zeer hoge waarde
- Ontwikkeling van een circulaire landbouw in relatie tot de stad (toemaak van afval uit de stad, bagger uit vaarnetwerken, riet en houtsnippers uit natuur- en parkgebieden, ruwe mest, weidevogels,...)

Kust, duinen

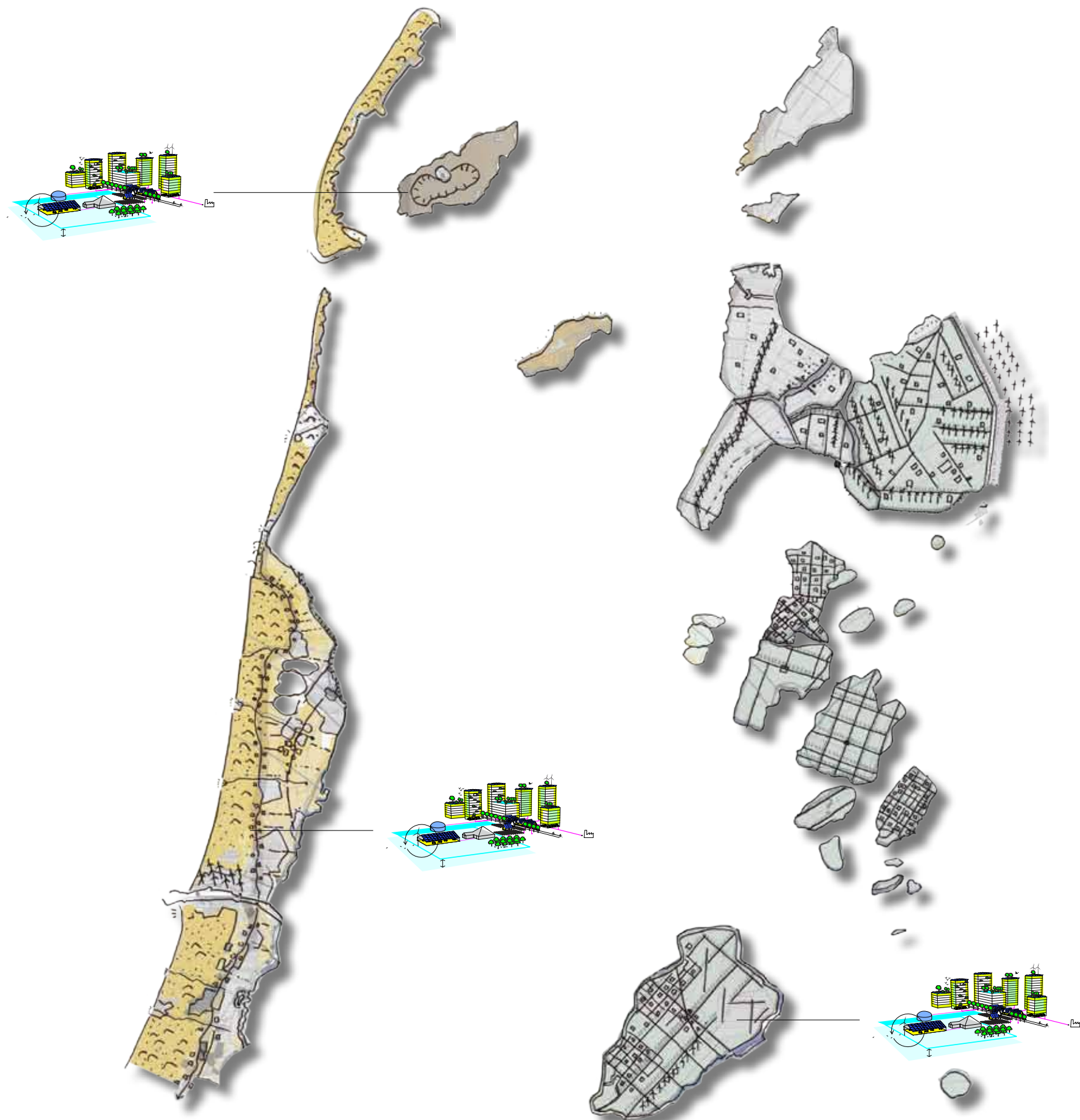
- Kust- en duinsysteem als uitbouwen als klimaat adaptief, dynamisch ecosysteem (klimaatcorridor)
- Hoge, droge plek voor de lange termijn

Binnenduinrand

- Kansrijk landschap voor weidevogels
- Zoet, schoon kwelwater in de binnenduinrand, kans voor natuur, waterberging, tegengaan van verdroging
- Heroriëntatie landbouw op bodembeheer, waterberging, biodiversiteit, circulariteit, energiezuinigheid, relatie met de omgeving
- Open binnenduinrand, zichtbare overgang naar duinen,
- Goud van de Provincie
- Dun, landschappelijk wonen

Droogmakerijen

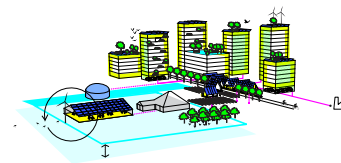
- Goede landbouwgrond
- Verzilting, verdroging, wateroverlast
- heroriëntatie landbouw op bodembeheer, waterberging, biodiversiteit, circulariteit, energiezuinigheid, relatie met de omgeving
- Nieuwe vormen van verstedelijking (voor grote bouwopgaven)
- Piekbergingen

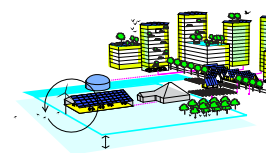
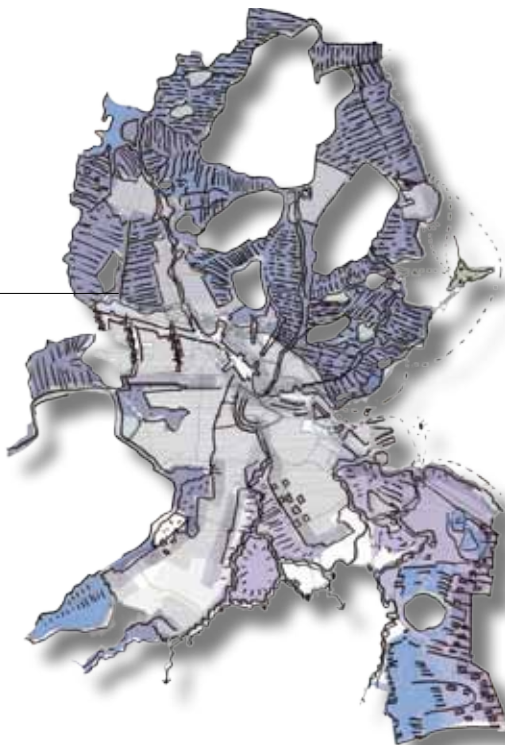
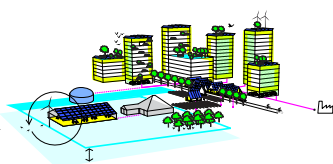
3 Voorzet samenhangende koersen voor de landschappen

koers per gebied

specifieke
bouwstenen

Voorzet samenhangende koersen voor de landschappen

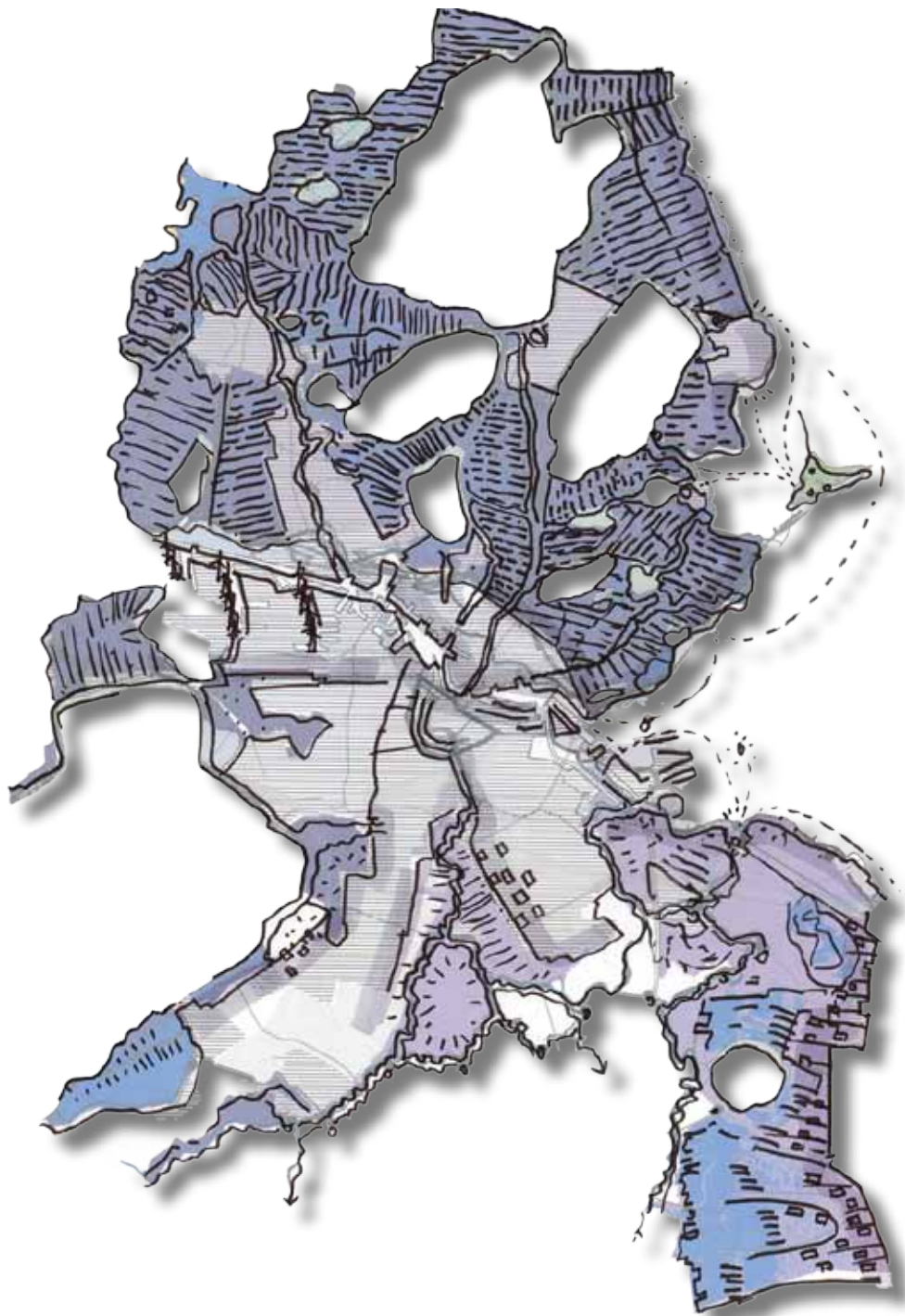
De programmatische opgaven zijn een kans om het tij van de uniformering van de landschappen te keren, zowel op het lokale als op het provinciale schaalniveau. De inzet van het Kwaliteitsbeeld is de synergie tussen de opgaven te onderzoeken en deze te verbinden aan de verschillende landschappen, zodat deze weer een meer uitgesproken eigen karakter gaan krijgen. Daarvoor moeten hoofdkeuzes voor de landschappen als geheel gemaakt worden. Het onderscheid tussen de landschappen zal daarmee groter worden, waarmee ook de overgangen weer meer ervaarbaar worden en het landschap afwisselender, interessanter en rijker wordt om in te wonen en te recreëren.

Dit hoofdstuk biedt een voorzet voor nieuwe, verbindende verhalen over de toekomst van de landschappen. De cultuurhistorie fungeert hierbij regelmatig als rode draad: die laat zien waar een gebied vandaan komt, wat de kwaliteiten van een gebied nu zijn, en waar de lijnen naar de toekomst liggen. De nieuwe verbinding van de opgaven met de specifieke kwaliteiten van het landschap biedt mogelijkheden om zowel de aanwezige cultuurhistorische waarden te behouden en een nieuwe betekenis te geven, als om nieuwe uitgesproken kwaliteiten, identiteiten en landschapsservaringen te ontwikkelen.

3.1

Veenweidegebied

Het veenweidegebied is één van de meest beeld- en identiteitsbepalende landschappen van Noord-Holland. Het is als cultuurhistorisch landschap, als wetland en landschap voor weidevogels internationaal uniek en zeer waardevol. Het aangrenzende stedelijk gebied is nauw met de kwaliteiten van het veen verweven. Vaarten, riviertjes, routes en ruimtes verbinden de dorpen en steden met het omringende landschap. Op de fiets en met de boot vanuit de stad het gebied intrekken is een attractie op zich. Het gebied heeft grote betekenis als recreatief uitloopegebied van de stad.

Het veenlandschap kampt met een grote systeem-opgave. Doorgaande bodemdaling, CO₂ uitstoot, rol van de landbouw hierin, afname van weidevogels en de stedelijke en recreatieve druk op het gebied nopen tot het maken van keuzes. In context van de opgaven die op Noord-Holland afkomen, is het waardevol het veenlandschap als een groot open hart van de provincie te behouden en ontwikkelen in contrast met en in aanvulling op de stad.

De provinciale inzet zou zich hierbij in eerste instantie moeten richten op het stoppen van bodemdaling als gevolg van de waterpeilverlagingen, om daarmee de CO₂ uitstoot te beperken en het watersysteem groot en aaneengesloten te houden. Door het fixeren of verhogen van het waterpeil zal het land natter worden. De opgave is tot vormen van grondgebruik te komen, die de cultuurhistorische kwaliteiten, de grote open ruimtes, de zichten op de beeldbepalende dorpssilhouetten en de weidevogels in ere houden.

Er zijn hoopvolle ontwikkelingen binnen de melkveehouderij, die met vernieuwde landbouwsystemen anticiperen op de nattere omstandigheden, en het landschap met de weidevogels mogelijk duurzaam in stand kunnen houden. In het verlengde hiervan liggen er kansen om het vaarnetwerk te versterken en een hechtere relatie met de stad te ontwikkelen.

Wat de beste koers is voor de toekomst (in relatie tot alle aspecten die hier spelen) vraagt om nader onderzoek, ontwerp en overleg met alle betrokken partijen, bijvoorbeeld in context van het project 'Amsterdam Wetlands'. De grote uitdaging is het open veenlandschap als waarde voor het vestigingsklimaat verder uit te bouwen. Bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe verbindingen, routes, openbare oevers, bijzondere plekken en parkzones. Het vergroten van de bruikbaarheid, maar ook de beleving en de (overweldigende) ervaring van het (natuur) landschap staan daarbij centraal.

Erfgoed als rode lijn

Het veengebied was lang geleden een waddengebied, de afzettingen daarvan liggen nog diep onder het maaiveld. Daarna ontstonden de moerassen, in verschillende lagen over elkaar, tot er hoogvenen ontstonden. Het veengebied strekte zich uit van de kust tot aan Gelderland en Overijssel, de Zuiderzee bestond nog niet. In de hoogveengebieden ontstonden veenrivieren. Met de ontginning van het veen, werd het gebied ontwaterd. Daarmee begon het proces van bodemdaling (eigenlijk maaiveldddaling). De inschatting is dat het land reeds zo'n 5,5 meter is gedaald. Het grondgebruik en de nederzettingen hebben zich in de loop van de eeuwen steeds aan de bodemdaling aangepast. Eerst was het akkerland, toen weidegrond en hooiland, daarna kwamen er handel en visserij tot ontwikkeling.

De melkveehouderij die hier ontstond had twee kanten. Enerzijds was ze marginaal en kon ze maar weinig mensen werk bieden (veel minder dan in de akkerbouw); anderzijds ontstond er specialisatie: er werd uitstekende kaas gemaakt die grif aftrek vond in Amsterdam en de andere marktsteden. De Noord-Hollandse kaas werd een exportproduct. Door de specialisatie werden de dorpen verplaatst: van midden in het land, naar de vaarwegen. Op gunstige plekken ontstonden er handelsnederzettingen: Edam, Monnickendam, Purmerend, Broek in Waterland, en Zaandam. Van daaruit ontstond vervolgens de Oostzeehandel, de grote vaart op Indië, de walvisvaart, de Zuiderzeevervisserij en haringvisserij op de Noordzee.

Door de bodemdaling werd het land kwetsbaar voor inbraken vanuit de zee. In een reeks stormvloeden werden grote delen van het veen weggeslagen. In de 13e eeuw werden de veenrestanten door dijken omgeven om de veiligheid te waarborgen. Ook werden er terpen opgeworpen, in Marken, Monnickendam en Oostzaan. Aan het einde van de 13e eeuw werd de doorgaande zeedijk aangelegd. Rond 1300 lagen te midden van al dat water vier veeneilanden, die door ringdijken tegen het zeewater werden beschermd.

Het veengebied is van oorsprong een zeer nat gebied met een weinig draagkrachtige ondergrond. Lang werd daar rekening mee gehouden door bijvoorbeeld lichte houten huizen te bouwen, die makkelijk konden worden verplaatst en door het vervoer via het water uit te voeren. De oorspronkelijke 'lichte aanpak' kan een nieuw licht werpen op eigentijdse problemen. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden voor lichte houtbouw en lichte funderingen, of het weren van zwaar verkeer op smalle buitenwegen, of in de landbouw niet langer te werken met zware trekkers (waarvoor de bodem diep ontwaterd moet worden), maar met lichte (robot)trekkers en lichte koeien die niet weg zakken in het natte veen.

In de middeleeuwen werd in het veen gewerkt met toemaakbodems, waarbij met een mengsel van bagger, mest, stadsafval en plantenresten de veengronden werden opgehoogd. Recente experimenten laten zien dat een eigentijdse toepassing van toemaak nog steeds werkt, en zelfs kan leiden tot bodemstijging en de stop van CO₂-uitstoot. Dit vernieuwde landbouwsysteem kan ook voor een vernieuwde binding met de stad zorgen. Bijvoorbeeld via het uitbaggeren van de oude waterlopen, waarlangs eerst de melk en kazen naar de stad werden gebracht en die in deze tijd voor een prachtig vaarnetwerk kunnen zorgen.

Koers

- Veengebied als open 'groen' gebied in aansluiting op het stedelijk gebied in stand houden.
- Het gebied heeft zeer hoge cultuurhistorische waarde, deze als uitgangspunt voor de ontwikkeling van het gebied nemen.
- Kiezen voor behoud van het veen, door de water peilen niet meer naar beneden bij te stellen. Hiervoor moet een omslag plaats vinden van 'peil volgt functie' naar 'functie volgt peil'.
- Inzetten op vernieuwing van het landbouwsysteem, passend bij de nattere condities.
- Kiezen om het Waterlands boezemsysteem groot en aaneengesloten te houden, vanuit het oogpunt van waterberging, maar ook als ecologisch netwerk en als vaarverbinding.
- Speciale aandacht voor het verbindende waternetwerk als waterrecreatie-paradijs, kansen voor verbindingen met het buitenwater (sluizen) en met het Vechtplassengebied. Tevens de vaarrelatie met de kernen in stand houden/ ontwikkelen.
- De veengebieden grenzen direct aan de stedelijke gebieden. Daardoor kunnen de lage delen goed worden benut voor het tijdelijk parkeren van (stedelijk) water in het geval van wateroverlast.
- Waterveiligheid is voor de langere termijn een opgave. Bijvoorbeeld rond de Markermeerdijken. Bieden nieuwe concepten als overstromingsbestendig bouwen en meerlaagsveiligheid een kans?
- Versterken van het recreatieve netwerk, onder meer langs de oude structuurlijnen (linten, dijken, kades, vaarten, dieën, boezems).
- Versterking van de recreatieve voorzieningenstructuur in dit gebied. Versterk de recreatieve gebruiksmogelijkheden, de belevingswaarde en creëer (overweldigende) natuur- en landschapservaringen.
- Amsterdam, Purmerend en Zaanstad ontwikkelen zich tot de hoofdsteden en uitvalsbases en stimuleren en bewaken de kwaliteit het gebied.

3.2

Het Gooi

Het Gooi is de bakermat van de natuurbescherming en cultuurbehoud in Nederland.

Erfgoed als rode lijn

Het Gooi is de bakermat van de natuurbescherming en cultuurbehoud in Nederland. Het besef van het belang van behoud vatte post rond 1825 met verzet tegen de afbraak van het Muiderslot en kreeg een vervolg met het verzet tegen het met afval volstorten van het Naardermeer aan begin van de 20e eeuw. Dit leidde tot het eerste beschermde natuurgebied van Nederland. In deze periode werd in Laren ook de eerste welstandscommissie van Nederland opgericht en gingen de Gooise gemeenten in een 'schoonheidscommissie' samenwerken om de toenemende woningbouw in een goede balans met de aanwezige landschaps- en natuurkwaliteiten te ontwikkelen. Ruimte, natuur en frisse lucht waren de kwaliteiten waarom (kapitaalkrachtige) burgers zich hier wilden vestigen, de gemeenten wilden het kind niet met het badwater weggooien. Dit leidde toen tot een gerichte keuze voor de uitbreidingslocaties langs en op de enges (waar prachtige villawijken met mooie lanen en waterpartijen werden aangelegd) en de bescherming van de voormalige heidevelden als natuurgebieden. Dit zijn kwaliteiten waar de regio nog steeds van profiteert.

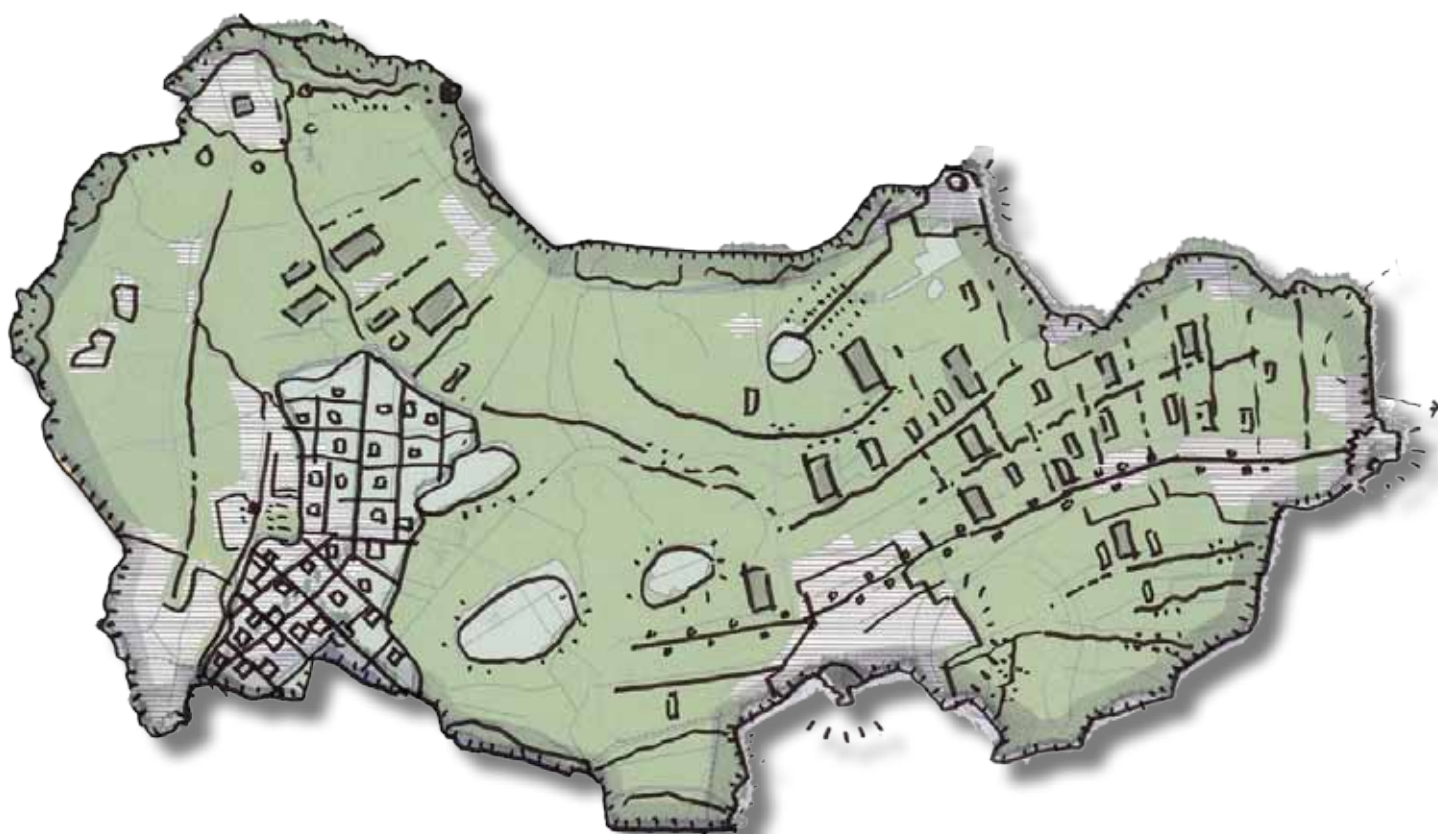
De koers is het gebied met zijn veelheid aan kwaliteiten zorgvuldig door te ontwikkelen als woon-, leef- en werkmilieu 'in een stijlvolle setting'. De opgave is hierbij de omvangrijke energietransitie op een fijnzinnige manier uit te werken, die past bij de stijlkenmerken en kwaliteiten van de regio. Voortbouwend op de ervaringen uit het verleden is het Gooi daarbij kansrijk om een gidsregio te worden voor hoe een duurzame, kwalitatieve leefomgeving er uit kan zien.

Koers

- Het Gooi als gidsregio voor de ontwikkeling van een duurzame, kwalitatieve woonomgeving, met oog voor de landschappelijke kwaliteiten en het zorgvuldig verduurzamen van de woningen.
- Bij het Gooi passende vormen van opwekking van duurzame energie (bijvoorbeeld warmtepompen, biomassa, zorgvuldig geïntegreerde zonnedaken) ontwikkelen.
- Ontwikkelruimte voor kleinschalige vormen van landschappelijk wonen op de overgang van het Gooi naar de flanken (als natuurinclusieve ontwikkelstrategie) verkennen.
- Doorgaan op de strategie van ontsnipperen en van het aaneengesloten houden van de natuurlandschappen.

3.3

West- Friesland

Het Kwaliteitsbeeld zet de spotlights op West-Friesland. Het is een complex landschap, bestaande uit verschillende deelgebieden, met aan de ene kant zeer bijzondere (historische) kwaliteiten, terwijl er aan andere kant een grote dynamiek heerst. De actuele en de te verwachte ruimtelijke ontwikkelingen (op het gebied van landbouw, verstedelijking, recreatie, infrastructuur, duurzame energie) zetten de fragiele kwaliteiten in dit landschap onder druk en bedreigen de samenhang binnen het gebied.

Voor de sterk groeiende sectoren als zaadveredeling, off shore en agribusiness is de beschikbaarheid van (hoog opgeleid) personeel van steeds groter belang. De kwaliteit van de leefomgeving wordt daardoor ook in dit deel van de provincie steeds belangrijker. De opgave is alle ontwikkelingen die hier spelen én op het gebied af zullen komen, te verbinden aan een verhoging van de kwaliteit van de leefomgeving. West-Friesland biedt vele - vaak onverwachte en minder bekende - kwaliteiten, die hier als vertrekpunt voor kunnen dienen.

Erfgoed als rode lijn

West-Friesland is een voormalig waddenlandschap met geulen en hogere kreekruggen. Daarop ontwikkelde zich eeuwen geleden een dik veenpakket. In de Middeleeuwen werd dit veen ontgonnen en in cultuur gebracht. De structuren uit die periode (linten, smalle opstreckende verkavelingen, vaarten) zijn nu nog steeds structuurbepalend voor het landschap. Door de ontwatering begon echter de bodem te dalen en is het veen hier uiteindelijk helemaal verdwenen. West-Friesland is nu een kleilandschap met een veenstructuur. Dit maakt het gebied soms lastig leesbaar en te plaatsen.

Het gebied heeft een zeer oude bewoningsgeschiedenis. Lange tijd was het een dichtbevolkt gebied. In de jonge steentijd waren er al woonplaatsen op de toenmalig hoge delen (Zandwerven, Aartswoud, Groetpolder, Kolhorn). In de bronstijd kwamen vele kolonisten naar dit gebied die zich vestigden in het oostelijk deel van West-Friesland op de flanken van de oeverwallen langs de krekken. Latere nederzettingen komen uit de late IJzertijd (bijvoorbeeld bij Opperdoes). Ook heeft het gebied een Romeinse bewoningsgeschiedenis (Schagen). In het huidige landschap zijn er op veel plekken net onder de oppervlakte - soms unieke en zeer waardevolle - sporen hiervan te vinden. Het is een vervolgonderzoek waard om te verkennen of deze oude plekken, in samenhang met bijvoorbeeld de structuur van kreekruggen, opnieuw betekenis kunnen krijgen binnen de ontwikkeling van West-Friesland.

Een andere rode lijn is de relatie van West-Friesland met de zee. West-Friesland is geheel omgeven door de Westfriese Omringdijk, een oude dijkstructuur uit de 13e eeuw, die West-Friesland ooit als (schier)eiland in de Zuiderzee beschermde. De stadjes (Medemblik, Enkhuizen, Hoorn, Schagen) liggen allen aan de Omringdijk en waren oorspronkelijk verbonden met de open zee. Later is het eilandkarakter verdwenen, doordat er buitendijkse aanwassen zijn ingepolderd en delen van de zee zijn drooggemalen. De sterke relatie met het buitendijkse water is daarmee verdwenen. Dorpjes die oorspronkelijk aan zee lagen (bijvoorbeeld het sluisdorpje Kolhorn waar goederen werden overgeslagen) liggen nu middenin het agrarische land. Zou het mogelijk zijn om langs de Omringdijk weer een relatie met het water te leggen? Langs de dijk kunnen nieuwe kwaliteiten en identiteiten tot ontwikkeling komen. Specifiek gaat het om de omgeving van Schellinkhout (tuin van Hoorn), de kustzone grenzend aan Enkhuizen; open landschap grenzend aan Medemblik met Opperdoes, Twisk, Abbekerk, De Weere en tenslotte het voormalige terpenlandschap rond Schagen.

In de 16e en 17e eeuw is er sprake van een toename van de welvaart. Dit is terug te zien in de steden, de drooglegging van de grote meren (hier Polder Heerhugowaard) en de omschakeling van het gemengde landbouw bedrijf naar de meer gespecialiseerde zuivelproductie en de opkomst van de groenteteelt. Dit heeft interessante structuren, plekken, kwaliteiten en ervaringen opgeleverd. Bijvoorbeeld een netwerk van vaarten, vaarveilingen, de geur van kolen tijdens de oogst, etc.. Vanuit deze ontwikkelingen is het gebied nu een mondiaal centrum voor de zaadveredeling geworden, één van de belangrijk(st)e economieën van de regio. Voor het aantrekken van personeel voor deze bedrijven zal een aantrekkelijke woonomgeving steeds belangrijker gaan worden. De vraag is hoe deze sector zelf een bijdrage kan leveren aan de versterking van kwaliteit van dit gebied. Bijvoorbeeld via behoud en ontwikkeling van het tuinbouwerfgoed, vaarnetwerken, inpassingen bedrijven, landschappelijke raamwerken, etc.

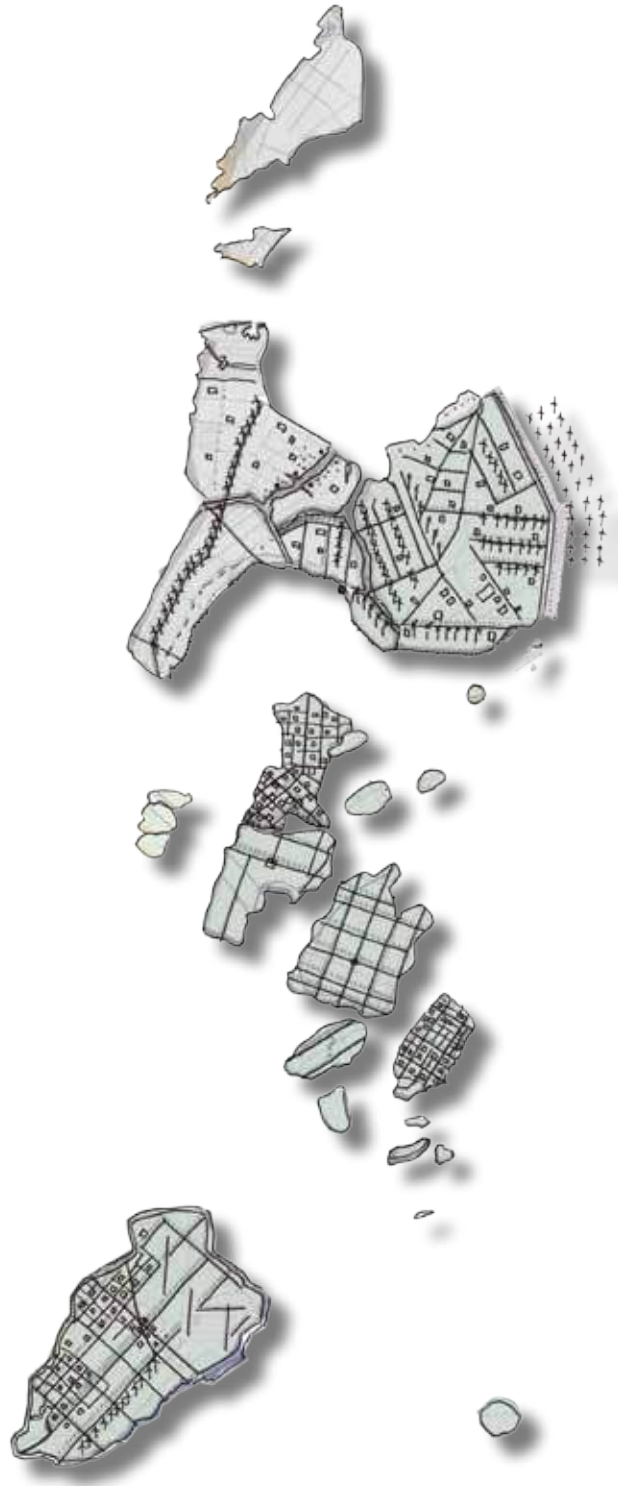
De afgelopen decennia is het gebied sterk veranderd door de uitbreiding van de kernen, de groei van recreatie en toerisme en de ontwikkelingen in de landbouw. Het meest ingrijpend voor het landschap zijn de omvangrijke ruilverkavelingen die hier zijn uitgevoerd. Grootslag en Geestmerambacht zijn voorbeelden van gebieden die structureel zijn veranderd. Dit zijn nu de gebieden waar veel ruimtelijke ontwikkelingen samenkomen (grootschalige bebouwing op erven, bollenbroei). Naar deze gebieden wordt ook gekeken voor de grote opgaven zoals agro-logistiek en duurzame energie. De opgave is deze ontwikkelingen te verbinden aan gerichte investeringen in kwaliteit van het landschap, zowel op bouwsteenniveau, als op gebiedsniveau. Om de samenhang binnen West-Friesland als geheel te behouden en te versterken is een samenhangende koers voor het gebied nodig.

Koers

- West-Friesland als samenhangend geheel ontwikkelen en versterken.
- Een aantal waardevolle (open) landschappen benoemen die grenzen aan de Omringdijk-steden, zoals Schagen, Medemblik, Enkhuizen en Hoorn. Deze open ruimten vormen 'de tuinen' van de genoemde steden. De Omringdijk vormt de ruggengraat hiervoor. Het geheel zorgt ervoor dat de Omringdijk soeverein in de open ruimte blijft liggen.
- Veel aandacht voor de leefkwaliteit in dorpen, linten en vrijkomende erven. De linten vormen het beeldmerk van West-Friesland. Open weidelandschappen aan weerszijden van linten zijn beeldbepalend. Mogelijkheden voor aantrekkelijke landelijk woonmilieus benutten, bijvoorbeeld op hoger gelegen kreekruigen.
- Geen grootschalige opstellingen voor windenergie (wanneer die de ontwikkelingsmogelijkheden en aantrekkelijkheid van het gebied om er te wonen en recreëren beperken).
- Invzetten op duurzame energie gekoppeld aan de landbouwclusters en kennis-intensieve landbouw. Productie van zonne-energie op de grote dakvlakken van de agro-complexen (bollenbroei, zaadveredeling, kassen, agro-logistiek, etc.). Reststoffen uit landbouwcluster optimaal inzetten voor energie en circulaire economie.
- Benutten van het potentieel aan geothermie, voor bedrijvigheid en woningen.
- De grootschalige ontwikkelingen koppelen aan de opzet van en versterking van een robuust, landschappelijk ruimtelijk raamwerk.
- Recreatieve infrastructuur en het netwerk van recreatieve voorzieningen verbeteren en uitbreiden: bijvoorbeeld middels buitenpoorten (OV-haltes die grenzen aan het landschap), vaarverbindingen, oude linten,
- Verkenning hoe de bijzondere tijdsdiepte, sporen en verhalen uit verschillende ontwikkelingsperiodes van West-Friesland, zichtbaar en beleefbaar kunnen worden gemaakt, in samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen en programmatische opgaven.
- Zaadveredelingsconcentratiegebied bij Andijk herbegrenzen (overlapt met een weidevogelkerngebied).

3.4

Droogmakerijen en aandijkingspolders

Noord-Holland telt 120 droogmakerijen. Droogmakerijen zijn voormalige meren; aandijkingen zijn buitendijkse aanslibbingen die met het omdijken zijn gewonnen op de zee. Het nieuwe land werd na de drooglegging vaak in één keer samenhangend ingericht, meestal op basis van een totaalontwerp. De nieuwe polders zijn daardoor in contrast met het geleidelijk ontwikkelde oude land, strak van opzet. Grote open landbouwruimtes met lange lanen, wegen en vaarten met daarlangs erven in een groene omkadering kenmerken de nieuwe polders. De droogmakerijen zijn stuk voor stuk sterke ensembles met een grote interne consistentie, duidelijk begrensd door de boezemkaden en de ringvaarten.

Erfgoed als rode lijn

De droogmakerijen zijn in vier fasen ontstaan. De oudste droogmakerij van Noord-Holland dateert uit 1533 (Achtermeer bij Alkmaar); de laatste aandijkingen was de Wieringermeerpolder in 1930. De 16e eeuw is was de eerste grote experimenteerfase. Die leidde uiteindelijk in de 17e eeuw tot de aanleg van een aantal grote droogmakerijen die met molengangen werden drooggemalen. In de 19e eeuw volgt een fase waar de drooglegging met stoomgemalen plaats vindt. De laatste fase betreft de grote droogmakerijen van het Zuiderzeeproject. Elk van de fasen heeft droogmakerijen en aandijkingen met een eigen 'handschrift' opgeleverd. De stand van de techniek, de toenmalige landbouwkundige inzichten en de visie op ontwerp is in de reeks van droogmakerijen goed afleesbaar.

In de droogmakerijen spelen ontwikkelingen van verschillende aard. Zo zal in de eerste plaats de landbouw zich hier verder door willen ontwikkelen. Daarnaast zal de opwekking van duurzame energie hier voor een belangrijk deel een plek gaan krijgen. Tot slot speelt er in een aantal droogmakerijen de mogelijkheid van verdere bebouwing en verstedelijking. Door de diepe ligging krijgen de droogmakerijen in de nabije toekomst steeds meer te maken met opgaven als verzilting, verdroging en wateroverlast. Voor de landbouw zijn de heroriëntatie op een meer flexibel peilbeheer, een goed bodembeheer, biodiversiteit, circulariteit, energiezuinigheid en de versterking van de relatie met de omgeving belangrijke opgaven.

De opgave is om bij alle ruimtelijke ontwikkelingen de droogmakerijen als samenhangende, ruimtelijke eenheden te bewaken. Het waren eens meren, toen mooie, grote open landbouwpolders. De hoofdkeuze is bij nieuwe ontwikkelingen de droogmakerijen als geheel open te houden, dan wel voor de droogmakerij als geheel voor een nieuw gebruik en inrichting te kiezen. De ringvaart met het raamwerk van lanen, wegen, vaarten en erven vormt voor alle ontwikkelingen de basis.

Elke droogmakerij heeft zijn eigen opzet, karakter en programma. Enkele voorbeelden van verschillende koersen:

Beemster en Schermer / open houden

De grote 17e eeuwse droogmakerijen hadden een royale opzet, met mooie erven, herenboerderijen, buitenplaatsen. Nut en schoonheid kwamen hierin samen. De gedachte was dat een goede vormgeving van het landschap bijdraagt aan de kwaliteit van het maatschappelijk leven. Een raamwerk van vaar- en rijwegen en zorgvuldig ontworpen erfensembles zorgden voor een heldere opbouw. Al deze componenten dragen bij aan de hoge waarde van deze ensembles. De hoge ontwerp kwaliteit van de Beemster en Schermer blijkt mede uit het feit dat de verkaveling sinds de inrichting 400 jaar geleden niet of nauwelijks is veranderd. Ze kunnen net als de Amsterdamse grachtengordel met alle tijden mee.

Koers

- De koers is de Beemster en Schermer als grote open droogmakerijen van hoge landbouwkundige kwaliteit en als cultuurmonumenten van mondiale betekenis, in hun geheel beschermen en open houden. Deze gaan zo onderdeel uitmaken van het grote, open hart, centraal in de Provincie.
- De opgave is - in het verlengde hiervan - de bijzonderheid en kwaliteiten van deze droogmakerijen voor een breed publiek beter beleefbaar en tot een unieke ervaring maken.
- Ruimte voor nieuwe stad - land relaties creëren (buitenplaatsen, zomerhuizen, stadslandbouw). Die zijn geheel geheel in lijn met de sterke binding die in de droogmakerijen van oudsher met de steden bestond. Het waren rijke kooplieden die de drooglegging financierden, zij realiseerden hier buitenhuizen en zomerhuizen in de voorhuizen van de boerderijen.
- Veel aandacht voor een zorgvuldige doorontwikkeling van de erven.

Wieringermeerpolder / windkunstwerk

Met het droogpompen van de Wieringermeer in 1930 is de reeks van droogmakerijen voltooid. Met het ontwerp werd teruggegrepen op principes van nut en schoonheid van de Beemster en de Schermer. Kenmerkend voor de Wieringermeer zijn de nieuw ontworpen erven met de rode dakvlakken binnen rechthoekige erfbeplantingen, langs lange lanen en vaarten. Deze opzet heeft daarna weer model gestaan voor het ontwerp van de andere droogmakerijen van het Zuiderzeeproject en ruilverkavelingen die in de 20e eeuw in het hele land zijn uitgevoerd. De Wieringermeer is een landbouwpolder geworden, waarvan de opbouw en de ruimtelijkheid van hoge kwaliteit is.

In deze droogmakerij wordt een groot deel van windopgave van de provincie geconcentreerd. De ontwikkeling en begeleiding van het 'windlandschap' moet zorgvuldig gebeuren op basis van ruimtelijk onderzoek en ontwerp. Onderdeel hiervan vormt de verdere ontwikkeling van Agriport voor kassen, agro-logistiek en datacenters. Deze plek biedt grote mogelijkheden als voorbeeld van een 'hub' in de circulaire economie (benutten van warmte, geothermie, water, restproducten als grondstof et cetera).

De ruimtelijke, ecologische en recreatieve ontwikkeling van de randen van de Wieringermeer vormt een deelopgave. Hier moet geïnvesteerd worden in een brede gevarieerde landschappelijke zone met recreatieve trekpleisters. Dat geldt in het bijzonder voor de rand langs het IJsselmeer. Deze moet van een messcherpe smalle rand een echte kuststrook worden, met Den Oever en Medemblik als ankerpunten. Zo kan een aantrekkelijke verbinding tussen West-Friesland en het voormalige eiland Wieringen tot ontwikkeling komen. Het behoud en de versterking van de randen, het landschappelijk raamwerk, de kloeke groene erfcarrés met de kenmerkende oranje dakvlakken van de oorspronkelijke boerderijen vormen samen met een fris kleurschema voor nieuwe ontwikkelingen belangrijke bestanddelen voor de hoofdkoers.

Koers

- Kansen voor grootschalige opwekking van windenergie, in samenhang met agro/ energiecluster.
- Heroriëntatie van de landbouw op bodembeheer, waterberging, biodiversiteit, circulariteit, energiezuinigheid en versterkte relatie met de omgeving.
- Ontwikkeling tot windlandschap moet gepaard gaan met investeringen in de draagkracht van het landschap met name door het opdikken van de randen en het versterken van het polderstramien van vaarten, lanen en erven.
- De A7 zorgt ervoor dat de Wieringermeer overal dichtbij is: bij de MRA en de enorme ruimte van het IJsselmeer. Dit biedt specifieke mogelijkheden die behoedzaam moeten worden verkend en ontwikkeld.
- De Waterveiligheidsopgave en de dijkversterking vormen een opgave voor de lange termijn. De kustzone kan zich in een combinatie van diverse vormen van grondgebruik met de veiligheidsmaatregelen ontwikkelen tot een aantrekkelijke bestemming.

Haarlemmermeer en Heerhugowaard

De Haarlemmermeer en de Heerhugowaard (en de Purmer) zijn de meest stedelijke droogmakerijen (buiten de droogmakerijen die in het stedelijk gebied zijn komen te liggen, natuurlijk). Hier is sprake van grote dynamiek.

Heerhugowaard

Ook in de Heerhugowaard bepaalt verstedelijking grotendeels het beeld van de polder. Heerhugowaard vormt de kop van de langgerekte stedelijke band, die van zuid naar noord langs de Noord-Hollandse kust loopt. In de Heerhugowaard heeft zich in de laatste decennia van de twintigste eeuw en vooral in de VINEX-periode een uitgestrekt suburbaan woongebied ontwikkeld en een staalkaart van duurzame woonwijken. Energiezuinige woningen en zorgvuldig omspringen met water en energie maken Heerhugowaard tot een koploper op gebied van duurzaamheid. Wonen in een groot, open en dynamisch landbouwgebied in de nabijheid van de binnenstad van Alkmaar en met de zee op fietsafstand vormen de landschappelijke component van de aantrekkelijkheid van het vestigingsmilieu. Dit kan verder ontwikkeld worden bijvoorbeeld door de nabijheid van het sterke tuinbouwcluster in deze polder en de regio te benutten. Alle ingrediënten en condities komen hier samen om te experimenteren met een vergaande integratie van land- en tuinbouw, verstedelijking en een duurzame energie en de kansen hiervan nader te onderzoeken.

Koers

- Duurzaamheid en integratie van hernieuwbare energie en het verstedelijkingsproces vormen een belangrijke kwaliteit om op door te koersen. Geothermie en de toepassing van smart grids lijken hier een kansrijke onderlegger voor de verdere stedelijke ontwikkeling.
- Bij het verder ontwikkelen van de Heerhugowaard zou het benutten van de aanwezige kwaliteiten en met name het toevoegen van nieuwe landschappelijke kwaliteiten een belangrijke focus moeten zijn.

Haarlemmermeer

De Haarlemmermeer heeft, vergeleken met bijvoorbeeld de Beemster, een karige opzet. Het utilitaire karakter domineert; het landschappelijke karakter is soberder en schraler van opzet. Geen royale wegprofielen met dubbele bomenlanen, geen rijke herenboerderij en buitens. Wel heeft de polder door de kilometers lange lijnen van de (hoofd)vaarten en de polderwegen, die zo ongeveer van Amsterdam naar Leiden lopen, een zekere monumentaliteit door de enorme ruimte die wordt omspannen.

De heftige dynamiek van Schiphol, grootschalige infrastructuur, suburbane woongebieden, bedrijven- en kassencomplexen die sinds de jaren '60 van de vorige eeuw hier plek hebben gekregen, heeft de monumentaliteit van de polder naar de achtergrond gedrukt. De Haarlemmermeer is een pioniersland; de mogelijkheden die er zijn worden als het ware instant benut. Dit heeft geleid tot een mozaïek van vlakken met sterk contrasterende kleuren.

Koers

- Het is belangrijk om bij de doorontwikkeling van de Haarlemmermeer een verbindende structuur mee te geven aan het mozaïek van losse vlakken en te investeren in een landschappelijk raamwerk voor de specifieke vorm van stedelijkheid die hier is ontstaan.
- De Ringvaart met zijn bovenlanden en groengebieden, de geniedijk, de tochten, linten en buurtschappen bieden aanknopingspunten voor het verstevigen van de landschappelijke structuur. De gemalen, de elementen van de Stelling van Amsterdam kunnen kristallisatiepunten in deze netwerken vormen.
- De aanwezigheid van grote energieverbruikers (Schiphol, datacenters) en op het elkaar aansluiten van grote warmteproducenten (datacenters) en warmteconsumenten (kassen) en ter plaatse benutten van geproduceerde CO₂ vragen hier om het ontwikkelen van een plan voor een modern energielandschap, dat de potenties van het metabolisme van Schiphol optimaal benut.
- De realisatie van Park 21, als groot regionaal recreatie en leisure-landschap is een belangrijke kwaliteitsimpuls voor de Haarlemmermeer. Het vormt een belangrijke verbindende scheg in de zuidwesthoek van de metropoolregio Amsterdam.
- Het experimenteren met nieuwe concepten voor verstedelijking en bedrijvigheid past prima bij het pionier-karakter van de Haarlemmermeer. Door het ontwikkelen van nieuwe mix-milieus waarin de water- en energieopgave optimaal zijn geïntegreerd kan de Haarlemmermeer zich profileren.

3.5

Kust en duinsysteem

De langgerekte zone van zee, strand, duinen samen met de binnenduinrand (open polders langs de duinen) vormt een belangrijke landschappelijke, natuurlijke dragende structuur van de provincie. Al duizenden jaren vormt deze hogere zone een gewilde woonplaats.

Erfgoed als rode lijn

De oude geschiedenis is nog vrijwel onontdekt, doordat deze steeds weer door afzettingen van de zee zijn bedekt. De duinenstrook heeft zich - in samenhang met de zeespiegelstijging van de afgelopen 10.000 jaar - steeds weer verhoogd en landinwaarts verplaatst. Sinds het eind van de 20e eeuw wordt de duinenrij door zandsuppleties op zijn plek gehouden.

In de 17e eeuw werd het natuurschoon van de dynamische kuststrook ontdekt door de stadsbewoners. Het contrast tussen de 'woeste natuur' en het agrarisch land van de binnenduinrand had een grote aantrekkingskracht. Er zijn toen riante woonhuizen, buitenplaatsen en parken aangelegd. Later, vanaf 1920 werden er villawijken gerealiseerd. Nu nog steeds is de duinzone een aantrekkelijk complex van natuur, cultuur, recreatiegebieden, rust, ruimte, uitzicht en horizon. De dragende structuur is de Herenweg (een oude landweg) die steeds min of meer op de overgang van de bosrijke duinen naar de open binnenduinrand loopt, met haaks daarop de verbindende zeewegen. De band van stedelijke kernen en infrastructuur langs de A9 (van Haarlem tot Heerhugowaard) ontleent zijn aantrekkingskracht mede aan het open landschap langs de duinzoom, met daarachter de hoog oprijzende duinen.

De zone vormt een belangrijk onderdeel van het internationale duin- en kustecosysteem, het is een internationale klimaatcorridor waarlangs soorten zich kunnen verplaatsen. Een groot deel van het Hollandse kustsysteem is groot genoeg om de effecten van klimaatverandering op te vangen. Er zijn een aantal maatregelen nodig om de adaptiviteit te vergroten:

- Vergroting van het duingebied, onder meer ter plekke van de versnipperde delen
- Barrières voor migrerende soorten wegnemen
- Herstel van natuurlijke, landschapsvormende processen, zoals erosie en sedimentatie, stuivende duinen
- Herstel zoet - zout gradiënten
- Herstel pioniersvegetaties

De ontwikkeling van een bredere, meer dynamische kuststrook kan meerdere functies hebben: het draagt bij aan de kustverdediging en de zoetwaterwinning, biedt verbrede kansen voor recreatie en toerisme, en - op de zeer lange termijn - kan het leiden tot nieuwe hoge, droge woonplekken. In de tussentijd kunnen met meer dynamiek en goede inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen de ervaring en beleving van de 'woeste natuur' versus de cultuurlandschappen worden vergroot. In het gebied zijn ook verschillende culturele relicten te vinden (Atlantic Wall, aardappelakkerijtjes van het zeedorpenlandschap, stellingen van Amsterdam, IJmuiden, Den Helder, etc.), deze kunnen nog aan zeggingskracht en verbeelding winnen.

Ook de binnenduintrandzone (open polders langs de duinen) is vanuit oogpunt van natuurontwikkeling waardevol, met name in relatie tot het schone kwelwater dat hier uittreedt. Een natte strook langs de duinvoet biedt kansen voor bijvoorbeeld weidevogels, maar kan ook ingezet worden om water op te vangen en zo de achterliggende kernen en landbouwgebieden ten tijde van droogte van schoon water te voorzien. De benutting van deze kansen vergt de ontwikkeling van een samenhangende ontwikkelingsvisie op de hele zone.

Koersen

Zee

- De kansen voor meerwaarde van de wind op zee projecten benutten door deze te combineren met andere functies (bijvoorbeeld aquaculturen, zeewierteelten, natuurparken), zodat het de kraamkamers van de Noordzee worden. Doordat het plekken worden voor de productie van plantaardige eiwitten en algen wordt een nieuw substantieel landbouwareaal toegevoegd aan de provincie.
- De grote kustlengte van de provincie en de variatie aan mogelijkheden om het grote water met al zijn dynamiek te ervaren bieden aanknopingspunten voor sublieme ervaringen: Marsdiep, Breezand, Hondsbossche duinen, Afsluitdijk, pieren IJmuiden et cetera.

Duinen

- Blijven meegroeien met de zee: werken aan een doorgaande, continue verbreding van de kust en aan een duinstrook met veel ruimte voor natuurlijke processen.
- De hele zone versterken als internationale klimaatcorridor voor de natuur.
- Inzetten op een doorgaande verbreding van de duin/kustzone als hoge, droge plek voor de lange termijn. Grote zandsuppleties en zandmotoren (building with nature) bieden mogelijkheden om de recreatieve mogelijkheden in de nieuw ontstane ruimte uit te breiden en daarmee tegelijk de kwetsbare delen van de duinen te ontzien.
- Aandacht voor en markering van de culturele bijzonderheden zoals de landgoederen, het vissers- en zeedorpenlandschap (aardappelakkerijtjes), Atlantic Wall.

Binnenduintrandzone

- Inzetten op een samenhangende koers voor de gehele binnenduintrand: waterberging, natuurontwikkeling, recreatie en kleinschalige woonmilieus.
- Heroriëntatie landbouw, inzetten op de ontwikkeling van een duurzame bollenteelt
- Opruimen van grote schuren die de ruimte dichtzetten.
- Onderzoeken of de drukke weg (N 203, tussen A9 en Castricum) vervangen kan worden door een korte verbindende schakel tussen N513 en de A9
- Waar bollenconcentratiegebied en weidevogelkerngebieden overlappen: kiezen voor weidevogels.

Waddenkust

- De waddenkust van bovenin in Texel tot en met Wieringen en de Afsluitdijk bij Den Oever ontwikkelen tot een aaneenrijging van refugio's voor natuur en plekken waar de natuur(lijke) dynamiek kan worden beleefd.

3.6

(Voormalige) eilanden

Texel en Wieringen vormen kwaliteiten van de buiten-categorie op het provinciale palet van landschappen. Het zijn de oerkernen (keileembulten) waar het landschap van Noord-Holland in de loop van eeuwen als het ware naar toe is gegroeid. Het zijn standvastige grondlichamen waar de zee nooit grip op heeft gekregen, die uiteindelijk de hele kustlijn van noord Nederland hebben bepaald. Zonder deze eilanden was de kustlijn veel oostelijker komen te liggen.

Voor Wieringen geldt, dat het glooiende landschap met een gevarieerd grondgebruik, aantrekkelijke dorpen, vissershaven en recreatieve trekpleisters potentieel erg aantrekkelijk is, vooral ook door zijn vlotte bereikbaarheid via A7 en Afsluitdijk. De kwaliteiten van Wieringen kunnen nog aanmerkelijk worden opgepoetst. Het eiland kan ruimte bieden aan een experimentele mix van het versterken van de cultuurhistorische kwaliteiten en de vernieuwing van het eilandgevoel in nieuwe recreatieve concepten.

De N99 naar Den Helder heeft nu veel impact op Wieringen; zonder deze weg kan Wieringen zich veel meer op de Waddenzee richten. Ook een hoge dijk ontnemt nu het zicht op de Waddenzee. Voor de toekomst van het eiland is het interessant om een 'meerlaagse benadering van waterveiligheid' te verkennen (waarbij wordt geanticipeerd op een lage overstromingskans) ten gunste van een sterke relatie met de zee.

De kwaliteiten van Texel staan inmiddels in de schijnwerpers. De Hoge Berg en zijn omgeving zijn van uitzonderlijke kwaliteit. In het project Planet Texel wordt de ontwikkeling van Texel als een duurzaam, zelfvoorzienend eiland verkend. De vertaling hiervan in een strategie en uitvoeringsprogramma is kansrijk. Aan de Waddenkant kunnen de potenties voor recreatie en natuurbeleving nog worden verbeterd.

Koers

- Versterking van de mogelijkheden voor recreatie en natuurbeleving langs de waddendijken.
- Verdere ontwikkeling van recreatie, natuur en duurzame landbouw in onderlinge samenhang.
- Verdere ontwikkeling van eigen producten (voedsel, wol, zeewier, vis, et cetera).
- Kwaliteitsverbetering van de recreatieve accommodaties en voorzieningen op Texel en Wieringen. Herstructurering en verbetering van bestaande recreatiecomplexen. Ontwikkelen van nieuwe vormen van (verblijfs)recreatie.
- Den Oever, Den Helder en Oudeschild als de uitvalsbases voor het ontdekken van het Waddengebied.
- Texel: zelfvoorzienend eiland op gebied van drinkwater en duurzame energie.
- Ruimtelijk regime dat de blijvende openheid van het landschap rond de Hoge Berg garandeert.
- Onderzoek naar een alternatief voor de N99 over Wieringen.
- Toepassen van de principes van meerlaagsveiligheid op Wieringen.

3.7

Markermeer/IJsselmeer

Het Markermeer-IJsselmeer, dat direct aansluit op het stedelijk gebied heeft veel potentie om de waarde van het landschap voor het vestigingsklimaat verder uit te bouwen. Het is een groot en open water waar natuur, ruimte, verten en horizon het gebruik en het beeld bepalen.

In het druk gebruikte vaargebied is een versterking van de relatie tussen het binnen- en buitenwater erg aantrekkelijk. De kans is de gehele kustlijn van Amsterdam via Volendam, Monnickendam, Edam, Hoorn naar Enkhuizen, Medemblik en Wieringen met al zijn kwaliteiten, als een gevarieerd en aantrekkelijk waterlandschap voor natuur, recreatie, toerisme en wonen te ontwikkelen. Nieuwe kustvormen en de verdere ontwikkeling van Marken en Wieringen als pleisterplaatsen dragen aan de kwaliteit hiervan bij. De dijk kan zich als cultuurhistorisch monument ontwikkelen tot de drager van een gevarieerde kustzone met bijzondere plekken vol verhalen over gestrande schepen, verdrinken dorpen, baaien, kapen, braken, etc. Het is nodig hiervoor de recreatieve gebruiksmogelijkheden van de dijk, de aanliggende zone én het water te vergroten met respect voor de kwaliteiten en potenties van de natuur.

Het Markermeer-IJmeer kan als ecologisch systeem verbeteren door ondiepten, luwten, overgangen land-water en brede oevers tot ontwikkeling te laten komen. Essentieel is om de gebruiksdruk (water- en oeverrecreatie) en de natuurontwikkeling beide (onderling goed afgestemd) tot hun recht te laten komen. Voor het IJsselmeer geldt eigenlijk hetzelfde, zij het dat de gebruiksdruk daar geringer is. De ontwikkeling van de Wieringermeerdijkzone, tussen Medemblik en het eiland Wieringen biedt hiervoor nieuwe kansen.

Koers

- De natuurlijke kwaliteiten en potenties van het Markermeer als zoet-watersysteem verder ontwikkelen. Bijvoorbeeld door het creëren van zachte land-water overgangen, onderwater vegetaties, eilanden, kraamkamers voor vis, verbeterde nutriënthuishouding.
- Behoud van de monumentale dijken als cultuurhistorisch waardevolle drager van het kustlandschap.
- Het recreatief netwerk naar de kust en in de oeverzone krijgt een impuls over de hele lengte.
- Nieuwe oeverzones en eilanden bieden kansen voor recreatief gebruik en toeristische mogelijkheden (in directe aansluiting op de stad) en meer gevarieerde mogelijkheden voor de waterrecreatie. Op vakantie direct vanuit je stad. Niet meer in het vliegtuig, maar zo wegvaren
- Het realiseren van schakels tussen binnen- en buitenwater voor natuur, voor verbetering van de nutriënthuishouding én voor de waterrecreatie.
- Het creëren van een logische afwisseling tussen rustiger plekken (voor natuur) en plekken met voorzieningen voor de grotere bezoekersstromen; de aanwezigheid van de kernen en het netwerk van verbindingen voor de diverse modaliteiten zijn hiervoor maatgevend.
- De stedelijke ontwikkeling langs het Markermeer-IJmeer krijgt vorm in specifieke gedaanten die bijdragen aan de kwaliteit en de gevarieerdheid van de kustzone.

4 Ruimtelijk beleid en Kwaliteitsbeeld

Ruimtelijk beleid en Kwaliteitsbeeld

De ambitie van de Provincie is met de nieuwe Omgevingsvisie tot een compact, helder verhaal over de ontwikkelingsrichting en -mogelijkheden van de provincie te komen, waarbij de sturing beperkt blijft tot de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid. In dit hoofdstuk wordt als input daarvoor de mogelijke samenhang tussen het Kwaliteitsbeeld en het ruimtelijk beleid verkend. De inzet is om, met de huidige beleidsregimes als vertrekpunt, op basis van de geformuleerde kwaliteitsprincipes tot een nieuw helder verhaal te komen. Dit leidt tot het voorstel om het ruimtelijk beleid te structureren tot twee samenhangende ruimtelijke hoofdregimes voor de hele provincie; het prachtlandschap en het krachtlandschap.

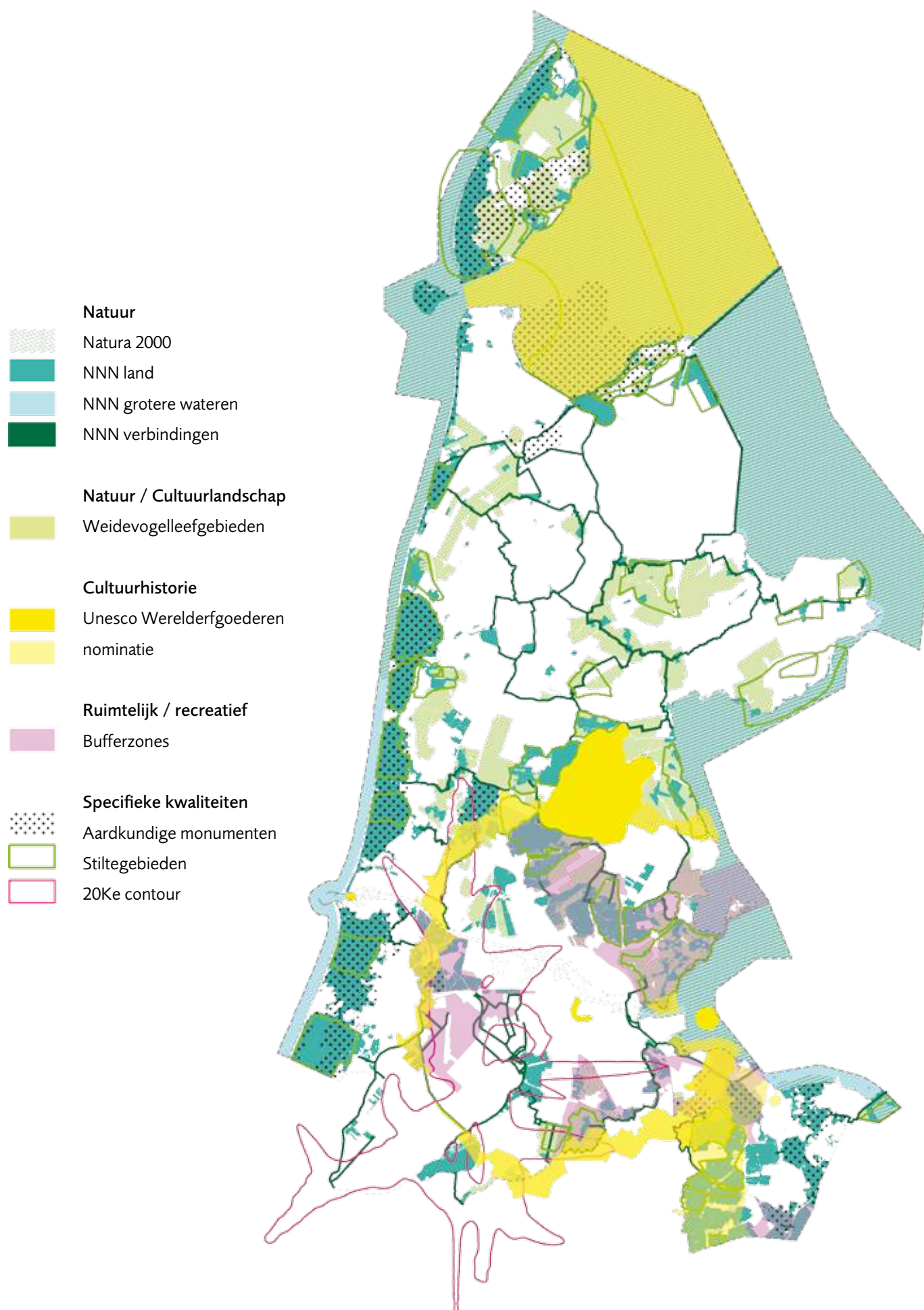
Huidig beleid

Op dit moment bestaat de ruimtelijke bescherming van het landschap uit een stapeling van elkaar overlappende regimes, die elk hun eigen regels en instrumentarium kennen. Soms versterken regimes elkaar, maar soms ook spreken ze elkaar tegen. De begrenzingen van regimes zijn daarbij niet altijd eenduidig en hebben regelmatig geen logische samenhang tot elkaar en tot het landschap. Één en ander draagt niet helder en eenduidig de provinciale visie op de toekomst van het landschap uit. Daarmee ontstaan er nu in de praktijk (regelmatig) discussies over wat er wel of niet mag in een bepaald gebied.

Provinciale beschermingsregimes:

- Het Werelderfgoedverdrag (UNESCO)
- Provinciaal monumentenbeleid
- Provinciale buffergebieden
- Weidevogelbeschermingsbeleid (weidevogelkerngebieden en weidevogelleefgebieden*)
- NNN (Natuur Netwerk Nederland)
- Natura2000

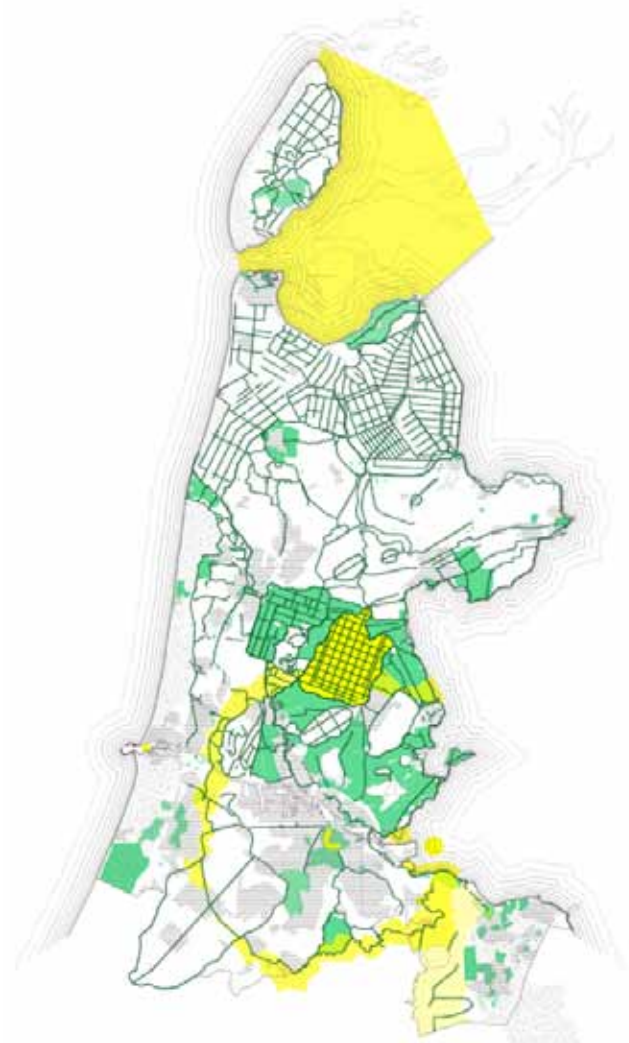
* Bij de verkenning van het huidig beleid is onderscheid gemaakt tussen weidevogelkern - en weidevogelleefgebieden. Dit heeft ermee te maken dat de bescherming van de weidevogels recent teruggebracht tot de kerngebieden. Voor de (overige) leefgebieden is het de vraag of de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van deze gebieden nog specifieke bescherming vragen, anders zal hier het beschermingsregime vervallen. Op basis van de gedachtegang over waarden en kwaliteiten van het landschap die in het Kwaliteitsbeeld is opgebouwd luidt het advies om in 1) de weidevogelleefgebieden die deel uitmaken van de cultuurhistorische zeer waardevolle gebieden een vorm van bescherming te handhaven. Daarnaast zijn er een aantal leefgebieden, die 2) als open ruimte, in de nabijheid van dorpen en steden, of 3) omdat ze als onderdeel van een groter samenhangend landschappelijk geheel een hoge landschappelijke waarde hebben. Ook voor deze gebieden is het advies een vorm van bescherming te handhaven. Zie ook 'Advies weidevogelleefgebieden, in de volgende paragraaf, p.164.

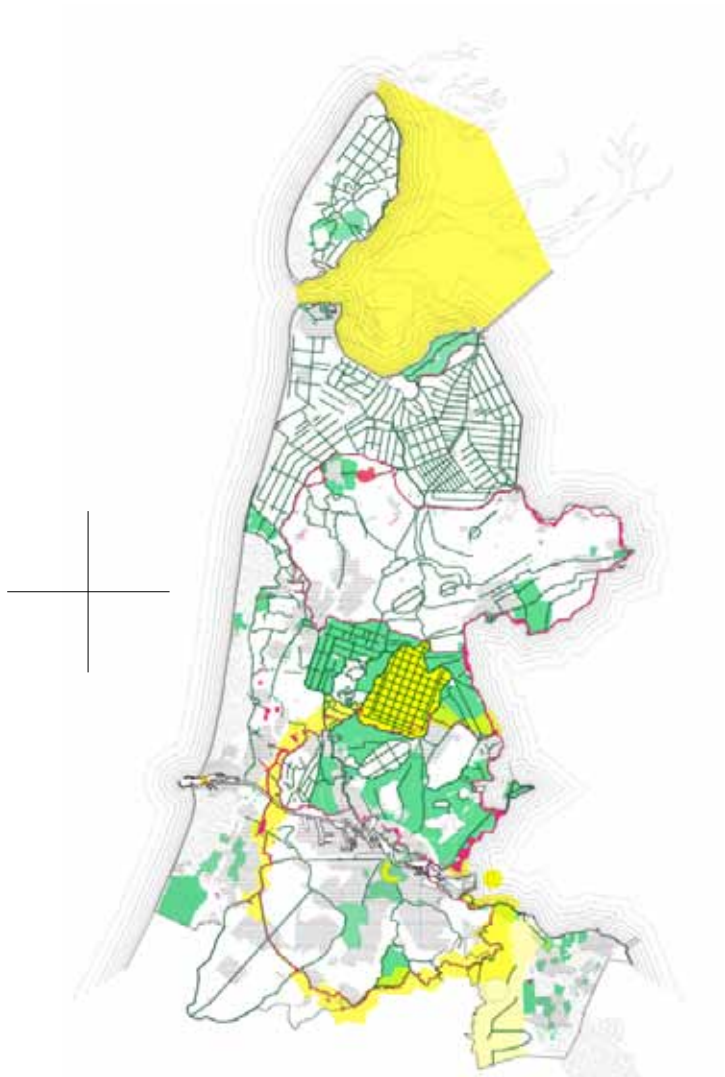
Overzicht huidige provinciale beschermingsregimes

Bescherming landschap als cultureel erfgoed

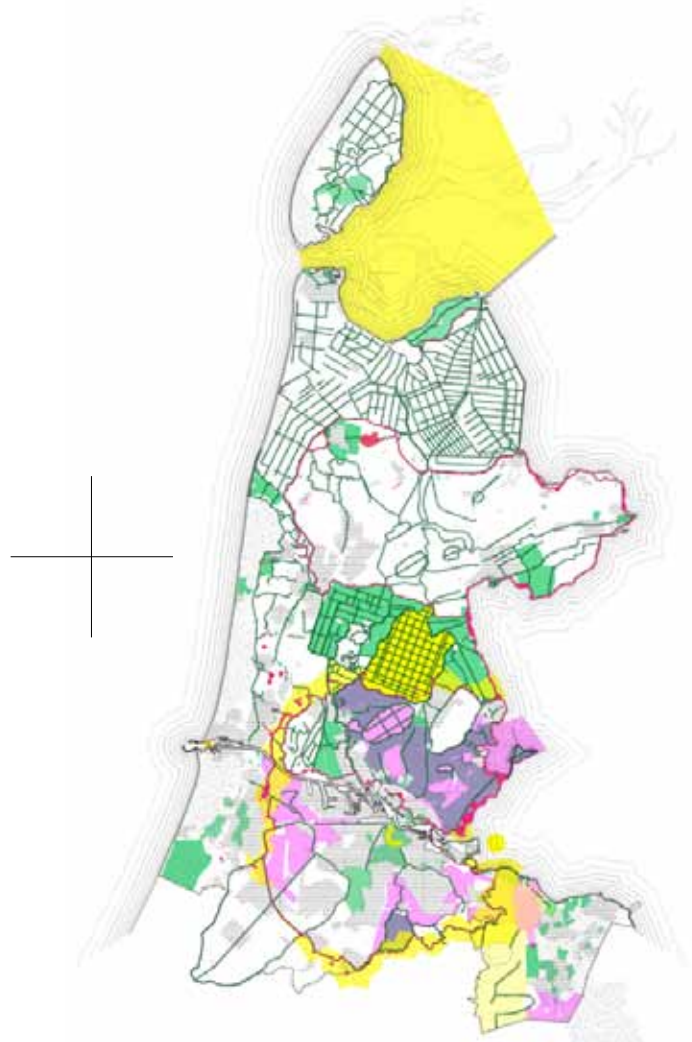
Het grootste deel van de provincie bestaat uit cultuurlandschappen. Eén van de provinciale taken is om het cultureel erfgoed en de universele waarden van het werelderfgoed te beschermen en behouden. In kaartenreeks (op deze en de volgende pagina's) is verkend in hoeverre de gebieden, die cultuurhistorisch van 'zeer hoge waarde' zijn met het huidige beleid beschermd worden.

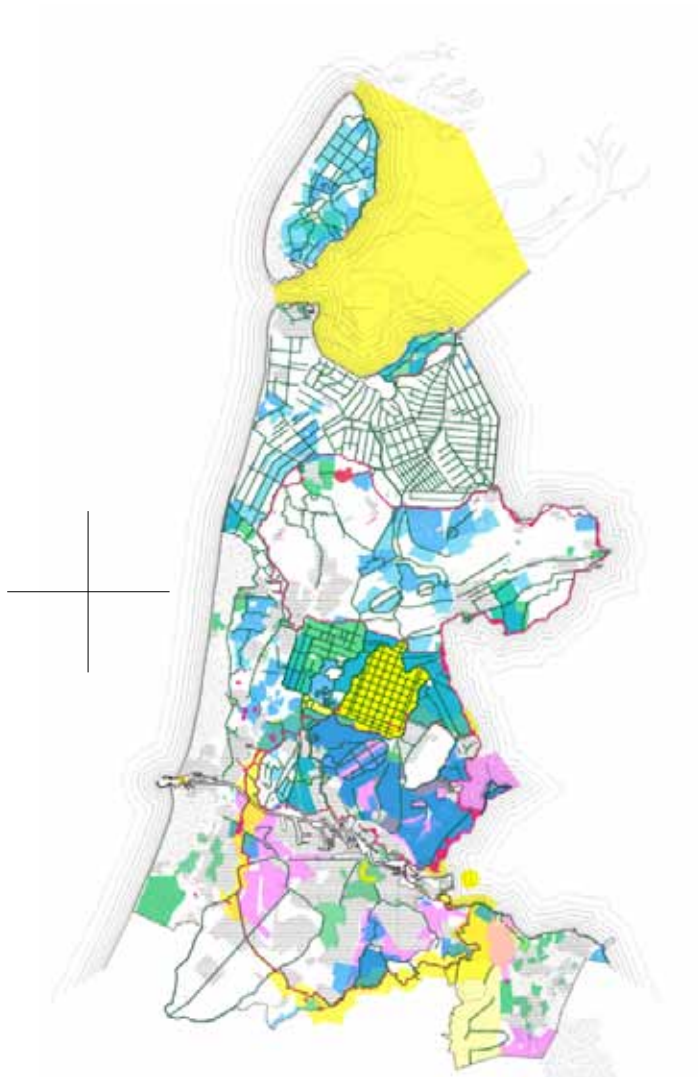
Het Werelderfgoedverdrag (UNESCO)
(i.r.t. landschappen van zeer hoge
cultuurhistorische waarden)

Provinciale monumenten

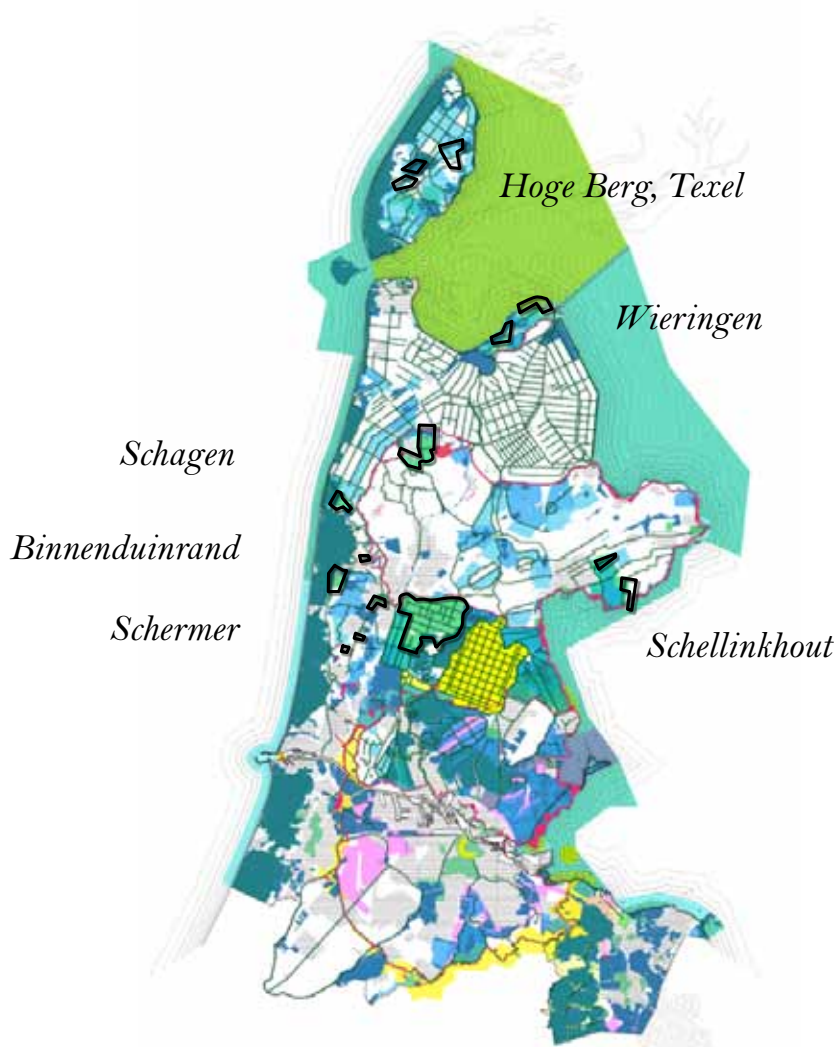
Buffergebieden

Weidevogelbeschermingsgebieden

Natuur Netwerk Nederland (NNN)

De conclusie is dat via een optelsom van verschillende beschermingsregimes een groot deel van de cultuurhistorische waardevolle gebieden (op één of andere manier) wordt beschermd. Een aantal gebieden van 'zeer hoge waarde', gebieden van provinciaal belang, heeft echter nu geen bescherming. Het advies is deze (aanvullend op de huidige regimes) een (vorm van) ruimtelijke bescherming te geven.

Specifiek gaat het om:

- delen van Hoge berg op Texel
- delen van eiland Wieringen
- deel omgeving Schagen (terpenlandschap)
- delen van de binnenduintrand
- deel van de Schermer (voorheen Nationaal landschap)

Conclusie:

Aantal gebieden met cultuurhistorisch zeer hoge waarden hebben nu geen bescherming

Overzicht nieuwe stapeling van regimes,
inclusief de gebieden met cultuurhistorisch zeer hoge
waarden

Schetspapiertje

Het toevoegen van een aantal cultuurhistorisch zeer waardevolle gebieden aan de huidige beschermingsregimes maakt de beschermingsregimes wel completer, maar nog niet zo zeer helderder. Om een (nieuwe) mogelijke samenhang te verkennen is daarom over de nieuwe stapeling van regimes een schetspapiertje gelegd. Met een zwarte stift zijn lijnen getrokken om gebieden die vragen om een samenhangende koers voor de toekomst.

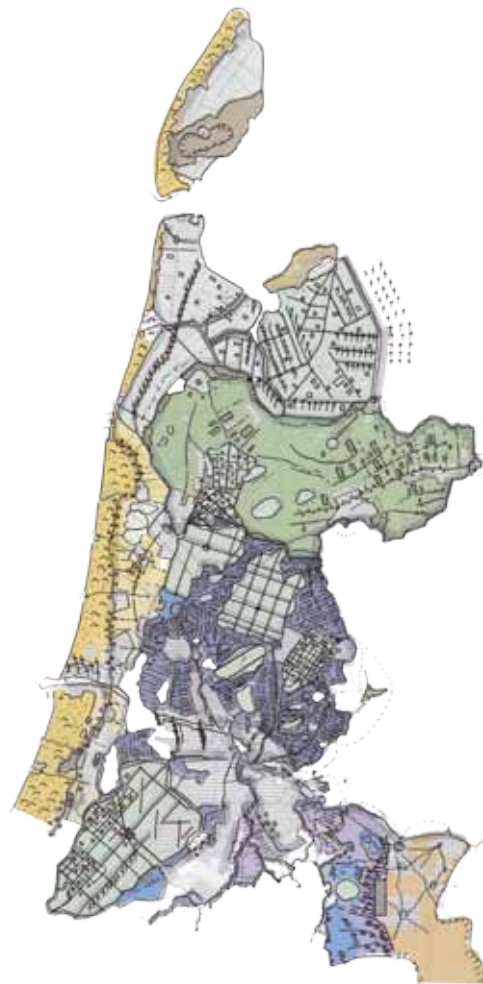
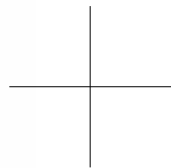
Er is bij de schets - in de eerste plaats - gekeken naar wat de gebieden met een stapeling van regimes delen: het betreft allemaal gebieden met bijzondere kwaliteiten en (zeer) hoge waarden (vanuit natuur, cultuurhistorie, archeologie, bodemwaarden en/of open ruimte), die voor de toekomst bescherming verdienen. Op hoofdlijnen is het in deze gebieden ongewenst dat er zich grootschalige ontwikkelingen (zoals infrastructuur, windmolens, woningbouw, grote bedrijven, zonnevelden, etc.) gaan voltrekken. Tegelijkertijd is vaak wel ruimte voor kleinschalige ontwikkelingen die bijdragen aan het behoud en de versterking van de specifieke kwaliteiten.

De gebieden buiten de zwarte lijnen zijn door hun aard meer geschikt voor (grootschalige) ontwikkelingen. Maar ook niet zonder meer. Het cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek heeft laten zien dat alle gebieden eigen kwaliteiten, bijzonderheden en waarden vertegenwoordigen. In de koersen is een eerste voorzet gedaan hoe nieuwe, soms ook grootschalige ontwikkelingen, ingezet kunnen (en moeten) worden om de eigen karakters van de landschappen te versterken.

Voor een helder verhaal over wat er in de verschillende gebieden wel of niet mogelijk is, is het niet wenselijk dat er 'gaten' in verder gebiedsdekkende beschermingsregimes zitten (dan mogen er bijvoorbeeld op de ene kavel wel windmolens of grote bedrijfsloodsen worden neergezet, maar op de aanpalende kavel niet). In de schets zijn daarom zoveel mogelijk aaneengesloten gebieden met een duidelijke ruimtelijke samenhang en logische begrenzing bij elkaar genomen.

Schetspapiertje

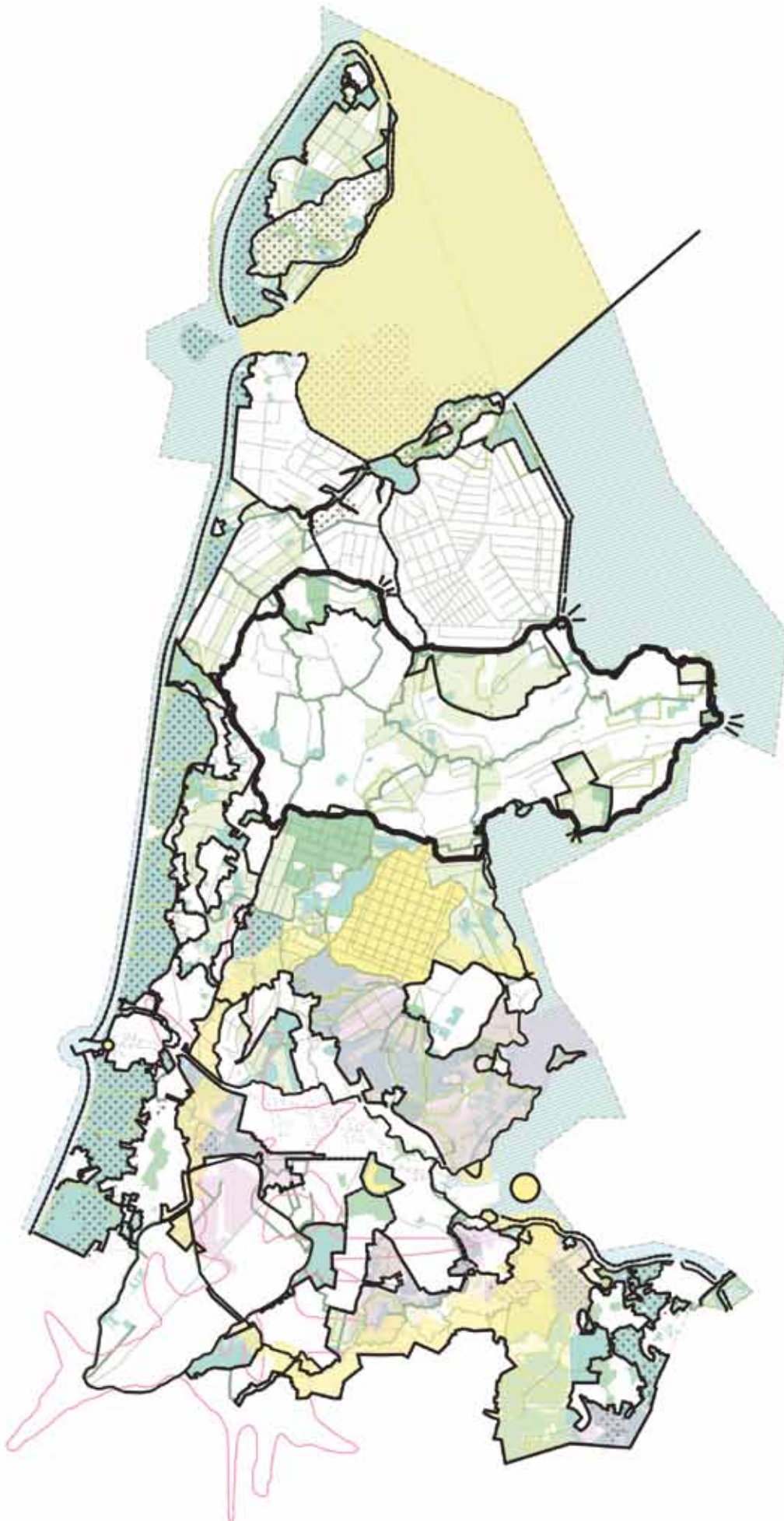

Koersen voor de landschappen

Concreet leidt de schets tot het voorstel om een aantal nu onbeschermd gebieden die binnen de grotere, beschermde eenheden vallen een vergelijkbaar beschermingsregime te geven. In de gebieden die buiten de zwarte lijnen vallen kan de ruimtelijke provinciale bescherming (op termijn) kan vervallen.

Voorstel gebieden om toe te voegen aan de beschermingsregimes, inclusief de gebieden die reeds zijn toegevoegd vanwege zeer hoge cultuurhistorische waarde:

- 1 Deelgebieden op het oude eilandland van Texel, voor een eenduidige gebiedsontwikkeling
- 2 Idem voor Wieringen
- 3 Restgebiedjes duinstrook, voor meer samenhang en maat in de noordelijke kust/duinstrook
- 4 Landschap rond Schagen, vanwege de hoge waarde, de terpen en de ligging aan de Omringdijk
- 5 Restgebieden langs de Omringdijk, voor een eenduidige gebiedsontwikkeling
- 6 Landschap rond Opperdoes, vanwege het beschermd dorpsgezicht, (potentiële) stad-land relatie met Medemblik, samenhang met een groter gebied, stevige zone als tegenwicht voor ontwikkeling in Grootslag en Wieringermeer
- 7 Delen landschap Schellinkhout, vanwege de hoge waarde, (potentiële) stad-land relatie met Hoorn, ligging aan de Omringdijk
- 8 Deel Schermer, vanwege de zeer hoge cultuurhistorische waarde, vanwege de (cruciale rol) voor de rust en beleving van een groot, open hart (was tot voor kort Nationaal landschap)
- 9 Polders van Assendelft, voor een eenduidige gebiedsontwikkeling in het gehele veengebied (hier moet de inzet zijn om het gebied zo te ontwikkelen dat het weer een ervaarbaar, kwalitatief onderdeel van het grote geheel van het aaneengesloten veenweidecomplex wordt)
- 10 Vrijwel alle restruimtes in de binnenduinstrand om tot een samenhangende gebiedsontwikkeling te kunnen komen (kwelwater, natuur, openheid, beleving duinen, ...)
- 11 Aantal restruimtes voor een eenduidige gebiedsontwikkeling
- 12 Ruimte tussen Vesting van Naarden en het Gooimeer: een van de mooiste vergezichten in de provincie

Schets: zwarte lijnen om gebieden die vragen om een samenhangende koers voor de toekomst.

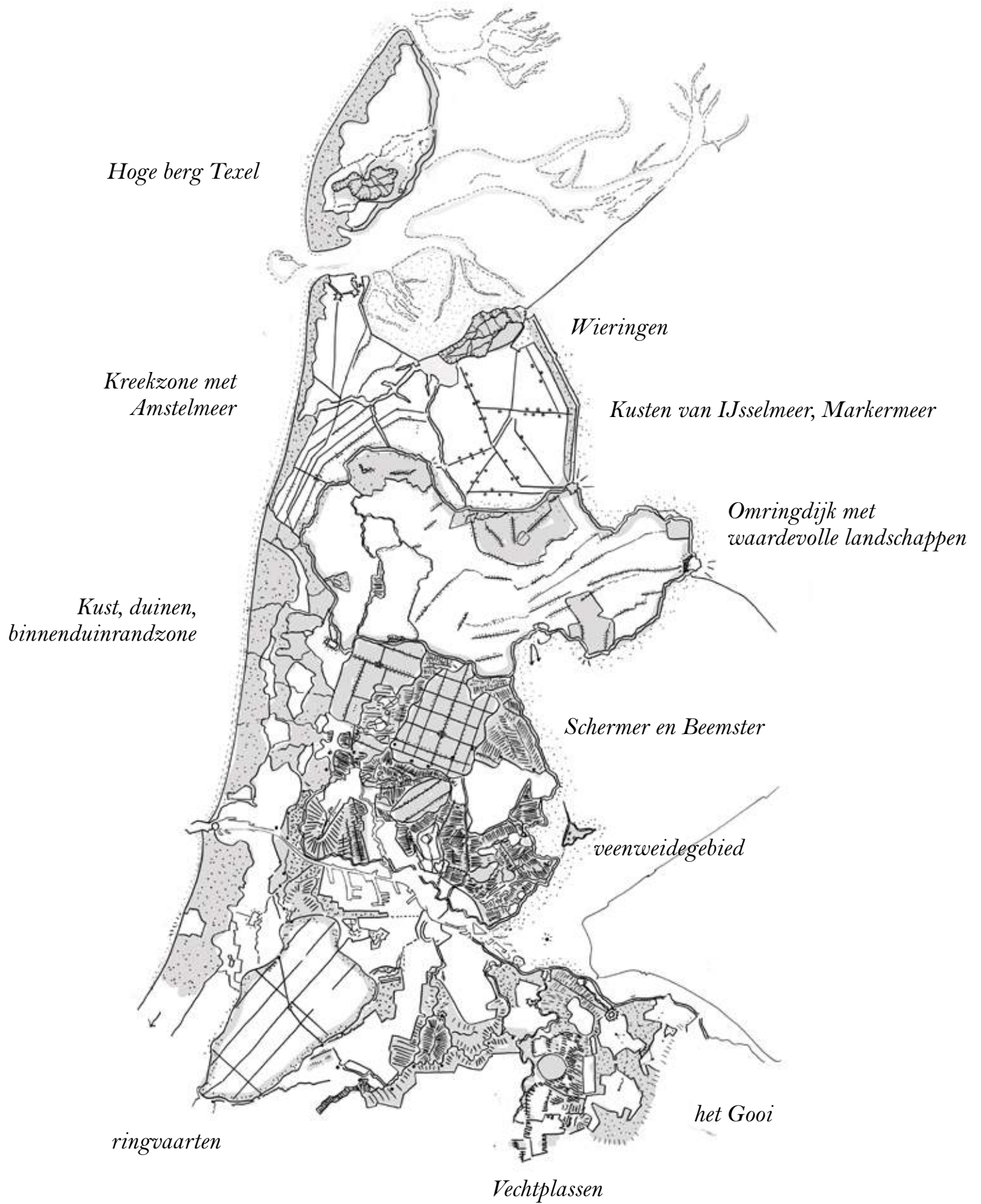
Twee ruimtelijke hoofdregimes: Prachtlandschappen en Krachtlandschappen

De schets leidt naar twee nieuwe ruimtelijke hoofdregimes (als laag boven het sectorale beleid, als bundeling van alle onderliggende ruimtelijke uitspraken) die aangeven waar bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen kunnen plaats vinden: de prachtlandschappen en de krachtlandschappen. .

Prachtlandschappen

Prachtlandschappen zijn de ruimtes die het waard zijn om open gehouden te worden, vanwege de hoge cultuurhistorische en/of ecologische waarde, vanwege de relatie met en betekenis voor de stad en het leef- en vestigingsklimaat van de regio. In de prachtlandschappen is (alleen) ruimte voor ontwikkelingen die bijdragen aan de instandhouding en versterking van de waarden van deze landschappen en die de open en/of groene ruimten niet aantasten.

In het prachtlandschap is het belevingsaspect belangrijk. Aan de beschermde landschappen is daarvoor een aantal belangrijke verbindende structuren toegevoegd, zoals de brede kustzones van de Wieringermeer en Waterland. Zo ontstaat een robuust, samenhangend geheel van landschappen en aantrekkelijke recreatieve en toeristische bestemmingen, dat bijdraagt aan de woonkwaliteit en kwaliteit van het vestigingsklimaat in de provincie.

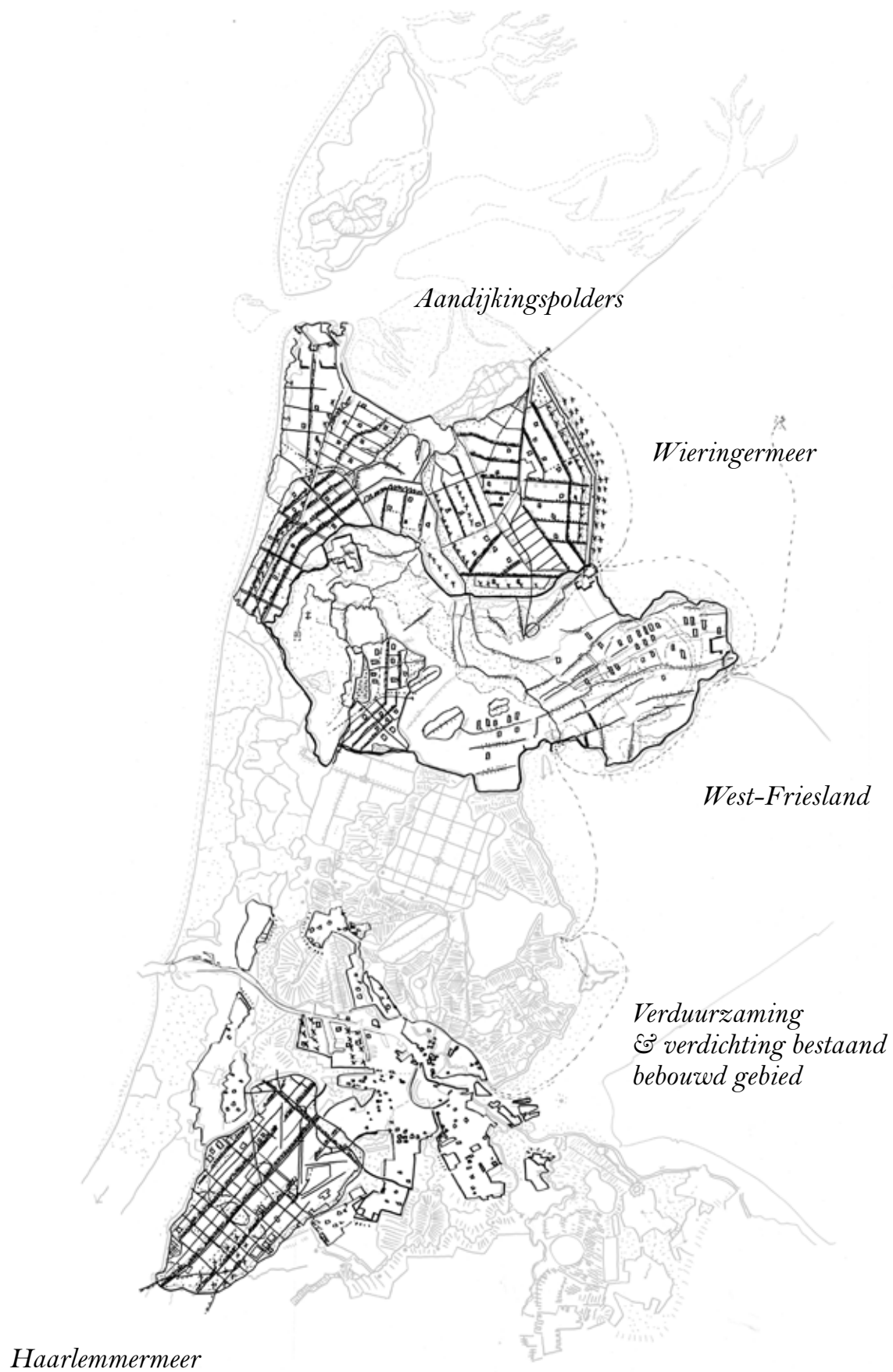

Prachtlandschappen
Kleinschalige ontwikkelingen gericht op waarden

Krachtlandschappen

De krachtlandschappen zijn de gebieden waar grote opgaven op af zullen komen en waar in principe goede mogelijkheden zijn om deze op te vangen. De inpassing van deze opgaven vragen om veel ontwerpaandacht en nader onderzoek naar de mogelijkheden om deze te verbinden met de bijzonderheid van deze gebieden en om hier ook nieuwe robuuste kwaliteiten te laten ontstaan. Het op zo'n manier ontwikkelen van deze gebieden, dat de (ruimtelijke, landschappelijke, ecologische, verhalende,...) kwaliteit er op vooruit gaat (in plaats van dat er steeds verder wordt ingeteerd op de aanwezige kwaliteiten) is van belang voor de woonkwaliteit en het vestigingsklimaat binnen de provincie.

De prachtlandschappen en krachtlandschappen hebben beide hun eigen dynamiek. In het krachtlandschap zijn de ontwikkeldrift en het tempo van de ruimtelijke veranderingen hoog. En in het prachtlandschap is plek voor ruimtelijke ontwikkelingen, die geleidelijker gaan.

Krachtlandschappen
Grootschalige, hoog dynamische ontwikkelingen in samenhang met kwaliteitsversterking

Advies weidevogel- leefgebieden

Zoals in de introductie al aangekondigd biedt het Kwaliteitsbeeld ook het kader voor de toekomst van de weidevogelleefgebieden, die niet tot de weidevogelkerngebieden behoren. Deze 'inzoom' bevat het advies over de manier van omgaan met deze gebieden.

In de weidevogelleefgebieden gelden beperkingen ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen en het grondgebruik. De aanleg van infrastructuur, windmolens, woningbouw, grote bedrijven, zonnevelden zijn hier bijvoorbeeld niet mogelijk. Ook mogen er geen bossen of opgaande beplantingen worden geplant vanwege de nadelige invloed op weidevogels.

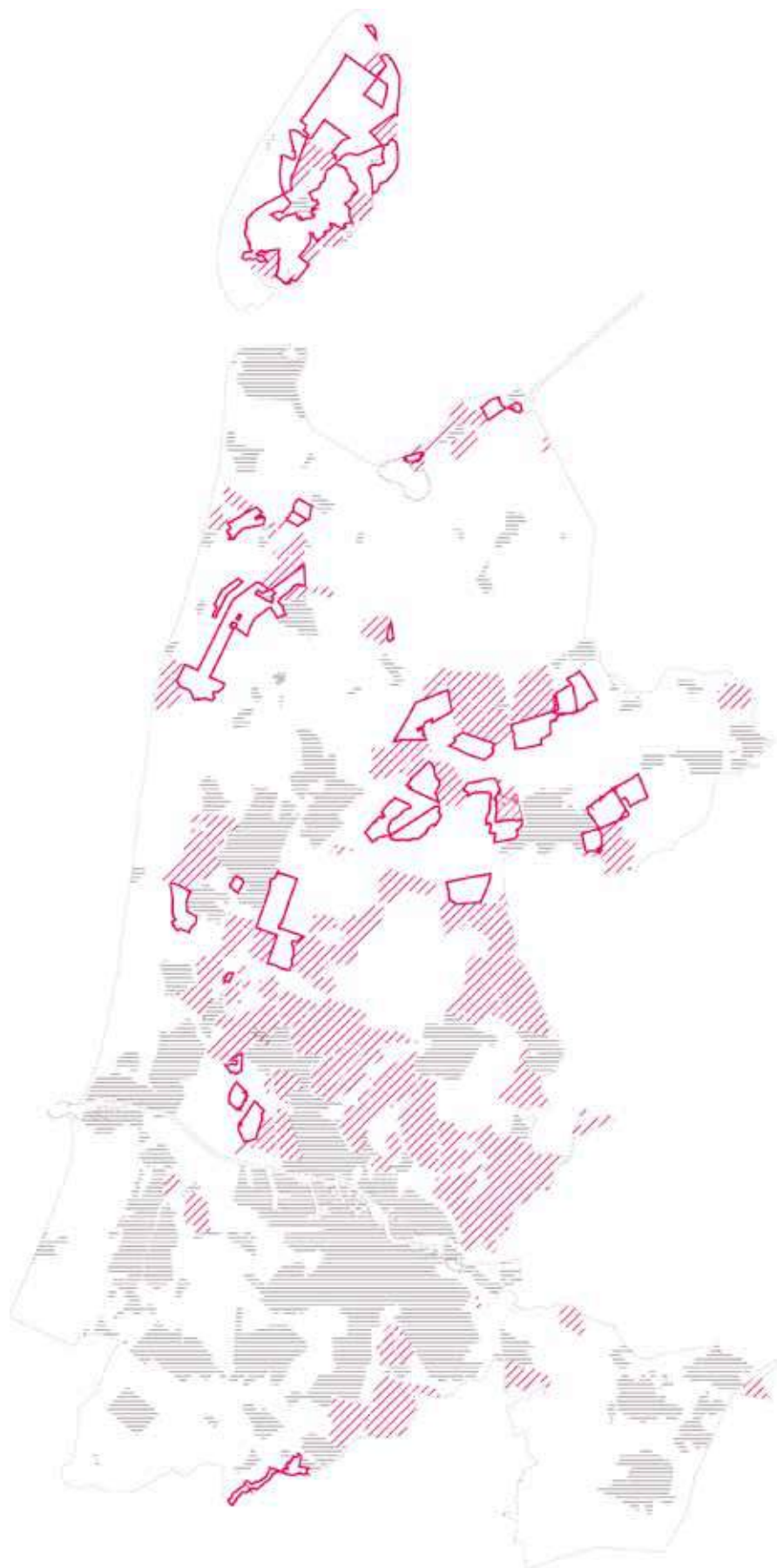
Uit de evaluatie van de beleidsregimes (zie bron) komt naar voren dat betrokken partijen in het algemeen positief zijn over het regime van de weidevogelleefgebieden. Er is draagvlak voor de hoge mate van bescherming die in deze gebieden geldt. Het regime geeft beperkingen, maar ook een aanvullend inkomen voor betrokken agrariërs. De begrenzingen worden echter niet altijd als logisch beschouwd.

Het advies ten aanzien van de weidevogelleefgebieden, dat voortvloeit uit het 'verhaal' van het Kwaliteitsbeeld, zoomt in op de gebieden die op de nominatie staan om te verdwijnen. In totaal betreft het ca 20.000 ha weidelandschap. De roze gearceerde gebieden zijn de gebieden die als weidevogelkerngebied blijven bestaan en de weidevogelleefgebieden die al door een of ander regime worden beschermd. De gebieden met een roze contour staan op de nominatie om te verdwijnen. De vraag is of deze gebieden vanuit de aanwezige landschappelijke waarden beschermd moeten blijven.

Er is vanuit twee invalshoeken naar de landschappelijke kwaliteit en betekenis van deze gebieden gekeken. Ten eerste vanuit de aanwezige cultuurhistorische waarden. Ten tweede vanuit de kwaliteitsambities en de koersen voor het landschap zoals geformuleerd in het Kwaliteitsbeeld.

Bron:

- Evaluatie van de beschermingsregimes van het landelijk gebied, Gideon Ravesteijn, Provincie Noord-Holland, 2016

Weidevogelkern- en -leefgebieden

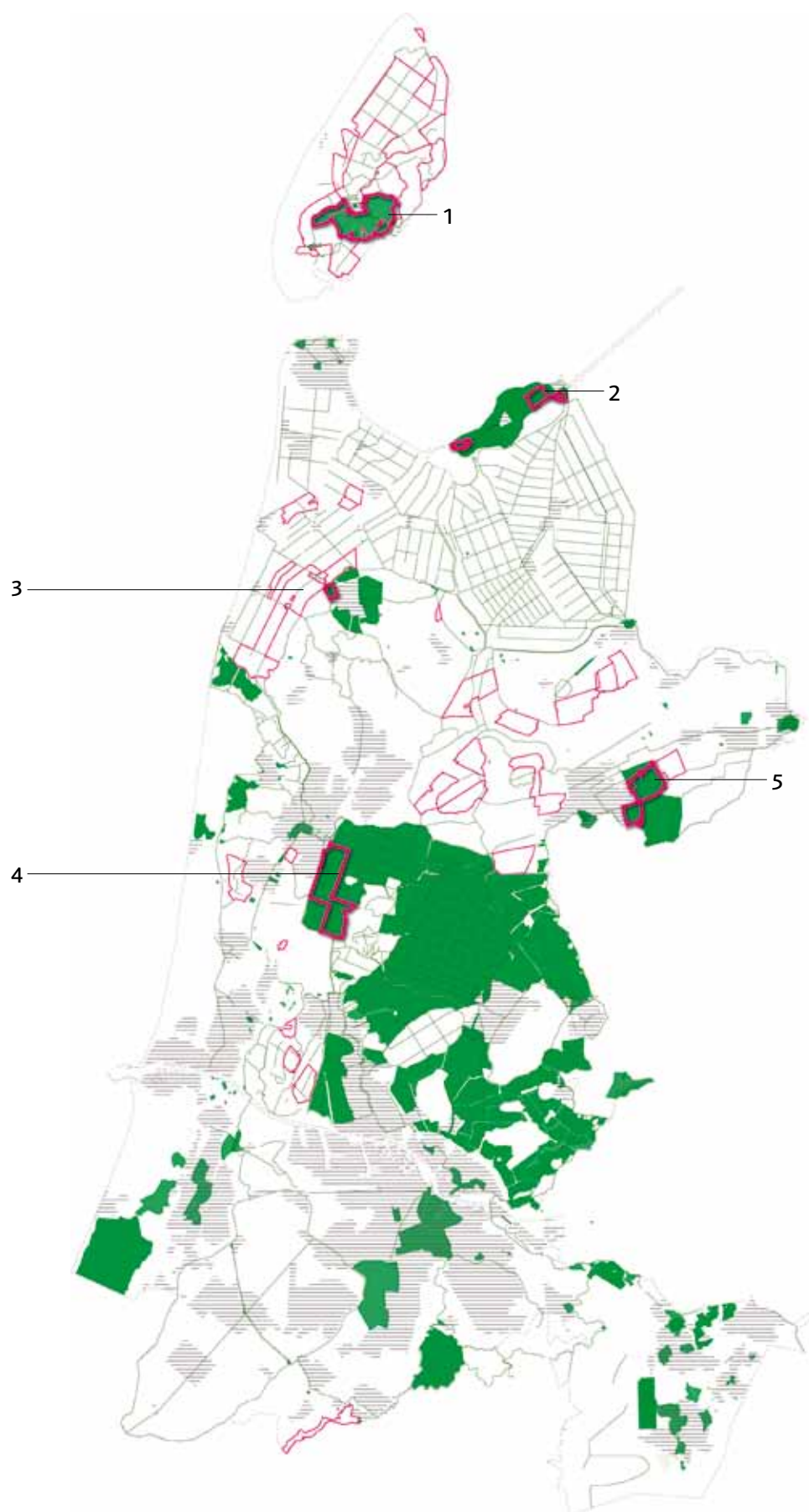
Cultuurhistorische waarden

De open landschappen, waar een groot deel van de weidevogels voorkomen, vertegenwoordigen vaak ook een hoge cultuurhistorische waarde. Een aantal van de gebieden, die geen weidevogelkerngebied zijn, heeft een 'zeer hoge' cultuurhistorische waarde. Het is een taak van de provincie om deze waarden te beschermen en behouden. Het advies is in deze gebieden (een vorm van) een beschermende status te handhaven.

Het betreft de volgende gebieden:

- 1 Hoge berg Hoge berg Texel
- 2 Deelgebiedjes op eiland Wieringen
- 3 Deelgebiedje van terpenlandschap rond Schagen
- 4 Deelgebied van de Schermer
- 5 Delen landschap Schellinkhout

Deze zeer waardevolle agrarische cultuurlandschappen kunnen beschermd worden door een regime dat gericht is op de instandhouding en versterking van de cultuurhistorische kenmerken en waarden. Het zou een regime moeten zijn waarmee deze gebieden nog steeds kunnen worden vrijgehouden van wegen, bebouwing en installaties (infrastructuur, windmolens, woningbouw, grote bedrijven, zonnevelden, etc.) maar waarbij wel meer ruimte wordt geboden voor kleinschalige (recreatieve) ontwikkelingen en nieuwe beplantingen, in aansluiting op de waarden van het betreffende gebied.

Advies te handhaven weidevogelleefgebieden op basis van zeer hoge cultuurhistorische waarden

Kwaliteitsprincipes

In het Kwaliteitsbeeld zijn een aantal kwaliteitsprincipes geformuleerd (zie hoofdstuk 1). Die zijn op hun beurt medebepalend voor de koersen voor de verschillende landschappen (zie hoofdstuk 3). De principes die voor de casus van de weidevogelleefgebieden het belangrijkste zijn zijn: het versterken van het palet van landschappen, alsmede het behouden en ontwikkelen van de openheid en de stad-landrelaties.

Vanuit het perspectief van het Kwaliteitsbeeld zijn vooral de open gebieden die in de directe nabijheid van de stedelijke gebieden liggen belangrijk. Ze vormen een contrast met de bebouwing en het intensieve gebruik van het stedelijk gebied (dat nog verder intensificeert!), zijn er goed mee verbonden en zorgen ervoor dat het landschap voor de bewoners vanuit de stad dichtbij is.

Openheid en stad-landrelaties

Met het Kwaliteitsbeeld wordt erop ingezet om die kenmerkende openheid van de provincie te behouden (nu het nog kan) en mede op basis daarvan sterke stad-landrelaties te ontwikkelen. De open weidevogelleefgebieden spelen daarin een belangrijke rol. Het advies is dan ook om daarvoor de weidevogelleefgebieden die in de nabijheid van de kernen liggen, open te houden en hier een beschermingsregime te handhaven, dat de gebieden vrijwaart van de ontwikkeling van infrastructuur, bebouwing en installaties.

Wederom:

- 1 (Hoge berg Texel, in aansluiting op Den Burg
- 3 Deel van het terpenlandschap rond Schagen
- 4 Deelgebied van de Schermer, in aansluiting op en in relatie met Alkmaar, als onderdeel van het grote open hart
- 5 Delen landschap Schellinkhout, vanwege de relatie met Hoorn

Aanvullend:

- 6 Stadsrandrand Alkmaar, als onderdeel van een open zone tussen Alkmaar en Heiloo
- 7 Dorpsrand van Heiloo in de binnenduinrand
- 8 Dorpsrand Akersloot in de binnenduinrand / Oerij
- 9 Zone langs de Amstel, in aansluiting op Uithoorn, De Kwakel en als buffer tussen het kassengebied bij Kudelstaart (Legmeerpolder) en langs de andere zijde van de Amstel / gedeeltelijk onderdeel van de Stelling van Amsterdam (UNESCO)
- 10 Open ruimtes in aansluiting op Medemblik, Opperdoes en Twisk (naast Grootslag, met het energielandschap op de achtergrond)

Advies te handhaven weidevogelleefgebieden op basis van
ligging in de nabijheid van dorps- en stadsranden

Gevarieerd palet aan landschappen

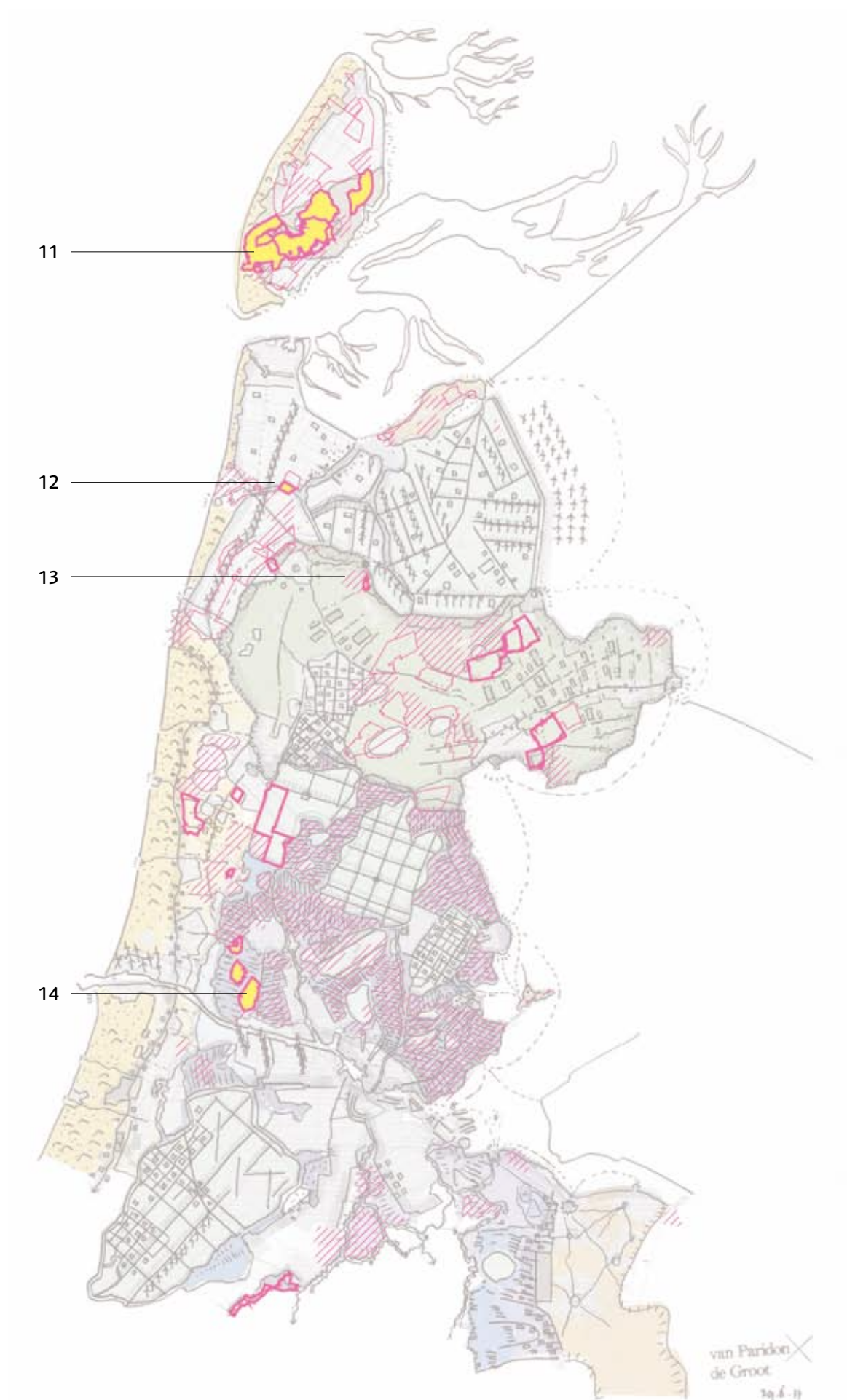
In het Kwaliteitsbeeld wordt ingezet op het behoud en de versterking van het palet van landschappen.

Het consistent, héél en herkenbaar houden van de landschappen maakt onderdeel uit van dat principe.

Vanuit dat oogpunt is het wenselijk, dan wel noodzakelijk om tot een samenhangende programmatische koers voor landschappen als geheel te komen. De volgende weidevogelleefgebieden zorgen ervoor dat er binnen een bij elkaar horend landschappelijk geheel geen 'gaten' in het regime vallen.

In aansluiting op dit principe gaat het om een ruimtelijk regime voor:

- 11 Oude eiland van Texel, als dragende kwaliteit van het eiland, het Waddencomplex
- 12 Deel krekenstructuur in Polder Anna Paulowna, onderdeel van aardkundig monument, kansrijk om als structuur ruimtelijk te versterken in context van de ontwikkeling van de landbouw
- 13 Klein gebiedje aan de West-Friese Omringdijk, om de dijk als brede kwaliteitszone rond West-Friesland te ontwikkelen
- 14 Polder Assendelft, onderdeel van het veenweidegebied, in relatie tot de ontwikkeling van een helder, eenduidig beleid voor de landschappen opnemen

Advies te handhaven weidevogelleefgebieden op basis van
gevarieerd palet van landschappen

Conclusie

Een deel van weidevogelleefgebieden die geen weidevogelkerngebied zijn wordt onderdeel van het prachtlandschap. Op deze manier redenerend is het advies om een ruimtelijk regime te handhaven voor een aantal van de weidevogelleefgebieden die geen weidevogelkerngebied zijn. Met name voor die gebieden die van zeer hoge cultuurhistorische waarde zijn en voor de gebieden die ervoor zorgen dat een aantal stedelijke gebieden in de provincie direct grenst aan een groot open (weide)landschap.

Het advies is om deze gebieden dan ook geen weidevogelleefgebied meer te noemen. Ze worden als de structurerende open (weide) landschappen onderdeel van het 'prachtlandschap' van de provincie, waar een passend ruimtelijk regime voor ontwikkeld moet worden. In geval van de overige weidevogelleefgebieden die niet tot de weidevogelkerngebieden behoren kan, redenerend vanuit het belang dat op provinciaal niveau aan het landschap wordt gehecht, het regime komen te vervallen.

Advies te handhaven weidevogelleefgebieden:

- 1 delen Hoge berg Texel
- 2 delen Wieringen
- 3 delen Terpenlandschap rond Schagen
- 4 delen Schermer
- 5 Schellinkhout
- 6 deel Stadsrandrand Alkmaar
- 7 dorpsrand van Heiloo in de binnenduintrand
- 8 dorpsrand Akersloot in de binnenduintrand
- 9 zone langs de Amstel
- 10 open ruimtes in aansluiting op Medemblik
- 11 oude eiland van Texel
- 12 deel krekensstructuur in Polder Anna Paulowna
- 13 gebiedje aan de West-Friese Omringdijk
- 14 delen Polder Assendelft

Advies te handhaven weidevogelleefgebieden

5

Aanbevelingen

Aanbevelingen

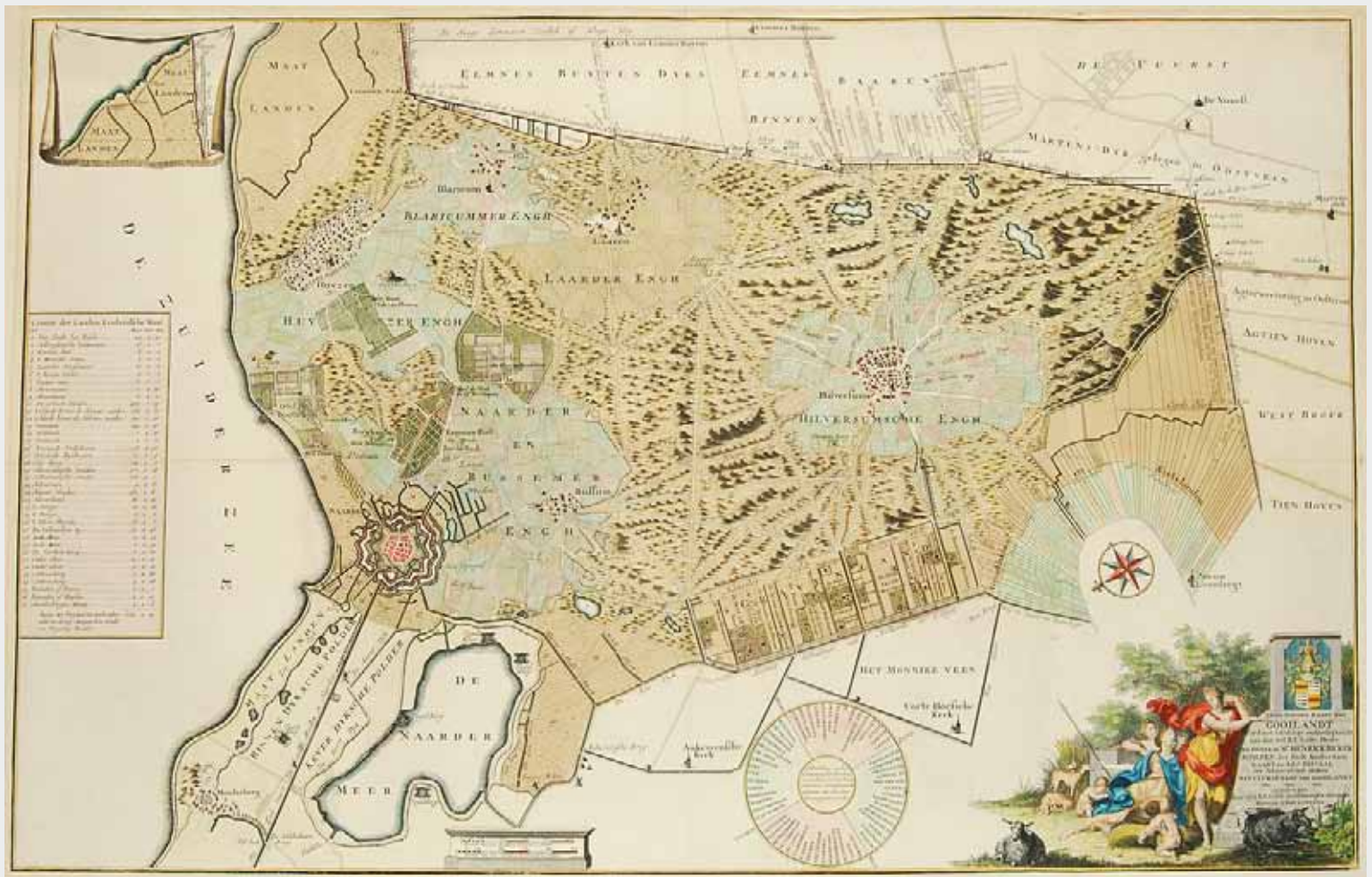
Het Kwaliteitsbeeld is een voorstel voor een nieuw samenhangend verhaal over de toekomst van het Noord-Hollandse landschap. Het is geen eindbeeld, maar is een opmaat naar een proces, waarin de inhoudelijke voorstellen van het Kwaliteitsbeeld met betrokkenen worden bediscussieerd en nader uitgewerkt. Het advies aan de provincie is ruimtelijk meer op hoofdlijnen te gaan sturen, strategische keuzes op provinciaal schaalniveau te maken en in te zetten op de organisatie van heldere en toegankelijke planprocessen, waarin gezamenlijk met partners de koersen voor de verschillende landschappen (regionale schaal) en principes voor de bouwstenen (lokale schaal) worden uitgewerkt. Een belangrijke keuze op schaal van de provincie is de beschermingsregimes te vereenvoudigen tot twee hoofdregimes: de pracht- en krachtlandschappen. Om de kernkwaliteiten van het landschap te behouden en ook in de toekomst van meerwaarde te laten zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van Noord-Holland is er een actieve strategie nodig om alle ontwikkelingen bij te laten dragen aan het behoud en de versterking van de landschapskwaliteit. Met de projecten waarin de provincie zelf een rol speelt kan hiervoor de toon worden gezet.

Investeer in het planproces

Met de Omgevingsvisie zal een groter deel van de verantwoordelijkheid voor het ruimtelijk beleid bij lagere overheden komen te liggen. Gezien de omgang en complexiteit van de opgaven ligt potentieel versnippering van de opgaven tot kleinere, losse deeloplossingen op de loer, waarmee het lastig is de grote waarden en kwaliteiten van het Noord-Hollandse landschap te bewaren en op een samenhangende manier verder te ontwikkelen.

Aan de andere kant, de opgaven zijn zo groot dat een provincie het zeker niet alleen kan. De betrokkenheid van alle overheden, partijen, burgers en ondernemers zijn hard nodig om tot oplossingen te komen. Dit vraagt om een open opstelling van de overheid, waarmee in samenwerking met andere partijen naar oplossingen wordt gezocht. In open planprocessen kan ook bij andere partijen bewustzijn ontstaan over wat ze zelf kunnen doen en wat mogelijke samenwerkingspartners zijn. Op deze wijze kan de overheid de samenleving uitdagen tot co-creatie en zo bottom-up processen aanjagen. Betrokkenheid bij de totstandkoming van oplossingen zal ook kunnen zorgen voor (meer) draagvlak voor gekozen oplossingen. Dat is gezien de omvang van de opgaven en veranderingen in het landschap waarschijnlijk ook hard nodig.

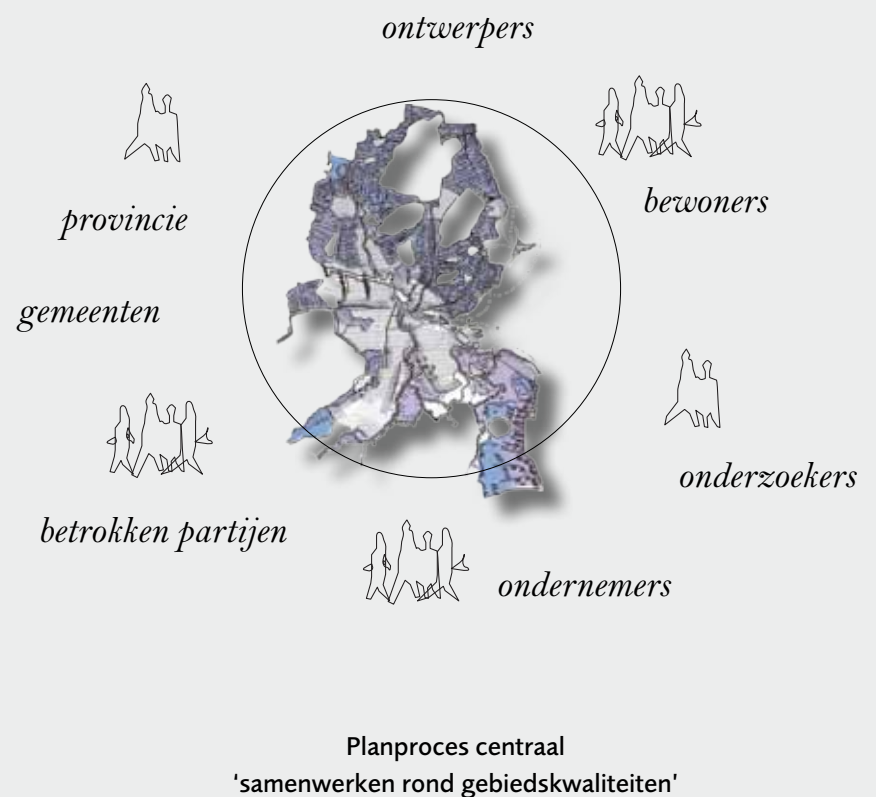
De samenwerking zou zich in eerste plaats moeten richten op ontwikkeling van een samenhangende koers voor de de landschappen als geheel. Op basis daarvan kunnen integrale, samenhangende bouwstenen worden uitgewerkt en uitvoeringsprogramma's worden opgesteld.

Het Gooi als lichtend voorbeeld van 'samenwerken rond gebiedskwaliteiten'. Aan het begin van de 20e eeuw zijn hier gerichte keuzes gemaakt voor de bescherming en ontwikkeling van de gebiedskwaliteiten. Dit heeft kwaliteiten opgeleverd waar de regio nog steeds van profiteert.

kaart:

- 'Nieuwe kaart van gooilandt', Kopergravure vervaardigd door H. Post, uitgegeven tussen 1725 en 1734 door Reinier en Joshua Ottens.

Aanbevelingen

- Zet in op open planprocessen, waarin met betrokken partijen en verschillende soorten inbreng (overheden, partijen, bewoners, ontwikkelaars, onderzoekers en ontwerpers) de koersen voor de landschappen (zie hoofdstuk 3) nader worden verkend en uitgewerkt.
- Voor veel opgaven zijn er geen pasklare oplossingen. Dit vraagt om de opzet van planprocessen waar tijd en ruimte is voor innovatie en de ontwikkeling van samenhangende oplossingen.
- Stel in de processen ruimtelijk onderzoek naar oplossingen voor de opgaven centraal. Er is sprake van een toenemende complexiteit in de opgaven. Er zijn creatieve oplossingen nodig voor de voorliggende, vaak ingewikkelde ruimtelijke problemen, die vanuit meerdere thema's tegelijk hout snijden. De kracht van de ontwerpende discipline is het verbinden van opgaven aan de waarden van het gebied, het verbeelden van de kwaliteiten en van de impact van oplossingen en het genereren van nieuwe oplossingen.
- Ook het inzicht bieden in de noodzakelijke investeringen in landschappelijke kwaliteit vormt onderdeel van de uitwerking van de koersen. De investeringen kunnen deels worden gefinancierd uit de ruimtelijke ontwikkelingen zelf. Daarnaast is voor de verbetering van de publieke kwaliteiten (routes, bruggen, sluizen, groen-blauwe netwerk) geld van de provincie en gemeenten nodig.
- Ontwikkel zo in samenwerking met alle partijen een helder verhaal over de kracht, identiteit en bijzonderheid van het betreffende landschap, waarbij het landschap de verbindende schakel is tussen de ruimtelijke opgaven (bv woningbouw, energietransitie) en bewoners.
- Stel eisen aan de inhoud van de processen, de wijze van samenwerking met andere partijen en de terugkoppeling naar het provinciale schaalniveau. Op provinciaal schaalniveau vindt afstemming tussen de verschillende koersen plaats.

Maak strategische keuzes op provinciaal schaalniveau

Als kader voor de opzet van de open planprocessen met betrokken partijen is het advies om een aantal strategische hoofdkeuzes op provinciaal schaalniveau mee te geven.

Aanbevelingen

- Kies voor een centraal open hart centraal in de provincie Noord-Holland met cultuurhistorisch interessante landschappen, veenweidenatuur en grote open ruimten. Samen met de Vechtplassen en het Markermeer/ IJmeer vormt dit gebied als uitgestrekt wetlands-complex een klimaatrobuust ecosysteem. (Aangepaste) natuur, landbouw, toerisme en recreatie vinden elkaar hier in nieuwe arrangementen.
- Verstevig de Noordzeekust/ duinzone/ binnenduintrand als klimaatrobuust ecosysteem. Deze zone (inclusief de open polders langs het binnenduin) werkt als een belangrijke kwaliteitsfactor in de provincie en specifiek voor de bundel van verstedelijking en infrastructuur die van Haarlem naar Heerhugowaard loopt.
- Ontwikkel de kusten langs het IJsselmeer en het Markermeer/ IJmeer tot multifunctionele zones voor natuur, cultuur en recreatie. Deze kustzone vervult qua natuur en recreatie een belangrijke brugfunctie tussen het grote water en het binnenland.
- Concentreer en cluster de grote energieprogramma's in de Noordzee (wind), het Noordzeekanaalgebied (wind, zon, biomassa), de logistieke West-as Haarlemmermeer, in de Wieringermeerpolder (wind) en West-Friesland (zon, geothermie): elk op een manier die past bij de kenmerken van het gebied, binnen een masterplan, begeleid door investeringen in de kwaliteit van het gebied (bijvoorbeeld een landschappelijk en recreatief raamwerk).
- Concentreer woningbouw binnen het bestaand bebouwd gebied (stad, dorp, erf). Als uitleglocaties vanwege de aard van de woningvraag nodig zijn, verdient kiezen voor het zorgvuldig afmaken van reeds gedeeltelijk bebouwde

landschappen, in samenhang met nieuwe duurzame energienetwerken en optimalisatie infrastructuur, de voorkeur (bijvoorbeeld Polder Heerhugowaard, Haarlemmermeerpolder).

- Behoud en versterk de relatie tussen stad en water (binnenwater, meren, zee) als verbindende kwaliteit van de provincie. Geef het waternetwerk in zijn algemeenheid een kwaliteitsimpuls. Om de kwaliteit van Noord-Holland als vaargebied te benutten en om de beleving en de recreatieve functies erlangs meer body te geven.

zichzelf staande ruimtelijke ontwikkelingen. Hier staan de bescherming en versterking van de aanwezige waarden en kwaliteiten voorop en zijn er (binnen allerlei nader te definiëren randvoorwaarden) alleen mogelijkheden voor initiatieven en projecten die hieraan een bijdrage leveren.

Aanbevelingen

- Voorzet van de pracht- en de krachtlandschappen nader (juridisch) verkennen en onderzoeken hoe het overzichtelijke principe van de twee regimes geïmplementeerd kan worden in samenhang met het huidige beleid.

Stuur op hoofdlijnen: pracht- en krachtlandschappen

Voortbouwend op het huidig beleid, zijn er vanuit de aanwezige waarden en potentiële landschappelijke kwaliteiten gezien twee majeure condities voor ontwikkelingen, elk met een eigen dynamiek en bijbehorende schaal van de ingrepen: de pracht- en de krachtlandschappen.

De aanbeveling is nader te verkennen hoe dit (juridisch) geïmplementeerd kan worden in samenhang met het huidige beleid. De werkhypothese daarbij is dat de sectorale beleidsregimes alleen de kaders en het instrumentarium ten aanzien van de specifieke functies gaan beschrijven; waarbij alle ruimtelijke uitspraken (die nu onder verschillende sectorale beleidsregimes zijn opgenomen) worden gebundeld binnen een nieuw eenduidig ruimtelijk regime op hoofdlijnen.

Met dit regime kan de provincie ondubbelzinnig aangeven waar ontwikkelingen wel of niet terecht kunnen komen. Hiermee kunnen vanaf nu verspreide, onsamenhangende ontwikkelingen op de 'middenschaal' worden voorkomen. Alle grotere ruimtelijke ingrepen worden direct geleid naar de krachtlandschappen, terwijl er voor de prachtlandschappen direct duidelijk is dat er geen mogelijkheden zijn voor grotere en op

Prachtlandschap en krachtlandschap

Elke ontwikkeling draagt bij

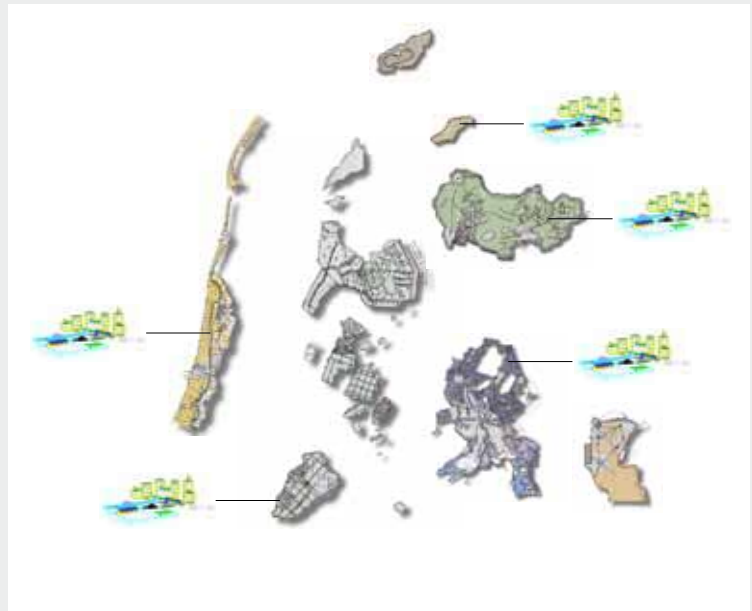
Het Kwaliteitsbeeld is een pleidooi om te focussen op hoe met opgaven en ontwikkelingen de eigenheid en bijzonderheid van de verschillende landschappen een nieuwe invulling kan krijgen.

Op dit moment vindt nu overal ongeveer het zelfde plaats en wordt (door het gebrek aan aandacht voor gebiedseigenheid, en inpassing van ontwikkelingen) het palet van onderscheidende landschappen structureel verzwakt. Vanwege de grote ruimtelijke impact van woonwijken, bedrijventerreinen, grote schuren en stallen op erven, windmolens en zonnevelden is de aanbeveling de inspanning van de provincie te richten op de mogelijkheden om de verbetering van de kwaliteit te verbinden aan al deze ontwikkelingen.

De inventarisatie van programmatische bouwstenen (hoofdstuk 2) laat zien dat er veel kansen liggen om op het lokale schaalniveau opgaven en ontwikkelingen te laten bijdragen aan de kwaliteit van een gebied (in brede zin). Het vergt nader onderzoek naar de wijze waarop opgaven ruimtelijk geïntegreerd kunnen worden en specifiek gemaakt voor de verschillende landschappen. Dit onderzoek kan generiek worden ingezet en nader uitgewerkt als onderdeel van de gebiedsprocessen.

Aanbevelingen

- Nivellerende, uniforme ontwikkelingen tegengaan.
- Iedere ontwikkeling laten bijdragen aan zowel de gebieds-specifieke kwaliteiten als de urgente opgave van deze tijd.
- Als hulpmiddel praktische bouwstenen voor de ruimtelijke praktijk ontwikkelen, die helder de doelstellingen verwoorden en verbeelden, en zo als leidraad kunnen dienen bij de planontwikkeling en beoordeling van voorgenomen ontwikkelingen.

Elke ontwikkeling draagt bij.
Ontwikkel voor elk specifiek gebied en opgave bouwstenen die aan de gebiedskwaliteiten kunnen bijdragen

Bescherm landschappelijke waarden en revitaliseer het erfgoed

Ten aanzien van het landschap is het de taak van de provincie om de landschappelijke waarden te beschermen en het cultureel erfgoed en universele waarden van het werelderfgoed te behouden. Door het erfgoed te verbinden aan opgaven en ontwikkelingen van deze tijd, kan het een betekenisvol onderdeel van de samenleving blijven of weer worden.

Aanbevelingen

- Bescherm objecten, samenhang tussen elementen en gebieden van (zeer hoge) waarde.
- Investeer in herbestemming en revitalisering van erfgoed (objecten, lijnen, gebieden).
- Zorg dat erfgoed een logisch onderdeel wordt van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, bij voorkeur als visitekaartje, goed zichtbaar en beleefbaar. Op die manier kunnen karakterbepalende ruimtes, structuren en gebouwen een nieuwe passende functie krijgen.
- Werk toe naar een samenhangend stelsel van cultuurhistorisch waardevolle objecten, lijnen en gebieden (in relatie tot nieuwe ontwikkelingen) als basis voor een ruimtelijke, recreatief, toeristisch netwerk van de provincie.
- In het Kwaliteitsbeeld is een serie kaarten opgenomen die als onderlegger voor deze taak kan fungeren. Naar aanleiding van de gesprekken rond het Kwaliteitsbeeld zijn een aantal actualisaties voorgesteld (zie hoofdstuk 1). Het advies is om als Provincie de draad van kaarten en onderliggende beschrijvingen weer op te pakken.
- Maak vervolgens de kaarten en beschrijvingen beschikbaar en goed toegankelijk (onder meer via de GIS viewer van de provincie) voor iedereen die voornemens is iets te gaan ontwikkelen. Alleen als de bijzonderheid en waarde van het erfgoed bij iedereen bekend is, kunnen deze een rol gaan spelen bij alle ontwikkelingen in de provincie.

Provincie zet de toon / Meteen beginnen

In de projecten waar de provincie zelf een rol speelt, kan de provincie de toon zetten voor de nieuwe manier van werken, waarbij alle ontwikkelingen bijdragen aan de versterking van de specifieke kwaliteiten van de plek en het landschap en de urgente opgaven van deze tijd. De provincie kan daarin vooral een voortrekker zijn om de beleevingskant en recreatief/ toeristische gebruiksmogelijkheden van het landschap te vergroten, om zo de aantrekkingskracht en het genot om in Noord-Holland te wonen, te leven, te werken en te recreëren te vergroten. Dit kan soms gaan om ingetogen, subtiele toevoegingen, soms ook om het creëren van overweldigende, spectaculaire landschapservaringen.

Mogelijke projecten:

- Sluizen opnemen in de dijk langs het Markermeer/ IJmeer om het binnendijkse vaarnetwerk te verbinden aan het buitendijkse water.
- Piekbergingen als nieuwe polder-iconen ontwikkelen.
- Experimenteren met kansen voor nieuw grondgebruik in mini-droogmakerijen, zoals die in Waterland.
- Buitenpoorten ontwikkelen; dat zijn haltes in het OV netwerk, die de recreatielandschappen ontsluiten.
- Haal eens een weg weg: zoek een alternatief voor de N99 die Wieringen ruw door snijdt.
- De dijkzone van de Wieringermeerpolder betekenis op gebied van natuur en recreatie geven
- Inspirerende herbestemming van cultureel erfgoed in potentiële krimpgebieden.

...

Colofon

‘Kwaliteitsbeeld Noord-Holland 2050’
is opgesteld door:

Van Paridon x de Groot
landschapsarchitecten
Ruut van Paridon
Karen de Groot

i.s.m.
PARK Provincie Noord-Holland
Jandirk Hoekstra

i.o.v.
Provincie Noord-Holland

Alles uit het Kwaliteitsbeeld mag worden geciteerd,
mits de bron wordt vermeld. © VPxDG, PARK Noord-
Holland, Amsterdam, november 2017

